Debreceni Református Hittudományi Egyetem
Karl Barth Kutatóintézet Kiadványai 9.

Karl Barth

ISTEN KEGYELMI KIVÁLASZTÁSA

szerkesztette:
Fazakas Sándor

DEBRECEN
2026

Karl Barth

ISTEN KEGYELMI KIVÁLASZTÁSA

Karl Barth Kutatóintézet Kiadványai 9.

Sorozatszerkesztő:
Dr. Fazakas Sándor

Az Intézet Tudományos Tanácsának tagjai:
Prof. Dr. Dr.h.c. Michael Beintker (Münster – Németország),
Prof. Dr. Dr.h.c. Michael Weinrich (Bochum – Németország),
Prof. Dr. Dr.h.c. mult. Eberhard Busch (Göttingen – Németország),
Prof. Dr. Dr.h.c. Bruce L. McCormack (Princeton – Amerikai Egyesült Államok),
Dr. Hans-Anton Drewes (Basel – Svájc)

Karl Barth

ISTEN KEGYELMI KIVÁLASZTÁSA

szerkesztette:
Fazakas Sándor

Debrecen
2026

Fazakas Sándor (szerk.): Karl Barth: Isten kegyelmi kiválasztása

A fordítás alapját képező szöveg:
Karl Barth: Gottes Gnadenwahl, in: ders.: *Vorträge und kleinere Arbeiten 1935–1937*
(GA III/55 – hrsg. von Lucius Kratzert und Peter Zocher),
Zürich, Theologischer Verlag, 2021, 533–577.
Karl Barth: *Gottes Gnadenwahl* (ThExh, 47), München, Chr. Kaiser Verlag, 1936.

Fordította: dr. Bálint Ágnes és dr. Bálint Bálint László.
A fordítók kijelentik, hogy a fordítást nyelvi modellek felhasználásával végezték.

Szakmai lektorálás: dr. Fazakas Sándor

A szöveget gondozta:
dr. Bálint Ágnes, dr. Buzogány Dezső, dr. Eike Christian Herzig

© of the German original version
2021 Theologischer Verlag Zürich

HU ISSN 1789-0721
ISBN 978-615-7183-00-1

Műszaki szerkesztő: Szilágyiné Asztalos Éva
Borítóterv: Miklósiné Szabó Monika
A hátlapon balról jobbra Török István, Karl Barth, Charlotte von Kirschbaum és
Vasady Béla láthatók. (Pápa, 1936 -- részlet)

A kiadást támogatta a Debreceni Református Hittudományi Egyetem és
a Tiszántúli Református Lelkésztovábbképző Intézet

Nyomdai kivitelezés: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

TARTALOMJEGYZÉK

Fazakas Sándor
Előszó az új magyar kiadáshoz 7

* * *

Karl Barth
Isten kegyelmi kiválasztása 13

Kérdésekre adott feleletek 63

* * *

Mellékletek 89

1. *Vasady Béla:* Barth Károly közelgő előadói körútja. Program 91

2. *Vasady Béla:* Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról.
Miért hívtuk meg Barthot előadói körútjára? 94

3. *Jakob Lederlein:* Fünff Calvinische Articul (Illusztráció) 98

4. Rövidítések jegyzéke 99

* * *

Einleitung zur neuen ungarischen Ausgabe und
Inhaltsverzeichnis 101

ELŐSZÓ AZ ÚJ MAGYAR KIADÁSHOZ

Karl Barth *Isten kegyelmi kiválasztásá*ról szóló négy előadása első ízben éppen 90 évvel ezelőtt, 1936. szeptember 28–29-én hangzott el Debrecenben német és magyar nyelven a Debreceni Református Kollégiumban, az akkori Debreceni Tisza István Tudományegyetem Hittudományi Karának szervezésében megtartott teológiai továbbképző tanfolyam keretében, számos lelkipásztor, teológiai tanár, egyházkormányzó és teológiai hallgató részvételével. Az előadások megismétlésére néhány nappal később, 1936. október 5-én Kolozsváron került sor az Erdélyi Református Egyházkerület Teológiai Fakultása tanévnyitó konferenciájának kapcsán. Barth magyarországi, erdélyi és délvidéki előadói körútját Vasady Béla, a hittudományi kar dogmatikaprofesszora készítette elő és kísérte, az előadások – az eredetiekkel párhuzamosan – az ő fordításában és tolmácsolásában hangzottak el (Kolozsvárt kivéve) magyarul. E látogatásra többek között annak kapcsán került sor, hogy 1931-ben a Sárospataki Teológiai Főiskola tiszteletbeli professzorává választotta Barthot, erre tekintettel meghívta Magyarországra, de ő az utazásra és a kitüntetés átvételére akkor – egyetemi elfoglaltságai és a németországi turbulens egyházi és politikai helyzetben való érintettsége, közelebbről a Német Hitvalló Egyház küzdelmében való részvétele miatt – nem vállalkozott. Erre az utazásra a bonni egyetemi katedrájáról való kényszerű lemondása és Németországból való távozása után kerülhetett sor, de immár bázeli egyetemi professzori minőségében. Magyarország valamennyi teológiai képzőhelyére ellátogatott. Útja Debrecenből Sárospatakra, majd onnan Kolozsvárra, visszafele egy nagyváradi igehirdetési szolgálat után Budapestre, majd Pápára ve-

zetett. A délvidéki, a szerbiai Bácsfeketehegyre (Feketić) tervezett kitérőt az utazás feltételeiben beállt változások miatt le kellett mondania. Az utazásról szóló – Barthot előadói körútjára elkísérő munkatársa, Charlotte von Kirschbaum által írt – útibeszámoló, valamint Barth és Vasady vonatkozó levelezése magyar nyelven kiadásra került kutatóintézetünk gondozásában,[1] közel húsz évvel ezelőtt, kutatóintézetünk alapításának alkalmából.

A kutatás számára még kellőképpen nem tisztázott, mi indította Barthot a téma megválasztására az *Isten kegyelmi választása* című előadások kapcsán. Eddigi ismereteink szerint szerencsésen találhatott egymásra két impulzus: egyrészt Vasady – saját teológiai életrajzában említett – kérése még 1935-ből, miszerint érdemes lenne a kérdést teológiai megvilágításba helyezni, „tekintettel a predestinációs hit sajátos, a török hódoltság óta szinte fatalista magyar olvasatára"[2]. Vasady Barth előadói körútjáról szóló beszámolói is alátámasztják ezt a feltételezést.[3] Másrészt szerepet játszhatott Barth témaválasztásában az 1936-os genfi nemzetközi Kálvin-kongresszus, ahol több előadás is a Kálvinnak tulajdonított hagyományos predesztinációtan újraértelmezését sürgette. Mindenesetre Barth életművében a debreceni előadások különös helyet foglalnak el: nemcsak azáltal, hogy a kegyelmi kiválasztás kérdése végigkíséri egész életművét, sőt az Barth „egész teológiájának kulcsa […], sarkalatos pontja és súlypontja"[4], hanem azáltal is, hogy e Debrecenben és

1 Ferencz Árpád (szerk.): *Világok vándorai. Úti beszámoló Karl Barth 1936-os és 1948-as magyarországi látogatásáról. Karl Barth és Vassady Béla levelezése* (KBKK, 1), Debrecen, Karl Barth Kutatóintézet, 2007.

2 Vassady Béla: *Az Ige útján sántikálva. Teológiai önéletrajz* (A DRTA Egyháztörténeti Tanszékének Tanulmányi Füzetei, 28), Debrecen 1993, 83–84.

3 Ld. Vasady Béla: Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról. Miért hívtuk meg Barthot előadói körútjára?, in: *Igazság és Élet* 2 (1936), 393–395. Ezt a beszámolót a kötet végén közöljük. Az Igazság és Élet 1937-ben közölt második, részletesebb beszámolója már újrakiadásra került, ld. Vasady Béla: Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról, in: Ferencz (szerk.): *Világok vándorai,* 183–189.

4 Hans Urs von Balthasar: *Karl Barth. Darstellung und Deutung seiner Theologie* (1951), Einsiedeln, Johannes Verlag, ^{4}1976, 186.201.

Kolozsváron megtartott előadásokban érhető tetten az a „krisztocentrikus fordulat”[5], amely a krisztológiailag megalapozott kiválasztástan mellett kötelezi el magát, és az egész további barthi életművet meghatározza.[6] A kérdéskör részletes kifejtésére néhány évvel később, az *Egyházi dogmatika* 1942-ben megjelenő II/2. kötetében került sor (§. 32–35).

Az Isten kegyelmi kiválasztásáról szóló négy előadás első ízben német nyelven jelent meg a Barth és barátja, illetve pályatársa, Eduard Thurneysen által alapított *Theologische Existenz heute* című kiadványsorozatban, közvetlenül az előadói körút után, 1936 novemberében.[7] A következő évben Vasady Béla fordításában is megjelent magyar nyelven, az *Igazság és Élet füzetei* sorozat részeként.[8]

A jelenlegi fordításhoz a Barth műveinek kritikai összkiadásában található, a 2021-ben megjelent, kritikai szövegapparátussal ellátott szövegváltozatot vettük alapul.[9] E kritikai kiadás olyan további, a Barth-kutatáson alapuló információkat és további hivatkozásokat tartalmaz, amelyek egyrészt teológiatörténeti kontextusba helyezik Barth 1936-os gondolatait, másrészt közlésük elengedhetetlen a predesztinációtan helyes, a mai olvasók számára is releváns értelmezéséhez.

Barth saját lábjegyzet-hivatkozásait a folyamatos szövegben kerek zárójelben tüntettük fel, a lábjegyzetekben a kritikai kiadás jegyzeteire szorítkozunk, de azzal a változtatással, hogy a latin idézetek német nyelvű fordításait magyarul adjuk vissza, többnyire a

---

5 Bruce L. McCormack: *Karl Barth's Critically Realistic Dialectical Theology. Its Genesis and Development; 1909 – 1936*, Oxford, Clarendon Press, 1995, 453–463, 463.

6 A témaválasztás kérdésének további részleteit a kiadványsorozat következő számában közöljük.

7 Karl Barth: *Gottes Gnadenwahl* (ThExh, 47), München, Chr. Kaiser Verlag, 1936.

8 Barth Károly: *Isten kegyelmi kiválasztása. Négy előadás az eleveelrendelésről* (Az Igazság és Élet füzetei, 8), Debrecen, Városi Nyomda, 1937.

9 Karl Barth: Gottes Gnadenwahl, in: ders.: *Vorträge und kleinere Arbeiten 1935–1937* (GA III/55 – hrsg. von L. Kratzert und P. Zocher), Zürich, Theologischer Verlag, 2021, 533–577.

rendelkezésre álló magyar nyelvű fordítások – elsősorban Luther- és Kálvin-fordítások, valamint evangélikus és református hitvallások – alapján. A bibliai idézetekhez az újfordítású magyar nyelvű Bibliát (RÚF 2014) vettük alapul. A 2021-es zürichi összkiadás részeként megjelent szöveg viszont nem tartalmazza azokat a lapszéli, Charlotte von Kirschbaum kézírásával feltüntetett betoldásokat, amelyeket a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárnak Kézirattárában megőrzött, írógéppel írt és feltételezhetően eredeti példányok mutatnak.[10] Ezeket az adott helyen, szintén a folyamatos szöveg részeként szögletes zárójelben tüntettük fel. Egyébként az első magyarra fordítás során Vasady Béla is figyelembe vette és beemelte e kiegészítések egy részét. Nagy valószínűség szerint ezek a példányok kerültek megküldésre és szolgáltak alapul Vasady számára az első magyar nyelvű fordítások elkészítéséhez és az előadások megtartásához. Az eredeti, 1936-os német nyelvű kiadás oldaltördeléseire utaló számokat benne hagytuk a szövegben két függőleges vonal között.

A 2021-es kritikai kiadás szintén nem tartalmazza az 1936-ban megtartott előadásokat követő kérdések és feleletek anyagát. Fontosnak tartottuk viszont e korabeli érdeklődést és vitát dokumentáló anyag újrakiadását is.[11] Ehhez az első német és magyar nyelvű kiadások szövegváltozatát vettük alapul. Akárcsak az előadások esetén, a kérdések és feleletek kapcsán is figyelembe vettük, és a szövegeket összevettük a debreceni Nagykönyvtár Kézirattárában található, eredeti, gépírással készült és kézírásos jegyzetekkel ellátott szövegváltozatokkal.[12]

A fordítás mesterség intelligencia felhasználásával készült. Az eredeti szöveget korábbi latin és gót betűs nyomtatott szövegekből python programnyelven írt szkriptekkel nyertük ki. A fordítás minőségének támogatására terminológiai szabálykönyvet készítettünk több előzetesen teológiailag lektorált magyar és német Barth-szö-

10 TtREK R 7934/4. A kézírás azonosításában Peter Zocher, a bázeli Karl Barth-Archívum vezetője volt segítségünkre.

11 Barth: *Gottes Gnadenwahl* (1936), 33–56; Barth Károly: *Isten kegyelmi kiválasztása* (1937), 35–53.

12 TtREK R 7934/3.

vegből. Ezek után a fordítás maga gpt-5.5-pro nyelvi modell segítségével python szkripttel készült. E munkafolyamatot újabb teológiai szakmai lektorálás és anyanyelvi korrektúra, valamint a latin idézetek és fordítások ellenőrzése követett.

Illesse köszönet a Barth műveinek összkiadását gondozó zürichi Theologische Verlag kiadóhivatal vezetését, amely hozzájárult az új magyar nyelvű fordítás kiadásához. Köszönet illeti a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának és a kézirattárának a vezetését, akik rugalmas hozzáférést biztosítottak az értékes és a nemzetközi Barth-kutatás számára részben még ismeretlen anyagokhoz,[13] amelyek nélkülözhetetlen hozzájárulást jelentettek nemcsak az előadások első lenyomataival való összevetés esetén, de az 1936-os előadások és előadói körút további, eddig ismeretlen részleteinek feltárása és rekonstruálása tekintetében is. A fordításhoz és kiadáshoz szükséges anyagi háttérfedezetet a Debreceni Református Hittudományi Egyetem biztosította.

Meggyőződésünk, hogy Barth e négy előadásának újrakiadásával nem csupán egy értékes teológiatörténeti örökség debreceni vonatkozásának továbbadását tesszük lehetővé az utókor számára. A predesztinációs hit, illetve Isten kegyelmi kiválasztásának helyes értelmezése nemcsak a két világháború közötti egyházi közgondolkodást és teológusnemzedék tájékozódását érintette egzisztenciálisan. Napjainkban, megváltozott társadalmi és egyházi keretfeltételek kontextusában számos egyháztag és a személyes hit útján hitbizonyosságot kereső embertársunk számára lehet vigasztalást és reménységet nyújtó, igei alapokat bemutató olvasmány Barth négy előadása. A felfokozott politikai és nemzetpolitikai narratívák, valamint a helyesen értelmezett magyar református önazonosság tisztázása számára is nagy segítséget nyújthatnak e szövegek, ahogyan azt Vasady Béla – lehet, hogy saját kora számára még kevésbé érthető módon, de – megfogalmazta: teremtményi mivoltunkat, egyéni és közösségi sorsunkat nem lehet a Krisztusban való predesztináltságtól elvonat-

13 Ld. a TtREK R 7934/1 valamint 3403/1–4. gyűjtőszámok alatt található széles körű levelezést.

koztatva szemlélni.[14] Nem elégedhetünk meg a napjainkra is jellemző és időnként visszaköszönő hangzatos jelszavakkal, a mindig csak felszínen mozgó, de az ige tekintélyét szívesen igénybe vevő felületes beszéddel, hanem komoly, alapos és intenzív teológiai párbeszédre van szükségünk. Segítse ez a kiadvány – frissességében 90 év távlatából is lenyűgöző tartalmával és stílusával – ezt a párbeszédet és a közös eszmélkedést.

2026. augusztus

(Fazakas Sándor)

14 Vö. Vasady: Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról (1937), 184–185.

ISTEN KEGYELMI KIVÁLASZTÁSA
1936

Karl Barth

Barth a predesztinációtanról szóló előadásait Magyarországon, valamint az 1920 óta Romániához tartozó, többségükben magyar nyelvű erdélyi területeken tett útja során tartotta: 1936. szeptember 28-án és 29-én Debrecenben, október 5-én pedig Kolozsváron.

Barth első intenzívebb kapcsolata Magyarországgal 1931 őszére nyúlik vissza, és közvetve már ezzel kezdődik ennek az útnak az előtörténete is: a Sárospataki Református Főiskola akkori dékánja, Vasady Béla[1]*, 1931. október 31-én Barth számára a tiszteletbeli professzori cím megítélését javasolta, és arra kérte Barthot, hogy azt személyesen vegye át.*[2] *Barth köszönettel elfogadta;*[3] *a magyarországi utat ugyan nem tudta megígérni, Thurneysennek azonban nem minden büszkeség nélkül említette ezt a megtiszteltetést, mégpedig egy olyan megjegyzéssel, amely az 1936-os helyzettel összevetve különös hatást kelt: „Végül is úgyszólván, törvényes jogcímem van a nemes magyarok földjére: nemrég ünnepélyes, kenetteljes levelet kaptam Sárospatakról […]; van ott egy »Református Főiskola«, és annak tanári kara egyhangúlag »tiszteletbeli professzorrá« nevezett ki; e méltósággal pedig bizonyára együtt kell járnia annak a*

1 Vasady Béla (1902–1992) teológiaprofesszorként 1925–1927 között Pápán, majd 1934-ig Sárospatakon, 1934–1945 között pedig Debrecenben tanított; 1945 után az USA-ba emigrált.

2 Vö. Vasady 1931. október 31-én Barthnak írt levelével (KBA 9331.580).

3 Vö. Barth 1931. november 13-án Vasadynak írt levelével (KBA 9231.364).

lehetőségnek, hogy ha innen valaha elűznének, új nyelveken – amelyeket e célból megtanulnék – újra folytathassam a félbeszakított mondanivalót."[4]

1935 nyarán Vasady, aki időközben Debrecenben a teológiai kar professzora lett, Svájcban tett nyári útja során Barthot is meglátogatta. Ekkor megállapodtak abban, hogy Barth 1936-ban több magyar felsőoktatási központba ellátogat, Vasady pedig 1935 őszén eljuttatta Barthhoz az első konkrét útitervjavaslatot.[5] *A további egyeztetések egészen 1936 nyaráig tartottak; nem világos, mi késztette Barthot arra, hogy a predesztinációtant tegye előadásainak tárgyává.*[6] *Az út egészéről és a predesztinációtanról szóló előadásának tartalmáról Barth a megjelentetéshez írt, 1936. november 1-jére keltezett előszóban*[7] *ezt írta:*

Az év szeptemberének és októberének fordulóján megadatott nekem, hogy utazást tegyek Magyarország és Erdély reformátusaihoz, felkeressem a Debrecenben, Sárospatakon, Kolozsváron, Budapesten és Pápán működő teológiai főiskolákat, és Nagyváradon prédikáljak.[8] Az e füzetben közölt, a predesztinációtanról szóló előadáso-

4 Barth 1931. november 24-én Thurneysennek írt levele (KBA 9270.567; Bw.Th. III, 187–191, 190k.). – A Vasady-levél az i. m. 12. jegyzetében tévesen 1931. október 27-re van keltezve.

5 Vö. Vasady 1935. szeptember 13-án és november 23-án Barthnak írt leveleivel (KBA 9335.893 és KBA 9335.1151).

6 A téma első említése Barth 1936. április 21-én Vasadynak írt levelében található (KBA 9236.116); ezzel az írással válaszolt Vasady 1935. november 23-i levelére, azt követően, hogy Vasady három nappal korábban ismét sürgetően érdeklődött, érvényben marad-e valamennyi megállapodás (vö. Vasady 1936. április 18-i levelével). Vasady mindkét leveléből hiányzik minden arra utaló jel, hogy a témában már korábban megállapodtak volna, ezért alighanem abból kell kiindulnunk, hogy ő a téma kiválasztásában nem játszott szerepet.

7 K. Barth: Vorwort, in: ders.: *Gottes Gnadenwahl* (ThExh, 47), München 1936, 3.

8 Míg Debrecenben az ottani teológiai kar kezdettől fogva része volt a 16. században alapított egyetemnek, és a korábbi budapesti Református Teológiai Akadémiát éppen 1933-ban teológiai karként a Károli Gáspár Egyetembe tagolták be, addig az a három további képzőhely, ahol Barth előadást tartott, önálló intézmény volt: az Északkelet-Magyarországon fekvő Sárospatakon a Református Főiskola

kat Debrecenben és Kolozsváron tartottam. Azt szeretném, ha ezeket inkább e nagy témához készült *tanulmányoknak* tekintenék, semmint szoros értelemben vett dogmatikai tankifejtésnek. A kérdésekre adott feleletek, amelyeket egy jegyzetelt leirat alapján, válogatva és olykor az összetartozó részek egybeszerkesztésével mellékelünk,[9] némely ponton fontos kiegészítésként olvasandók. Ugyanakkor bekerült néhány válasz olyan kérdésekre is, amelyek nem tartoznak szorosan ehhez a témához.

E füzet megjelenése alkalmából baráti tisztelettel gondolok különösen azokra a magyarországi és erdélyi professzorokra, lelkipásztorokra és hallgatókra, akik utazásom során oly szívélyesen fogadtak, és oly értő figyelemmel hallgattak meg. Különös hálával kell itt megemlítenem Vasady Béla debreceni professzor nevét, aki mindenhová elkísért, mindenütt bemutatott, és tolmácsolta szavaimat.

Vasady nemcsak az út során, hanem már előzetesen is, Barth előadásainak megszervezésében és előkészítésében – Debrecenben, de a többi helyszínen is – valóban döntő szerepet játszott: egy előzetesen megírt cikkben megvédte Barth döntően általa szorgalmazott meghívását a Magyarországon nagyon is jelen lévő Barth-kritikusokkal szemben,[10]

---

abból a korábbi akadémiából jött létre, amelyet 1918-ban három ágra osztottak (a teológia mellett jogra és pedagógiára); Kolozsváron a Teológiai Főiskolát 1895-ben létesítették, miután az akkor még Magyarországhoz tartozó városban teológiai kar nélküli egyetemet alapítottak; a nyugat-magyarországi Pápán a Teológiai Főiskolát 1531-ben alapították. – Az 1920 óta Romániához tartozó Nagyváradon, a mai Oradeában Barth 1936. október 7-én a központi református templomban a Jn 14,1 alapján prédikált. Ld. K. Barth: *Predigten 1935–1952* (GA I/26 – hrsg. von H. Spieker und H. Stoevesandt), Zürich 1996, 47–56.

9 Mivel a „Kérdések és feleletek" Barth előadásainak német nyelvű kiadásában (ld. *Gottes Gnadenwahl*, 33–56) összefoglaló formában olvashatók, és mivel nagyobb teret kapnak benne olyan átfogó kérdések is, amelyek nem kapcsolódnak konkrétan az előadott szövegekhez, ezért itt nem közöljük, hanem a további, még kiadásra váró beszélgetések részeként fognak megjelenni (a Karl Barth-Gesamtausgabe IV. sorozat részeként). [Jelen kiadvány számára viszont újrafordításra és közlésre került az 1936-os kiadás alapján. Ld. Előszó, 11. jegyzet – szerk.]

10 Vö. Á. Ferencz: Karl Barths Ungarn- und Siebenbürgen-Reise 1936. Einleitende Bemerkungen zum Reisebericht von Charlotte von Kirschbaum, in:

kidolgozta az utazási programot, majd a vele közölt kívánságoknak és szükségszerűségeknek megfelelően módosította, megszervezte a szállásokat és az egyes találkozókat, végül, de nem utolsósorban – amint Barth is említi – gondoskodott Barth előadásainak magyarra fordításáról is. Már jó előre kérte, hogy az ehhez szükséges eredeti előadásszöveget legkésőbb „augusztus vége felé" küldjék meg neki,[11] *és ezt a kérését akkor is megismételte, amikor júliusban elküldte Barthnak a debreceni tartózkodás részletes programját. A terv szerint Barthnak négy részben kellett megtartania előadásait: az elsőt 1936. szeptember 28-án, hétfőn délután 16.00 órától, további kettőt másnap délelőtt 9.00-től 10.30-ig, illetve 11.30-tól 13.00-ig, az utolsót pedig ugyancsak szeptember 29-én 16.30 órától. Szeptember 30-a délelőttjén Barthnak időt biztosítottak arra, hogy a számára előterjesztett kérdések alapján felkészüljön a délutánra kitűzött vitára.*[12] *Barth elfogadta ezt a programot; egyúttal megígérte, hogy határidőre elküldi az előadásokat,*[13] *és ezt az ígéretét láthatólag be is tudta tartani, hiszen Vasady már szeptember 9-én ezt írta: „Megérkezett a négy előadás Isten kegyelmi kiválasztásáról. Már mind a négyet lefordítottam, és várom az egyház kérdéséről szóló előadást"; majd ezt is: „Körutunk már teljesen elő van készítve, és mindannyian nagy örömmel várjuk Önt és barátait."*[14]

Barth Charlotte von Kirschbaummal és Rudolf Pestalozzival – utóbbi, mint mindig, amikor velük tartott, a kis utazócsoport gépkocsive-

---

Ch. von Kirschbaum: *Brief über unsere Herbstreise in den Osten (Ungarn und Siebenbürgen 1936)*, eingeleitet und erläutert von Á. Ferencz (Schriftenreihe der Karl Barth-Gesellschaft, 5), Bünde 2000, 7–18, különösen 12–14.

11 Vasady 1936. május 5-én Barthnak írt levele (KBA 9336.282).

12 Vö. Vasady 1936. július 11-én Barthnak írt levelével (KBA 9336.602).

13 Vö. Barth Vasadynak 1936. július 18-án írt levelével (KBA 9236.181): „Remélem, augusztus végéig el tudom küldeni az előadásokat."

14 Vasady Barthnak 1936. szeptember 9-én írt levele (KBA 9336.719); az „egyház kérdéséről szóló előadás" alatt a Sárospatakon, Budapesten és Pápán elhangzott „Népegyház, szabadegyház, hitvalló egyház" című előadás értendő (K. Barth: *Vorträge und kleinere Arbeiten 1935–1937* [GA III/55 – hrsg. von L. Kratzert und P. Zocher], Zürich, Theologischer Verlag, 2021, 578–599) [magyarul megjelent: Barth Károly és Révész Imre: *Az egyház jelene és jövője* (Az Igazság és Élet füzetei, 9), Debrecen, 1937, 5–18 – szerk.].

zetője volt – már szeptember 23-án útnak indult az Oberriedenben lévő Bergliből, mivel odafelé kétnapos bécsi tartózkodást iktattak be, amelyet ki is élveztek; egy további budapesti éjszakázás után a csoport meglehetősen kalandos körülmények között – Budapest és Cegléd között az autó elakadt egy homokos földúton, és miután kihúzták, a hátralévő utat nagy sebességgel, „mint egy imbolygó hajó" kellett megtennie[15] *– szeptember 27-én késő délután érkezett meg Debrecenbe.*[16]

A debreceni előadásokon, amelyek az ottani egyházmegye továbbképző konferenciájának keretében zajlottak, a következő két napon számos lelkipásztor jelent meg, „a kar oktatóival és néhány magas rangú egyházi méltósággal vegyesen"; a hallgatók Barth és Charlotte von Kirschbaum sajnálatára „kevésbé látható távolságban" maradtak, hiszen „fenn a karzaton" ültek.[17] *Magukat az előadásokat Charlotte von Kirschbaum így írta le: „Vasady professzor Karllal testvéri módon felváltva és nagy élénkséggel, szakaszról szakaszra magyar nyelven tolmácsolta az előadást, olykor olyan derűs odaadással, hogy mi is szívesen értettünk volna valamit ebből a beszédből, Karl pedig olykor gyanútlanul és mégis sejtelmesen, kérdőn vonta fel a szemöldökét: vajon valóban az ő gondolatai kerülnek visszaadásra, s nem talán a fordítóé! De hogyan is ne lett volna teljes bizalmunk abban, hogy még ezek a gondolatok is, ha netán így volna, csak gazdagításul szolgálnának!!"*[18] *Másnap, szeptember 30-án délelőtt Nagy Barnabás*[19] és *Török István*[20] *voltak Barth segítségére, amikor a 15.00–19.00 óra között sorra kerülő diszkusszióra készült.*[21]

A svájci frank egy valutaválsággal összefüggésben váratlanul bekö-

15 Vö. Charlotte von Kirschbaum zsebnaptárával (Taschenkalender Ch. von Kirschbaum): 1936. szeptember 27-i bejegyzés.

16 Vö. a képekkel illusztrált útibeszámolóval: Kirschbaum: *Brief über unsere Herbstreise*, 29–33.

17 I. m., 35k.

18 I. m., 36k.

19 Nagy Barnabás (1909–1969) Barth hallgatója Bonnban, később a rendszeres teológia professzora Sárospatakon és Budapesten.

20 Török István (1904–1996) 1932-től a rendszeres teológia professzora Pápán, később Debrecenben.

21 Vö. Ch. von Kirschbaum zsebnaptárával: 1936. szeptember 30-i bejegyzés.

vetkezett leértékelése Rudolf Pestalozzi cégének üzletmenetére nézve nehezen felmérhető következményekkel járt, így Pestalozzinak már Debrecenből idő előtt haza kellett térnie.[22] *Ennek következtében elkerülhetetlenül módosítani kellett Barth és Charlotte von Kirschbaum további útitervét: a jugoszláviai Feketičbe tervezett kitérőt teljesen törölték,*[23] *és ettől fogva az egyébként is megrövidített utazás hátralévő részét Vasady Béla kíséretében vasúton tették meg.*[24]

Ez hátrányosan érintette az 1936. október 5-én Kolozsváron, az ottani tanévnyitó keretében megtartott előadásokat is, mert Barthnak immár mind a négy részt egyetlen napon kellett megtartania.[25] *Barth első erdélyi látogatására tekintettel az előző napon vidéki körutat szerveztek*

---

22 1936 nyara óta titkos előkészületek és vizsgálatok folytak a svájci frank esetleges leértékelésének lehetséges következményeiről, miután Svájcban a munkanélküliek száma 120.000 fölé emelkedett, és ismételten spekuláció indult az addig aranyparitáshoz kötött frank ellen. Amikor a francia gazdasági miniszter 1936. szeptember 24-én tájékoztatta a svájci kormányt a francia frank közvetlenül küszöbön álló leértékeléséről, Svájcban is a 30%-os leértékelés mellett döntöttek, amelyet szeptember 26-án, szombaton hirdettek ki. Ezzel a leértékeléssel a Svájci Szövetségi Tanács fékezte a Svájcba irányuló tőkebeáramlást, és elősegítette az exportot és az idegenforgalmat, aminek következtében középtávon csökkent a munkanélküliség; vö. M. Cerutti: Abwertung 1936, in: *Historisches Lexikon der Schweiz* (https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/045078/2012-05-07/); T. Halbeisen – P. Straumann: Die Wirtschaftspolitik im internationalen Kontext, in: P. Halbeisen – M. Müller – B. Veyrassat (Hrsg.): *Wirtschaftsgeschichte der Schweiz im 20. Jahrhundert*, Basel 2012, 983–1076, különösen 1009–1012.

23 Barth 1936. augusztus 30-án igent mondott az ottani látogatásra, amelyre a Jugoszláv Királyságbeli Református Keresztyén Egyház püspöke, Ágoston Sándor (1882–1960; Bácsfeketehegy/Feketič lelkipásztora, 1933 óta püspöki tisztségben) kérte fel (vö. Ágoston S. 1936. június 12-én és 1936. július 29-én Barthnak írt levelei [KBA 9336.544 és KBA 9336.636]); a lemondásra az utazás során, Debrecenből került sor (a lemondó levél nem maradt fenn. Vö. Ágoston S. 1936. október 6-i levelével [KBA 9336.793]).

24 Vasady Béla csak akkor köszönt el Barthtól és Ch. von Kirschbaumtól, amikor ők ketten október 11-én Győrben felszálltak a Bécsbe tartó vonatra. Vö. Kirschbaum: *Brief über unsere Herbstreise*, 58.

25 A délelőtti két előadás után délután következett a további kettő – csupán egy ebédszünettel megszakítva. Vö. Karl Barth zsebnaptára (Taschenkalender Karl Barth): 1936. október 5-i bejegyzés.

neki és Charlotte von Kirschbaumnak; ennek során mindkettejük előtt – akárcsak másnap, a román király látogatása alkalmával, amelyet Kolozsvár magyar lakossága jórészt figyelmen kívül hagyott – érzékletesen tárult fel a többségében magyar lakosság és a számára gyűlöletes román uralom viszonyának feszültségekkel terhes problematikája.[26] *A helyi professzorok azonban Barth látogatását a hallgatók és a lelkészek számára tartalmi szempontból is előkészítették: az általuk is szerkesztett „Kiáltó Szó" folyóirat röviddel korábban megjelent száma főként Barth teológiájával, valamint Barthnak a romániai Erdélyben működő Református Egyház számára lehetséges jelentőségével foglalkozott.*[27] *Az előadás szövegét itt is bekezdésenként, két nyelven adták elő; a magyar részt a kolozsvári rendszeres teológus, Tavaszy Sándor olvasta fel*[28]*. Kolozsváron is – akárcsak Debrecenben – „több órán át" tartó megbeszélés követte az előadásokat.*[29]

A közléshez – K. Barth: Gottes Gnadenwahl (ThExh, 47), München 1936, 4–32.[30] *– készült előmunkálatok nem maradtak fenn; rövid időn belül magyar fordítás készült, amelyhez Vasady Béla írt előszót.*[31]

---

26 Vö. Kirschbaum: *Brief über unsere Herbstreise*, 42–48.

27 Vö. Á. Ferencz: *Der Einfluss der Theologie Karl Barths auf die Reformierte Kirche Rumäniens. Unter Berücksichtigung der Impulse für eine osteuropäische Theologie der Befreiung*, Zürich 2005, 164k.

28 Tavaszy Sándor (1888–1951) 1926-tól a rendszeres teológia professzora Kolozsváron, 1948-ban állami nyomásra kényszernyugdíjazták. Ő a dialektikus teológia egyik legfontosabb romániai képviselője. Vasady Béla itt nem vállalhatta el ezt a feladatot, mert magyarországi felsőoktatási oktatóként számára „román földön [...] tilos volt nyilvánosan szólni". Ld. Kirschbaum: *Brief über unsere Herbstreise*, 18.

29 Ferencz: *Einfluss der Theologie Karl Barths*, 169. E vita előkészítése azonban itt is, mint Debrecenben, helyi támogatás segítségével, de „a debrecenihez képest kevésbé fegyelmezett módon" zajlott. Ld. Ch. von Kirschbaum zsebnaptára: 1936. október 6-i bejegyzés.

30 A szöveg az azonos című füzetben, a bevezetésben közölt előszó után, újbóli címmegjelölés nélkül jelent meg; a füzetben ezt követi a 24 kérdést tartalmazó „Kérdések és feleletek" rész. Vö. a Kolozsváron felvetett kérdésekkel, amelyek nem mind szerepelnek a közlésben. Ld. Ferencz: *Einfluss der Theologie Karl Barths*, 169–178.

31 K. Barth: *Isten kegyelmi kiválasztása. Négy előadás az eleveelrendelésről* (Az Igazság és Élet füzetei, 8), Debrecen, 1937.

[Isten kegyelmi kiválasztása][32]

I.

A számos bibliai hely között, amely közvetlenül vagy közvetve az isteni „eleve elrendelésről" és „választásról" beszél, tudomásom szerint csak egyetlenegy van, amelyről legfeljebb azt lehetne állítani, hogy benne ennek a fogalomnak önálló jelentősége van. Ezek a Róm 9,11–13 szavai, ahol azt olvassuk, hogy Izsák két fia közül, mielőtt még megszülettek és jót vagy rosszat tettek volna, az Isten által gyűlölt Ézsau alárendeltetett az Isten által szeretett Jákóbnak: „hogy Istennek az ő kiválasztáson alapuló elhatározása érvényesüljön" (Róm 9,11). Ennél a helynél is figyelembe kell azonban vennünk, hogy annak az összefüggésnek a témája, amelyben áll, tudniillik a Róm 9–11. fejezeteinek témája,[33] nem a predesztináció fogalmának kifejtése, hanem – jóllehet e fogalom döntő bevonásával – Isten Izráel népét illető, irgalmas, de egyúttal szigorú; szigorú, de egyúttal irgalmas, lépésről lépésre szabadon rendelkező akaratának hirdetése. Ugyanez a helyzet azonban mindenütt másutt is, ahol ezzel a fogalommal konkrétan vagy tartalma szerint találkozunk. Mindig bizonyos más kijelentések igen nyomatékos, sőt döntő, és ezért figyelmen kívül nem hagyható *magyarázatának* szerepét tölti be. Nem önmagáért, hanem ezek kedvéért jelenik meg – az ételben levő „sóként", nem pedig ételként (H. Vogel: Praedestinatio gemina, in: Theologische Aufsätze 1936, 238.[34]) bukkan fel és válik fontossá. Ezekben a további

32 A közlésből hiányzó címhez vö. fent, 30. jegyz.

33 A Róm 9–11-hez mint a kiválasztástan Barth által is így nevezett „locus classicus"-ához (KD II/2, 222) vö. a részletes értelmezést: KD II/2, 222–226.235–256.264–285.294–336. A KD néhány évvel később írott, a 32–35. §-okat magában foglaló hetedik fejezete (KD II/2, 1–563), amelyben ez az értelmezés található, ugyancsak az „Isten kegyelmi kiválasztása" címet viseli.

34 H. Vogel: Praedestinatio gemina. Die Lehre von der ewigen Gnadenwahl, in: A. Lempp – E. Wolf (Hrsg.): *Theologische Aufsätze. Karl Barth zum 50. Geburtstag*, München 1936, 222–242. A 238. oldalon ezt írja: „A predesztinációtan a kegyelem

megnyilatkozásokban azonban mindig annak megállapításáról van szó, hogy Isten bizonyos emberekkel a maga dicsőségére és az ő üdvösségükre különös és közvetlen módon találkozott, felkarolta és szolgálatába állította őket: azért, hogy az egyházban Isten választott népe legyenek (1Pt 2,9); vagy hogy részesüljenek az üdvösségre való kiválasztásukban a Lélek megszentelő munkája által (2Thessz 2,13); vagy hogy megbizonyosodjanak elhívásukról, megigazításukról és megdicsőítésükről (Róm 8,30); vagy hogy megadassék számukra „Isten országának titka" (Mk 4,11); vagy: |5| hogy áldásban részesüljenek Isten, Jézus Krisztus Atyja által (Ef 1,3k.). Minderről itt és sok más helyen azt olvassuk, hogy azért történnek ezekkel az emberekkel, mert ezt Isten saját választása és döntése alapján rendelte számukra. Önmagukban tehát nem alkalmasak, és nem is önmaguk rendelték magukat arra, hogy Isten kegyelmét befogadják. De maga az, hogy ez megtörténik, az is Isten kegyelme: „Nem azé, aki akarja, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené" (Róm 9,16).

A predesztinációtan bibliai tanítás mindaddig, amíg ebben a megfogalmazásban marad. Abban a pillanatban elveszíti bibliai megalapozását és ezzel együtt polgárjogát az egyházban, amikor önálló tétellé válik: például Isten szuverenitásáról és változhatatlanságáról, vagy: az isteni világterv értelméről és tartalmáról, vagy: az emberi egyének eltérő természetéről és sorsáról kíván szólni.[35]

---

teológiájának sója. S bár bizony nem helyes a sót eledellé tenni, az sem helyes, ha az eledelt megfosztjuk a sójától, és így mintegy romlásnak szolgáltatjuk ki – annak a romlásnak, amelyről a modern protestantizmus fejlődése tesz bizonyságot; a modern protestantizmusnak ugyanis aligha lehet e tanítás sója iránti előszeretetet tulajdonítani."

35 Éppen a reformátoroknak a „bizonyos emberek"-re, vagyis az emberiség választottakra és elvetettekre való felosztása iránti érdeklődésével szemben Barth már a *Római levél-kommentár* második kiadásában (*Der Römerbrief. Zweite Fassung. 1922* [GA II/47 – hrsg. von K. Tolstaja und C. van der Kooi], Zürich 2010, 464–474), valamint a *Göttingeni dogmatika* második kötetében *(„Unterricht in der christlichen Religion", Bd. II: Die Lehre von Gott/Die Lehre vom Menschen 1924/25* [GA II/20 – hrsg. von H. Stoevesandt], Zürich 1990, 183–186) is a predesztinációtan szigorú értelemben vett teológiai jellegét és az istentanhoz tartozását hangsúlyozza: a predesztinációban az eleve elrendelés örök isteni aktusáról van szó, nem pedig az emberiség predesztináltságáról és két csoportra való felosztásáról.

A predesztinációtan kemény, titokzatos tanítás, amely minden meg nem világosított gondolkodásnak[36] – márpedig mindannyiunk emberi gondolkodása újra meg újra ilyen! – fájdalmasan ellentmond. Másfelől azonban különös módon vonzó is, mert valóban merész, felszabadító és vigasztaló. Mindez azonban, vagyis szentsége éppúgy, mint édessége,[37] még nem bizonyítja igazságát: hiszen vannak hamis paradoxonok és hamis vigasz is. A legnagyobb fanyarság éppúgy, mint a legnagyobb édesség, lehet az ördögtől való. A predesztinációtan igazsága azon múlik, hogy mind titka, mind örömüzenete mellett ott áll-e a Szentlélek bizonyságtétele, azaz részesedik-e a bibliai kegyelmi ige titkában és örömüzenetében, amely az egyház alapja és igehirdetésének zsinórmértéke. Ehhez azonban vállalnia kell a puszta magyarázatnak nem önálló, de szolgáló és ennyiben szerény helyzetét. Éppen ebben a helyzetben – amelyet mindig szem előtt kell tartani, hogy mindig csak járulékosan gondoljuk át és beszéljünk róla – méltó arra, hogy uralkodjék, ahogyan Augustinus és a reformátorok teológiájában és igehirdetésében valóban uralkodott. Éppen ebben a helyzetben képes megtalálni az arany középutat a két, kezdettől fogva fenyegető veszély, az önkényes tudni akarás és a végül éppoly önkényes tudni nem-akarás |6| között.[38] A predeszti-

36 A meg nem világosított gondolkodás és az Úr igéje által megvilágosított gondolkodás megkülönböztetéséhez vö. Institutio III,21,2.

37 A predesztinációtan édességéről / édes gyümölcséről már Kálvin is beszél: „Adde quod in ipsa quae terret caligine, non modo utilitas huius doctrinae, sed suavissimus quoque fructus se profert." / „Sőt, hadd tegyük hozzá, hogy éppen ebben a félelmetes homályban mutatkozik meg e tanítás haszna, sőt legédesebb gyümölcse is." (Institutio III,21,1; Opera Selecta IV,369,8–10).

38 Már Kálvin is szembefordul mindkét visszaéléssel az Institutio III,21,1–4-ben – többször is Augustinusra hivatkozva –, és végül hangsúlyozza: „Tantum illud in Universum obtinere apud eos cupio, ut quae in occulto recondita Dominus reliquit, ne scrutemur; quae in apertum protulit, ne negligamus: ne aut una ex parte nimiae curiositatis: aut ex altera ingratitudinis damnemur" / „Most csak azt kívánom tőlük, hogy fogadják el általános szabályként, hogy amit Isten titokban akart hagyni, azt ne bolygassuk, amit pedig nyilvánosságra hozott, azt ne mellőzzük; nehogy az előbbi esetben a túlzott kíváncsiság, az utóbbiban viszont a hálátlanság vádja érjen minket." (Institutio III,21,4; Opera Selecta IV,373,18–21).

nációtant tehát éppen ebben az értelemben illeti meg a zsinórmérték szerepe, amellyel története során kiaalakult különféle szigorúbb és lazább megfogalmazásait mérnünk kell; ezzel kell tehát ebben a kérdésben megmérnünk Augustinust[39] és Kálvint[40] éppúgy, mint a lutheránus Konkordiakönyvet[41], a dordrechti remonstránsokat[42], végül pedig Schleiermachert[43]. Éppen azáltal, hogy a predesztiná-

39 Vö. különösen A. Augustinus: *De praedestinatione sanctorum* (MPL 44, 959–992); uő: *De dono perseverantiae* (MPL 45, 993–1034).

40 Az Institutio III,21–24 mellett meg kell említeni: J. Calvin: Congregation faite en l'église de Genève par M. Jean Calvin, En laquelle est traittée matière de l'élection éternelle de Dieu fait sommairement et clairement déduite et ratifiée d'un commun accord par ses frères ministres (1551), in: CR 36 (= Calvini Opera 8), col. 85–140 (németül: *Calvin-Studienausgabe, Bd. 4: Reformatorische Klärungen*, 79–194); J. Calvin: De aeterna Dei praedestinatione, qua in salutem alios ex hominibus elegit alios suo exitio reliquit: item de providentia qua res humanas gubernat. Consensus pastorum Genevensis ecclesiae a Io. Calvino expositus (1552), in: CR 36 (= Calvini Opera 8), col. 249–366. Németül: J. Calvin: *Von der ewigen Vorherbestimmung Gottes* (übers. und hrsg. von W. H. Neuser – Schriften des Archivs der Evangelischen Kirche im Rheinland, 18), Düsseldorf 1998.

41 Vö. *Konkordienformel, Epitome XI. Von der ewigen Versehung und Wahl Gottes* (BSLK, 816,31–822,4; BSLK.NE, 1286,1–1292,24); *Solida Declaratio XI. Von der ewigen Vorsehung und Wahl Gottes* (BSLK, 1063,23–1091,12; BSLK.NE, 1560, 4–1596,15). [Magyarul ld. *Egységességi irat. Konkordiakönyv*. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 5 – ford. Bohus Imre, szerk. Reuss András, Budapest 2015.]

42 A remonstránsok, akiket Jakob Arminius (1560–1609) nyomán arminiánusoknak is neveztek, Kálvin kiválasztástanának legfontosabb bírálói közé tartoztak. Az arminiánus vitát (1604–1619) az 1618/19-es dordrechti zsinat zárta le a remonstránsok cikkelyeinek elítélésével és a predesztinációtan kálvini tanformájának megerősítésével. Vö. Die Dordrechter Canones, in: BSRK, 843–861; RefBS 3/2,1, 87–161. Barth bővebben a KD II/2-ben foglalkozik a remonstránsok, az „első egyházi újprotestánsok" kiválasztástanával (72k.).

43 Vö. Fr. D. E. Schleiermacher: Über die Lehre von der Erwählung – besonders in Beziehung auf Herrn Dr. Bretschneiders Aphorismen (1819), in: ders.: *Kritische Gesamtausgabe*, Abt.1, Bd. 10 (hrsg. von H.-Fr. Traulsen und M. Ohst), Berlin – New York 1990, 147–222; ders.: Der christliche Glaube. Nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche im Zusammenhange dargestellt ([2]1830/31), Teilband 2, in: ders.: *Kritische Gesamtausgabe*, Abt. 1, Bd. 13/2 (hrsg. von R. Schäfer), Berlin – New York 2003, 244–277 (§§ 117–120).

ciótan magyaráz – csak magyaráz, de valóságosan és szükségképpen magyarázza azt, hogy kegyelmet kapni maga is kegyelem –, ragyog fel e tanításban a keresztyén igehirdetésnek az az üzenete, amit a Róm 9,11 hatalmas erővel jelez: ki kell mondani a végső igazságot. Vagyis az igehirdetésnek utalnia kell Istennek arra az immár valóban teljességgel önálló igazságára, amely az igehirdetést magát is meghaladja, „hogy Istennek az ő kiválasztáson alapuló elhatározása" érvényesül.

Kegyelmet kapni maga is kegyelem – ez a predesztinációtan általános és alapvető értelme. Próbáljuk megérteni, mi hangzik el itt. Szigorúan véve ezzel semmi új nem hangzik el annak, aki hallotta Isten igéjét úgy, ahogyan azt a keresztyén egyház felismeri és megvallja – semmi olyan, ami túlmenne ennek az igének a tartalmán. Mi lehetne még nagyobb, mint ennek az igének a kegyelme: a Szentlélek ajándéka, a szentek gyülekezetté való egybegyűjtése, a bűnök bocsánatának biztosítása, a test feltámadásának és az örök életnek ígérete, és mindez Jézus Krisztus valóságos istenségének és emberségének, halálának és feltámadásának, megtörtént mennybemenetelének és eljövendő megjelenésének erejében.[44] Mindez a kegyelem. A kegyelem: vagyis az a szabad, atyai jótétemény, amelyben Isten az időben és az örökkévalóság számára gyermekeiként fogad el bennünket, és úgy is bánik velünk. Isten kiválasztásról szóló igéje semmit sem tesz hozzá az Isten kegyelméről szóló igéjéhez. De igen sajátos és nyilvánvalóan nélkülözhetetlen módon nyomatékosítja azt.

Vajon képes-e az ember arra, hogy a kegyelmet, Isten kegyelmét befogadja? Nem természete szerint áll-e harcban éppen a kegyelemmel? Nem éppen az-e a nyomorúsága, amelyből a kegyelemnek először ki kellene szabadítania: hogy természete szerint vétkezni akar, vagyis éppen nem Isten kegyelméből akar élni? Ki az, aki, ha a keresztyén hit tartalmát |7| például az egyház Credójában ismét maga elé idézi, önmagát másként ismerné, mint olyanként, aki ebben a harcban áll? Nem válik-e a kegyelem mindenkor kegyetlenséggé a

44 A kegyelmi történés közelebbi meghatározása az Apostoli Hitvallás harmadik, illetve a Niceai Hitvallás második cikkének parafrázisa alapján történik.

kezünkben: akár úgy, hogy a bennünk élő vad pogányság eltaszítja magától, akár úgy, hogy a bennünk élő szelíd pogányság magához ragadja; akár úgy, hogy megvetjük, mintha nem volna rá szükségünk, akár úgy, hogy visszaélünk vele, mintha hatalmunk volna fölötte? Akár úgy, hogy megmaradunk testi embernek, amilyenek eddig is voltunk, akár úgy, hogy testi mivoltunkat a kegyesség látszatába öltöztetjük? Hát nincs-e megadva nekünk, mindannyiunknak, az egész emberiségnek a kegyelem, méghozzá a teljes, a felülmúlhatatlan, a teljes kegyelem? Nem kerül szüntelenül felajánlásra nekünk és a világnak? Nem szólt-e Krisztus, nem szóltak-e prófétái és apostolai? (Vö. Zsid 1,1k.) Nem szólnak-e az egyház szája által ma is, minden napon? Állítólag Európát és Amerikát is egyszer keresztyén hitre térítették, és mindkettő komolyan és sikeresen nekilátott a világ többi részének misszionálásához. Ha eltekintünk mindattól a bizonytalanságtól és kétértelműségtől, amire e tény említésekor tekintettel kell lennünk, akkor mégis egyértelműen megmarad valami, amiről még a reformátorok sem álmodhattak volna: a Biblia elterjedése több száz nyelven, több százmillió példányban. De ha mindezek láttán a számtalan ember közül akár csak néhány tucatnyian, vagy ketten-hárman (vö. Mt 18,20) ismernék is el azt, amit – ha nem is mindenkinek, de az evangélium szava szerint – sokaknak el kellene ismerniük – nevezetesen, hogy elhívattunk (vö. Mt 22,14), vagyis felajánlásra került nekünk a kegyelem! –, micsoda mérhetetlen lépés lenne ez még számukra is a felajánlástól a befogadásig, a részesedéstől az elsajátításig, az igétől a hitig, a kegyelemtől a kegyelemben való életig! Hol és miképpen születik meg az a döntés, amely ezt a lépést lehetővé teszi?

Erre a kérdésre Isten kegyelmi kiválasztásának tanítása válaszol. Ismét: nem mond semmi újat, csak aláhúz, nyomatékosít, megismétel. De nyilvánvaló, hogy éppen azáltal, amit mond, döntő jelentőségű.

Először is azt az egyszerű, de soha eléggé át nem gondolt és még mindig átgondolásra váró igazságot húzza alá, hogy a kegyelem *Isten* kegyelme: az *ő* cselekvése, az *ő* műve, az *ő* akarata és országa. Ez mindenesetre azt is jelenti, hogy a kegyelem emberi egzisztenciánknak nem csupán rendeltetése, hanem éppenséggel *eleve* elrendelése,

prae-destinatio-ja |8|; hogy ennek kapcsán nem csupán egy velünk szemben fellépő hatalommal van dolgunk, hanem olyannal, amely *fölöttünk áll*, sőt bennünket elvi, minőségi tekintetben mindenben felülmúl. Amikor mi döntünk ezzel kapcsolatban, rólunk már döntés született: „kezdettől fogva" (2Thessz 2,13), sőt „a világ teremtése előtt" (Ef 1,4), tehát mielőtt e kegyelemmel szembe kerültünk volna, vagy akár csak rászorultunk volna. Értsük jól: Isten döntött rólunk függetlenül egzisztenciánktól és annak bűnös vagy igaz megvalósulásától. Az úgynevezett szupralapszárius kiválasztásfelfogásban, amelyet a 17. századi reformátusok közül néhányan Kálvin és Béza[45] nyomán dolgoztak ki, nem szabad skolasztikus szőrszálhasogatást látnunk. Valójában nem ez volt a spekuláció, hanem az akkori teológusok többsége által képviselt ezzel ellentétes, infralapszárius felfogás, amely Istennek a teremtésben megmutatkozó mindenhatóságát, jóságát és bölcsességét – amelyet elsődlegesnek és tulajdonképpeninek tekintett – el akarta különíteni az ő kiengesztelésben megmutatkozó igazságosságától és irgalmasságától.[46] Ám ha Isten Jézus Krisztusban valóban feltárta előttünk a szívét, akkor Istenben nincs magasabb akarat az ő kegyelmi akaratánál. A kegyelem általi rendeltetésünkkel szemben nem kereshetünk menedéket az ember valamiféle más, magasabb rendeltetésében. Teremtményi voltunkban nem láthatunk egy első, különálló tartományt, amelyben Istennek más törvénye érvényesülne, mint a kegyelem törvénye.[47] Még azzal a gondolattal sem játszhatunk el, mintha volna még más szabadságunk, mint az, amely éppen a kegyelem uralmával azonos.

45 Théodor de Bèze (magy. Béza Tódor – 1519–1605) francia származású reformátor, aki elsősorban Genfben működött, és Kálvin munkatársa volt; Kálvin 1564-ben bekövetkezett halála után a genfi egyház vezető teológusaként utódjának is tekintették.

46 A KD II/2. kötetében Barth terjedelmes exkurzust szentel az infra- és szupralapszárius tanítások szembenállásának (136–157); ebben közvetítő álláspontokat is tárgyal, és a „megtisztított szupralapszárius tanítás" (153) melletti állásfoglalással zárja. Vö. hasonlóan, de rövidebben a Göttingeni dogmatikájában (*Unterricht II*, 202k.).

47 A kegyelem törvényéhez, mint az evangélium tartalmához, „amelybe a törvény is bele van foglalva, ha az valóban *Isten* igéje és törvénye", ld. K. Barth: *Evangelium und Gesetz* (ThExh, 32), München 1935, 5. Vö. KD II/2, 179–187, különösen 182.

A kegyelem annyira isteni, annyira maga Isten, hogy annak elfogadását éppúgy, mint felajánlását, a benne való hitet éppúgy, mint a róla szóló igét, a belőle fakadó életet éppúgy, mint magát a kegyelmet, csak Isten ajándékaként, vagyis szabad atyai jótéteményeként érthetjük meg: minthogy öröktől fogva kegyelemből *vagyunk* az ő gyermekei, ezért az időben és az örökkévalóságra tekintettel ilyenekként fogad el minket, ezért ilyenekként bánik velünk.

Mármost a *kiválasztás* fogalma sem mondhat mást, mint ezt. Általa a kegyelem *szabadsága* kerül előtérbe. A Biblia intő és vigasztaló módon emlékeztet arra – mindannak kezdeteként |9|, vagy mindannak határaként, amit a kegyelemnek az emberi élet terében végbemenő történéséről mondani kell –, hogy Izráel népe szentségének, majd ugyanígy Jézus Krisztus egyháza szentségének alapvető meghatározását (és ez a kettő egy!) nem a kegyelemben részesített ember szerezte meg magának; ez, sőt éppen ez Isten ajándéka. Vagy még egyértelműbben: egyetlen ember sincs önmagának köszönhetően abban a helyzetben, hogy elfogadja a kegyelmet; senki sem képes önmagát ebbe a helyzetbe hozni. Már maga az is kegyelem, ha az ember el tudja fogadni a kegyelmet. A kegyelem, éppúgy mint a teremtés – sőt magának a teremtésnek is tulajdonképpeni titkaként – Isten *uralma:* ezt emeli ki a kiválasztás fogalma. Isten egyetlen emberrel szemben sem köteles kegyelmet gyakorolni: sem azért, mert embernek teremtette őt, sem bármiféle egyéb érdemek alapján, amelyeket az ember mint Isten teremtménye Istennel szemben szerzett volna. Nem arról van tehát szó, hogy Isten az ő kegyelmében az ember kezébe és rendelkezésére adta volna magát, mintha leült volna vele egy sakktáblához, amelynél miután Isten megtette az első lépést, az emberen volna a sor, hogy a maga részéről megtegye a másodikat, miközben Isten – ahogyan Luther Erasmusszal szemben gúnyolódott (De servo arb. W.A. 18, 706,20.) – időközben visszavonult volna egy „etiópiai lakomára"[48]. Hanem arról van szó, hogy az emberi döntés,

48 M. Luther: De servo arbitrio (1525), in: WA 18, 551–787, itt: 706,16–21: „Et tandem eo venietur, ut homines salvi fiant et damnentur ignorante Deo, ut qui non discreverit certa electione salvandos et damnandos, sed oblata omnibus generali

amely a kegyelmes Isten döntésével szembesül – és amelyre mindenképpen sor kerül –, isteni *előzetes* döntés alapján történik (és így valóban elkerülhetetlenül és visszavonhatatlanul történik meg, de azért, hogy azzal egyetlen ember se dicsekedhessen!): „*Könyörülök*, *akin* könyörülök, és *irgalmazok*, *akinek* irgalmazok" (Róm 9,15). [Kegyelemként érti Pál azt is, amit egyik gyülekezetének ír: „Mert a mi evangéliumunk nemcsak szavakban jutott el hozzátok, hanem *erővel"* (1Thess 1,5).] De éppen ez az előzetes döntés azonban – amelynek erejénél fogva számunkra a kegyelem kegyelemmé *lesz*, és amelynek erejénél fogva a kegyelem kegyelem *marad* – , mi lehetne más, mint szabadság? Hogyan lehetne különben isteni uralmi aktus? És hogyan volna enélkül eredendően és végérvényesen diadalmaskodó a kegyelem? Elkülönítés, kitüntetés, kiválasztás! Ez nem az emberiség kiválasztása általában – hogyan lenne különben kiválasztás? –, hanem mindenkor annak az |10| embernek és azoknak az embereknek a kiválasztása, akiknek a kegyelem nemcsak felajánlásra kerül,

---

lenitate tolerante et indurante tum misericordia corripiente hominibus reliquerit, utri velint salvi fieri aut damnari, ipse interim forte ad convivium Aethiopum profectus, ut Homerus dicit." / „Végül pedig ilyen megfontolásból odáig fajulnak a dolgok, hogy az emberek Isten tudta és akarata nélkül üdvözülnek, és tudta és akarata nélkül kárhoznak el. Mert ebben az esetben nem megváltoztathatatlan akarata alapján döntene abban, hogy ki üdvözül, és ki kárhozik el, hanem miután mindenkinek felkínálta egyetemes szeretetét, amely hordoz és megkeményít, továbbá irgalmasságát, amely ösztönöz és büntet, az emberekre bízta volna, hogy üdvözülni akarnak-e vagy elkárhozni, miközben ő esetleg a mórok földjére utazott volna egy ünnepi lakomára, ahogyan Homérosz mondja." [Luther Márton: *A szolgai akarat 1525,* MLK 11 – szerk. Fabiny T., Budapest 2006, 157–158]. Az „etiópiai lakomához" vö. Homérosz: *Illiász* (ford. Devecseri Gábor), Első ének (online elérhető: https://mek.oszk.hu/00400/00406/html/01.htm#1): „Ókeanosz mellé, lakomára, az aithiopokhoz ment Zeusz még tegnap, s vele ment valamennyi nagy isten". Luther ezzel a képpel azt tulajdonítja az erasmusi istenkép Istenének, hogy az embereket saját sorsukra hagyja, ő maga azonban tőlük távol jól érzi magát. Luther ezután az ilyen „Istent, aki szendereg, és hagyja, hogy az emberek tetszésük szerint éljenek vagy visszaéljenek jóságával és hatalmával", Arisztotelész mozdulatlan mozgatójához hasonlítja: „Talem Deus nobis et Aristoteles pingit, qui dormiat scilicet et sinat sua bonitate et correptione uti et abuti quoslibet" (WA 18, 706, 22k. vö. Luther: *A szolgai akarat*, 158.).

hanem ténylegesen el is nyerik azt, vagyis részeseivé lesznek a Jézus Krisztusban való hitnek, a Szentlélek ajándékának, az egyházzá való összegyűjtésnek, a bűnök bocsánata felőli bizonyosságnak, a test feltámadására és az örök életre vonatkozó ígéretnek.[49] [Mert hát az is megtörténhetett volna, hogy ők mindebben *nem részesülnek*, vagyis hogy Istentől *nem lesznek* kiválasztva, hanem az elvetettek közé tartoznak.] De mindent összefoglalva: Isten az ő kiválasztása és kiválasztottai miatt kegyelmes: először mint az ember Teremtője, majd Jézus Krisztusban a Szentlélek által a kiengesztelés művében. A kegyelmi kiválasztás, a predesztináció ezt jelenti: kegyelem a kegyelemben. A kegyelemben való kegyelem pedig *Isten szabadsága* és *uralma* a kegyelemben. Isten szabadságában gyökerezik a kegyelem *megvalósulása*. Ebben rejlik objektív értelemben a kegyelem *hatalma* és szubjektív értelemben a kegyelem *bizonyossága*. Ebben a szabadságban a kegyelem *ajándék* az ember számára; ez óvja meg az embert attól, hogy a kegyelmet saját teljesítményének tekintse, hogy azt a maga romlására, Isten dicsőségének csorbítására, végül irgalmatlansággá fordítsa át.[50] Ez a szabadság helyezi a kegyelmet egészen és fenntartás nélkül az ember kezébe és ölébe, azzal a feltétellel, hogy az ember egészen és fenntartás nélkül a kegyelem Adományozójára van ráutalva és hozzá van kötve.

Ennyit kell mondanunk a predesztinációtanról mint a kegyelemről szóló ige magyarázatáról. Láttuk, hogy e tan valóban csak a kegyelemről szóló tanításnak a magyarázata, de ennek szükségszerű magyarázata. |11|

49 Vö. az Apostoli Hitvallás harmadik cikkelyével.

50 A kegyelmi kiválasztásnak egyedül az isteni szabadságban való megalapozásából adódó következményeket Barth a KD II/2-ben így fejti ki: azt „semmiféle igény és semmiféle érdem, semmiféle, a teremtmény oldalán meglévő vagy utólag előteremthető feltétel nem hívhatja elő, nem teheti szükségessé. Másfelől azonban a teremtmény részéről semmiféle ellentmondás és ellenállás sem tartóztathatja fel, nem teheti lehetetlenné és hatástalanná. [...] Amit a teremtmény önmagának nem ítélhet oda és önmagától nem vehet magához, azt, amikor részesül benne, önmagától nem tagadhatja meg; tőle többé már önmagát megfosztani sem akarhatja.” (18k.)

II.

Isten kegyelmi kiválasztása kinyilatkoztatott igazság; hit által ismerhető meg. Ezzel két dolgot állítunk nemleges formában: *nem gondolati szükségszerűség*, és *nem a tapasztalat tárgya*. Mindaz, ami netalán ezekből a forrásokból áramlanék be a predesztinációtanba, emberileg talán érthetőbbé tehetné ugyan, de csak valódi világosságának elhomályosítása árán.

A kegyelmi kiválasztás *nem gondolati szükségszerűség*. A hagyományos praedestinatio fogalmát átvéve isteni *előzetes* elrendelésként vagy *előzetes* döntésként értettük azt. Hiszen Pál is isteni „eleve elrendelésről" beszél. Ám ez az *„előzetes"* meghatározás Istenre utal, és éppen ezért sem időbeli, sem logikai elsőbbséget nem jelöl. Az isteni elsőbbség, mint a menny és föld Teremtőjének elsőbbsége, semmiféle kapcsolatban nem áll valamely gondolati szükségszerűséggel kikövetkeztetendő prioritással. Hiszen a logikai, éppúgy mint az időbeli elsőbbségek mint ilyenek világon belüli elsőbbségek. Ezért a kegyelmi kiválasztás ontikusan nem valamiféle legfőbb világprincípium, noétikusan pedig nem a hatásból az okra, a feltételestől valamely feltétlenre való visszakövetkeztetés eredménye. A predesztinációtan tehát nem a determinizmus vallásosan idealizált vagy kifejezetten vallási tapasztalatokból levezetett formája. Ellenkezőleg: éppúgy tagadja a determinizmust, mint az indeterminizmust. Amennyiben Isten szabadságát és uralmát hirdeti, éppoly távol áll azoktól, akik rendszerük élére a szükségszerűség fogalmát állítják és világprincípiumként hirdetik meg, mint azoktól, akik ugyanezt a helyet a szabadság fogalmának jelölik ki. Nem tagadható, hogy mind Kálvin, mind a De servo arbitrio[51] idején Luther predesztinációtanát – Zwingliről[52] nem is beszélve – jókora mértékben determinista motívumok

51 M. Luther: De servo arbitrio (1525), in: WA 18, 551–787. [Vö. Luther: *A szolgai akarat*, 1996.]

52 Vö. H. Zwingli: Fidei Ratio (1530), in: CR 93/2 (=Huldreich Zwinglis Sämtliche Werke, Bd. VI/2), Zürich 1968, 753–817, különösen 794–796 (németül: H. Zwingli: Rechenschaft über den Glauben, in: ders.: *Schriften*, Bd.

is meghatározták. Ez megbosszulta magát – de legyen bennünk elég tartás ahhoz, hogy ebben ne kövessük őket.[53] |12|

Ez azonban a másik irányban is érvényes: Isten kegyelmi kiválasztása *nem a tapasztalat tárgya*. Kálvin volt az, aki (különösen feltűnő ez az 1552-es De Praedestinatione című írásában, de például az Institutio III 24,12. és 15. cikkelyeiben) a predesztinációtan forrásaként a Szentírás mellett nem idegenkedett attól, hogy a „tapasztalatot" (az experientia-t) is megjelölje.[54] Szerencsére, amennyire látom, anélkül, hogy valaha is valóban és kézzelfoghatóan a tapasztalatból érvelt volna. És túlzás volt azt állítani, ahogyan már állították, hogy tanítását egyenesen

IV, Zürich 1995, 93–131, különösen 103–105); H. Zwingli: Sermonis de providentia die anamnema (1530), in: CR 93/3 (=Huldreich Zwinglis Sämtliche Werke VI/3), 1–230, különösen 150–169 (németül: H. Zwingli: Die Vorsehung, in: ders.: *Schriften*, Bd. IV, 133–279, különösen 206–222).

53 Barth itt annak a költeménynek az utolsó sorára céloz, amelyet Johann Wolfgang von Goethe a *Die Leiden des jungen Werther* második kiadásának második részéhez mottóul írt (Berliner Ausgabe, Bd. 9, 249):

„Szánsz? könnyezsz kedves ifju, engemet,
Véded gyalázattol emlékemet.
Int lelkem méjségéből Tégedet,
Légy férfi! o, ne kövesd léptemet!" (Bölöni Farkas Sándor fordítása, 1818) [J. W. Goethe: Az ifju Werther Gyötrelmei [forráskiadás] (ReTextum, 4), fordította Bölöni Farkas Sándor, sajtó alá rendezte és a tanulmányt írta Simon-Szabó Ágnes, Budapest, reciti, 2015, 173].

Barth az utolsó két sorral utal a Schleiermacher teológiájáról szóló előadásaira (6.), mert bennük – amint Barth előadásainak „Előszavában" írja – Schleiermacherrel való „eddigi foglalkozásának eredménye összefoglalható". K. Barth: *Die Theologie Schleiermachers. Vorlesung Göttingen, Wintersemester 1923/24* (GA II/11 – hrsg. von D. Ritschl), Zürich 1978, 6.

54 Calvin: De aeterna Dei praedestinatione, 249–366. Az említett Institutio-szakaszoknál Barth saját példányában a következő két mondat mellé a margóra feljegyezte a „tapasztalat" szót: „Alterius membri cum extant quotidiana documenta, tam multa in Scripturis continentur."/ „A másik esetre legalább annyi mindennapos bizonyíték akad, mint amennyit a Szentírás tartalmaz." (Institutio III,24,12; Opera Selecta IV,424,6k.); „Experientia autem docet, ita velle resipiscere quos ad se invitat; ut non tangat omnium corda." /„A tapasztalat pedig azt mutatja, hogy úgy akarja megtérésre vezetni azokat, akiket magához hív, hogy nem érinti meg mindenki szívét." (Institutio III,24,15; Opera Selecta IV,427,24k.).

a tapasztalatra alapozta.[55] A fogalom felbukkanása azonban mégis arra enged következtetni, hogy az a pátosz, amellyel e tanítás mellett kiállt, valójában nem kizárólag a Szentírásból táplálkozott. De fellépése egyrészt abból az erős keresztyén önbizalomból, másrészt pedig ezt még inkább meghaladó gyötrő nyitottságból származott, amelylyel szembe kívánt szállni mindazon százszázalékos ostobasággal, képmutatással és gonoszsággal, amellyel minden okos és határozott embernek szembe kell néznie a világban – az egyházban különösképpen is –, és amelyre nyilvánvalóan csak szintén százszázalékos elutasítással lehet válaszolni. Ezek a megtapasztalható valóságok bizonyára meghatározóan befolyásolták Kálvin hangnemét és egyben stílusát is, amellyel ezt a tanítást előadta, és például egy olyan jelentéktelen alak ellen védte, mint Hieronymus Bolsec.[56] Hogyan is ne érthetnénk meg emberileg, fájdalmas egyetértéssel, az ellenreformáció korának emberét – talán a mi korunk nem kevés tapasztalata alapján is? [Nekem is voltak hasonló tapasztalataim.] Ugyanakkor az a tény különösen is szembeszökő, hogy ebben az aiónban oly sok durva és kifinomult bolond és mindenféle gazember akad, és csak mintegy csoda folytán adódik néhány tisztességes ember, akik mint ilyenek, a maguk másságában, nem tudnak eléggé dacosan önmagukért kiállni. Ám – ezt még Kálvinnal szemben is érvényesítenünk kell – a teológia mégsem arra való, hogy benne szabad folyást

55 Így például H. Bauke: *Die Probleme der Theologie Calvins*, Leipzig 1922, 42k.: „A legmélyebb keresztyén tapasztalatok határozzák meg mindenekelőtt az imádságról szóló fejtegetést, és ugyanígy az etika is bizonyítja, hogy szilárdan a tapasztalaton alapul. [...] Kálvin [...] egyáltalán nem spekulatív filozófus vagy teológus, hanem teljes mértékben tapasztalati teológus, ugyanakkor képzett dialektikus, azaz »filozófiai módszerekkel dolgozó« teológus."

56 Hieronymus (Jérôme-Hermès) Bolsec (kb. 1520–1584) orvos, áttért karmelitaként 1550 körül került Genf közelébe, és 1551-ben nyilvánosan szembefordult Kálvin predesztinációtanával. Bebörtönözték és kiutasították a városból; miután 1555-ben Bernből is kiutasították, visszatért Franciaországba, ahol ismét a katolicizmus felé fordult. Jelentős az ezt követően írt, erősen polemikus Kálvin-életrajza: J.-H. Bolsec: *Histoire de la vie, moeurs, actes, doctrine, constance et mort de Jean Calvin*, Lyon 1577. Vö. B. Cottret: *Calvin. Eine Biographie*, Stuttgart 1998, különösen 251–257.

engedjünk mégoly megalapozott tapasztalati értékítéleteinknek. A predesztinációtannak, ha biblikus, egyházi és igaz akar lenni, nem szabad éppen ennek a tapasztalatnak az affektusából táplálkoznia. Hiszen teológiai megismerés ezekből mégsem nyerhető. A valódi teológiai megismerésnek sokkal inkább |13| ezt a tapasztalatot is alapvetően problematikusnak kell tekintenie. Maga Kálvin is jól tudta, hogy egyedül Isten ismeri az övéit – és azokat is, akik nem az övéi (vö. Jn 10,14). Ezért tehát az Isten által elvetett sokak és az Isten által kiválasztott kevesek közötti különbség újra meg újra más lesz, mint a csőcselék hadoszlopa[57] és a „helyesen gondolkodók" kicsiny serege közötti különbség, még ha ez a különbségtétel bármennyire is nyilvánvalónak tűnne számunkra, s még akkor is, ha az a mérce, amellyel ezt a megkülönböztetést megtesszük, bármennyire használhatónak bizonyulna is. Ezért továbbra is tanácsos volna megrettennünk, ha predesztinációtanunk kiválasztó és elvető Istene túlságosan hasonlóvá válna a saját elképzeléseinkhez.

Isten kegyelmi kiválasztása kinyilatkoztatott igazság. Konkrétabban: a Szentírás igazsága. Egészen konkrétan: igazság *Jézus Krisztusban*. Megismerése tehát nem lehet más – valóban semmi más –, mint Jézus Krisztus megismerésének egy meghatározott formája. „Őbenne" választotta ki Isten azokat, akiket kiválasztott (Ef 1,4.11; 3,11). Az Atya neki adta őket (Jn 6,37.44.65; 17,6.9.12.24). Ez nyilván ismét nem akadálya annak, hogy Jézus önmagáról ezt mondhassa: „Én választottalak ki titeket" (Jn 13,18; 15,16). A Róma 8,29-ben találunk egy fontos utalást arra, hogy milyen irányba kell mindezt értelmeznünk: „Mert akiket eleve kiválasztott, azokat eleve el is rendelte, hogy hasonlókká legyenek Fia képéhez, hogy ő sok testvér között legyen elsőszülött." A Jézus Krisztusra mint a „kiválasztás tükrére" – [*speculum electionis*] – való hivatkozást (Cal-

57 A „Canaille" szót a 17. századtól kezdve többnyire megvető megjelölésként használják egyes személyekre, de néptömegekre is, a söpredék vagy az utcai csőcselék értelmében. [Barth szóhasználatában: „Heereszug Canaille", magyarul: „Canaille hadosztálya" – szerk.]

vin: De Praed. 1552 CR. 8, 306, 318; Instit. III 24,5.)[58] a predesztinációtan valamennyi nagy képviselője átvette. Ehhez azonban két dolgot kell hozzátennünk. Először: azt az alapelvet, hogy amit kiválasztásnak, majd elvetésnek nevezünk, Jézus Krisztusban és egyedül őbenne kell megismernünk – tehát nem valamely logikai úton nyert gondolati alakzatban, és nem is tapasztalatunk képei által –, mégsem vették mindig elég szigorúan és komolyan. Másodszor: nem fejtették ki elég világosan – itt elsősorban Lutherre és a lutheránus Kondkordiakönyvre gondolok, részben azonban Ágostonra és Kálvinra is –, mit is értettek azon, amikor az Újszövetséggel |14| együtt azt mondták, hogy éppen „őbenne", Krisztusban vagyunk kiválasztva, és ezért kiválasztásunkat éppen és kizárólag „őbenne" kell megismernünk.

„Krisztusban kiválasztva" – ez nyilván először is azt jelenti: nem önmagunkban. Kálvin ezt joggal hangsúlyozta (Instit. III 22,1; 24,5.)[59].

---

58 Calvin: De aeterna Dei praedestinatione, col. 306 (Augustinusra támaszkodva): „Ac omnino memoria tenendum, quod tandem adducit, nullum praedestinationis illustrius speculum exstare, quam sit ipse mediator, qui secundum humanam naturam id honoris nullo merito adeptus est, ut Dei unicus esset filius" / „És általában véve mindenképp emlékezetben kell tartani azt, amit végül hozzátesz: a predesztinációnak nincs szemléletesebb tükre, mint maga a Közvetítő, aki emberi természete szerint minden érdem nélkül jutott ahhoz a méltósághoz, hogy Isten egyszülött Fia legyen"; col. 318: „Christus ergo aeternae et absconditae Dei electionis tum luculentum nobis speculum est, tum arra quoque et pignus" / „Krisztus tehát Isten örök és rejtett kiválasztásának nemcsak a legvilágosabb tükre előttünk, hanem egyúttal annak záloga és pecsétje is"; Institutio III,24,5: „Christus ergo speculum est in quo electionem nostram contemplari convenit, et sine fraude licet." / „Krisztus tehát a tükör, akiben szemlélnünk kell kiválasztásunkat, és csalhatatlanul szemléljük is." (Vö. Opera Selecta IV,416,3k.).

59 „Paulus quum docet nos in Christo electos fuisse ante mundi creationem, omnem certae dignitatis nostrae respectum tollit." / „Amikor Pál azt tanítja, hogy Isten minket már a világ teremtése előtt kiválasztott Krisztusban, akkor határozottan kizárja bármilyen érdemünk figyelembevételét." (Institutio III,22,1; vö. Opera Selecta IV,380,34–381,2); „Proinde quos Deus sibi filios assumpsit, non in ipsis eos dicitur elegisse, sed in Christo suo: quia nonnisi in eo amare illos poterat, nec regni sui haereditate honorare nisi eius consortes ante factos." / „Ennélfogva akiket Isten fiaivá fogad, azokat, amint az apostol mondja, nem önmagukban, hanem Krisztusban választja ki; ugyanis egyedül csak őbenne tudta szeretni őket, és örökségével csak úgy tisztelhette meg, hogy előzőleg Krisztus részestársaivá tette." (Institutio III,24,5; vö. Opera Selecta IV,415,36–39).

Hiszen maga a kegyelem is – elhívásunk, megigazításunk, megszenteltetésünk – nem bennünk magunkban, nem a mi cselekedeteink által megy végbe, hanem értünk és rajtunk, Jézus Krisztus műveként. Ha mármost a kiválasztás, amint láttuk, *kegyelem* a kegyelemben, *ereje* pedig a kegyelem *Isten* szabadságában és uralmában, akkor ez nyilvánvalóan ismét, sőt még inkább a következőt jelenti: az a hely, alap és forrás, amelyből a kegyelem részesei vagyunk és élünk, nem bennünk magunkban van. Nem csupán ez a létezés és élet mint olyan, hanem az a körülmény is, hogy ez a *mi* létezésünkké és életünkké válik, egy ránk ható *idegen* erő műve. Az a lehetőség, hogy létezésünk és életünk egy *rajtunk kívül* álló igazságból és üdvösségből fakadó létezésből és életből ered, egy olyan döntésben rejlik, amelyet tőlünk függetlenül hoznak meg és hajtanak végre. Rajtunk kívül: nem a saját nevünkben, hanem Jézus Krisztus nevében kapjuk az *igazságot* és az *üdvösséget;* és ismét nem a saját nevünkben, hanem az ő neve által dőlt el az is, hogy az igazságot és az üdvösséget valóban *el is fogadhatjuk:* őbenne mint fejünkben, őbenne mint Isten természet szerinti Fiában, őbenne mint az egyetlen közbenjáróban Isten és emberek között. Ezzel az „őbenne"-vel szemben – amely a mi saját döntésünk határát is jelenti – éppúgy el kell hallgatnia a predesztináció racionális, mint empirikus megalapozásának. Ha a predesztináció gondolati szükségszerűség vagy a tapasztalat tárgya volna, akkor bizony mi magunk volnánk értelmünkkel és ítéletünkkel azok, akik tulajdonképpen és végső soron választanak. Éppen azzal, hogy a Biblia ezt a másik nevet, ezt a másik személyt nevezi kiválasztásunk helyének, alapjának és forrásának, kimondja: valóban nem mi vagyunk a kiválasztók, hanem az igazság és az üdvösség számára Isten által vagyunk kiválasztottak. |15|

„Krisztusban kiválasztva" – hogy ezt megértsük, először a keresztyén üzenet központi titkához, az *inkarnációhoz* kell visszatérnünk. Ebben Augustinusra kell hallgatnunk, és ismét Kálvinra, aki ezen a ponton átvette Augustinus gondolatát (Augustin: De Praed. [60] 15,

60 Augustin : *De praedestinatione* (ld. 39. jegyz.).

30–31, vö. Calvin: Congrégation sur l'éternelle élection 1552, CR 8, 109[61]; Inst. III 22,1.). Az, hogy kegyelmet kapni maga is kegyelem, eredendően és tulajdonképpen egészen egyszerűen Jézus Krisztus személyében lett valósággá. Jézust nem természetes képességei vagy emberi teljesítménye, nem műve vagy hite, de imái sem emelték ki olyan mértékben, hogy emiatt azzá válhasson, akivé vált. Hogyan jutott oda ez az Ádám és Dávid nemzetségéből származó halandó, hogy az angyalok feje, Isten egyszülött Fia, az Atya képmása és dicsősége, a világ igazsága és üdvössége legyen? Itt sem volt – sőt éppen itt, elsősorban és példaként Isten minden kiválasztottja számára – semmiféle emberi előzmény, amely belülről megalapozta volna Isten döntését. Itt is, és éppen itt, Isten önmagával kezdte, tehát az ember felől nézve kívülről indult: az örök Fiú és Ige döntése és tette volt az, amelynek erejénél fogva ez az ember, Szentlélektől fogantatva, Szűz Máriától születve, emberi életének első pillanatától kezdve egyben Isten Fia és Isten Igéje is lehetett. Ez a *kiválasztás!* És éppen ez immár egészen közvetlenül a *mi* kiválasztásunk is. Mert éppen a Szentlélek művében, amelyben Jézus, az ember, a megszületésével felvételt nyert a nem teremtett örökkévaló Istennel való létezés egységébe – vagyis éppen Jézus Krisztus születésében – mindazok, akik hisznek benne, kegyelemből újjászületnek Isten gyermekeivé, és éppen erre a célra lettek teremtve és előre elrendelve (minden előzetes emberi elvárás nélkül!): azért, hogy higgyenek, és a hitben kegyelmet kapjanak. Hol marad e kiválasztás mellett ama önmagát kiválasztani akaró emberi igyekezet, amely gondolati szükségszerűségként és a tapasztalat tárgyaként kíván tetszelegni? Miért nem beszéltek a predesztináció nagy tanítói mindannyian még sokkal szigorúbban és egyértelműbben egyedül erről: praeclarissimum lumen praedestinationis (Augustinus)[62]? |16|

---

61 J. Calvin: *Congrégation faite en l'Eglise de Genève par M. Jean Calvin. En laquelle a été traittée la matière de l'élection éternelle*; Barth címként a CR-ben használt kolumna-rövidcímet adja meg, és tévesen összekeveri a keletkezés és a nyomtatás évét (1551, illetve 1562).

62 Augustin: *De praedestinatione sanctorum*, XV,30 (MPL 44, 981): „Est etiam praeclarissimum lumen praedestinationis et gratiae, ipse Salvator, ipse Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus." / „Maga az Üdvözítő, maga az Isten és

„Krisztusban kiválasztva" – ez arra mutat rá, hogy a kiválasztást *Jézus Krisztus feltámadása* felől ismerjük meg. Csodálkozom azon, hogy éppen a predesztinációtan krisztológiai megalapozásának e záró megfontolásánál, amennyire látom, sem Augustinusra, sem Lutherre, sem Kálvinra nem hivatkozhatom. A helyzet a következő: az inkarnáció beteljesülése és egyben végső kifejeződése, teljes és korlátlan valóságának bizonyítéka Jézus Krisztus szenvedése és halála. Amikor Isten ezt az ember-Jézust Fiában az önmagával való egységre választotta ki, önmagát adta értünk, sőt odaadta egészen odáig, hogy önmagával való egysége teljesen elhomályosult: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?" (Mk 15,34) (Vö. P. Maury : Election et Foi, in: Foi et Vie, avril/mai 1936, 210.)[63] Hol van hát Isten dicsősége? Komolyan kell vennünk, hogy Isten Krisztusban közösséget vállalt a bűnös és halandó emberrel, annak bűnét és halálát magára vette. Ám Isten önmagával való egysége, az Atyának a Fiúval való egysége nem szakítható szét, és dicsősége sem semmisíthető meg:

---

emberek közötti Közvetítő, az ember Krisztus Jézus a predesztináció és a kegyelem legfényesebb világossága is."

63 P. Maury: *Election et foi*, in: FV 37 (1936), Nos. 81/82, 203–223; különösen 210–213 (németül: P. Maury: *Erwählung und Glaube* [übers. von Ch. von Kirschbaum], Zollikon-Zürich 1940, 10–14); Saját példányában a Barth által megjelölt, sűrű jegyzetekkel ellátott oldalakon Maury a kiválasztás és Krisztus keresztje közötti összefüggést gondolja végig, és erre a következtetésre jut: „ceci n'est vrai qu'en Christ, c'est-à-dire devant la croix [...]. Ici, ici seulement, ici vraiement, la foi sait que la double prédestination est ici devenue simple et que »Dieu est amour«. C'est parce qu'ils l'ont su, c'est parce qu'ils l'ont cru, que Calvin et tant d'autres ont chanté avant tout, uniquement la joie de l'élection. [...] Tout simplement, ils avaient compris qu'en en Christ crucifié il n'y a matière pur le croyant qu'à une triomphante joie. Croire, dès lors, croire ici à son élection ne peut pas être croire à se propre perdition." / „ez csak Krisztusban igaz, a kereszt színe előtt [...]. Itt és egyedül itt, de itt valóban tudja a hit, hogy a kettős predesztináció igazság szerint csak egyetlen [kiválasztás], és hogy »Isten szeretet«. Mivel ezt tudták és hitték, ezért Kálvin és vele oly sokan mások kifejezést adtak a kiválasztás fölött érzett örömüknek. [...] Egészen egyszerűen azért, mert megértették, hogy a Megfeszített a hívő számára csak a diadalmas örömre adhat okot. Mert itt és innen kiindulva a kiválasztásában hinni nem jelentheti többé ezt: az elvettetésben hinni." (Maury: *Election*, 212k.; vö. Maury: *Erwählung*, 13k.).

még azáltal sem, hogy a Fiú, az igaz Isten most igaz ember; még azáltal sem, hogy az ember minden bűnével valóságosan megterhelve az ember teljes halálát valóságosan el kell szenvednie. Márpedig azért kell elszenvednie, mert akarta. Hiszen Isten akaratát hajtja végre. Ha pedig Isten akaratát hajtja végre, ha Istenként saját akaratát hajtja végre, hogyan ne lenne ezáltal Isten dicsősége még nagyobbá: nem önmagában, hanem számunkra és rajtunk, mint kijelentett és megbékéltető dicsőség? Ez a húsvét, Jézus Krisztus feltámadása: a megfeszített Isten Fia kijelentett és megbékéltető dicsősége, az ő dicsősége számunkra és rajtunk, akik az ő születésében újjászülettünk. Azáltal, hogy ő elhordozta, bűnünk és halálunk legyőzetett és elvétetett. És bűnünktől és halálunktól megszabadítva többé nem önmagunkhoz tartozunk, hanem hozzá, a győzteshez, aki önmagát adta értünk. Így lépünk be a nekünk rendelt, *eleve elrendelt* életbe, [a kegyelem nélküliség helyett a kegyelembe]. Amilyen bizonyos, hogy ő az örök |17| Atya örök Fia, olyan bizonyos, hogy számunkra *öröktől* fogva és eleve el van rendelve az élet: nem a kegyelmen kívüli, hanem a kegyelemben való élet. Ami a Golgotán értünk és rajtunk történt, és húsvét napján nyilvánvalóvá lett, az – noha az időben történt – a mi örök kiválasztásunk. A régi református teológusok semmiképpen sem jártak el helyesen, amikor a Jézus Krisztusban végbement megbékéltetésben és kijelentésben ugyan meglátták a kiválasztás eszközét, de nem annak alapját. Az örök kiválasztást Istennek a kereszt és a feltámadás valóságát *megelőző* tanácsvégzéséből kívánták eredeztetni. De nem azt jelentette-e ez, hogy legalábbis ajtót nyitottak a predesztináció gondolati szükségszerűségként vagy tapasztalati valóságként való értelmezése előtt? Mert miféle tanácsvégzése előzhette meg Istennek ama döntését, amelyben maga Isten volt jelen és cselekedett, ha maga az alap lett eszközzé, [az örökkévalóság idővé], maga a kiválasztó Isten pedig azzá az emberré, akiben mi kiválasztottak vagyunk? Ha Jézus Krisztus feltámadását megbékéltetésünknek általa való kijelentéseként fogadjuk el, aki egyben igaz Isten és igaz ember volt, és igent mondunk erre a megbékéltetésre, akkor éppen ezzel igent mondunk Isten [örök] tanácsvégzésére is, amelynél nincs

eredetibb és magasabb. Ha figyelmen kívül hagynánk Krisztus feltámadását, állandóan annak a veszélynek lennénk kitéve, hogy olyan döntésekhez ragaszkodjunk, amelyek többé-kevésbé a sajátjaink lennének, mintsem Istenéi. Kálvin maga figyelmeztetett bennünket: „Nem Isten titkos végzéséhez utasítom az embereket, mintha tétlenül onnan kellene várniuk üdvösségüket, hanem arra szólítom fel őket, hogy egyenesen Krisztushoz menjenek [...]. Mert aki nem a hit egyenes útján jár, annak a kiválasztás csak halálos labirintussá válhat." (De Praed. 1552 CR. 8, 306.)[64] Jó lesz, ha ehhez a figyelmeztetéshez még határozottabban tartjuk magunkat, mint ahogyan maga Kálvin tette. |18|

III.

A kiválasztás a kiválasztó felől nézve a szabadság és az uralom aktusát jelenti; a kiválasztottakra nézve pedig az elkülönítés és kitüntetés aktusát. Nem létezik kiválasztás ott, ahol ne volna egyúttal ki nem választás, mellőzés, elvetés is. A predesztináció tanítása ezért csak *kettős* predesztinációtanítás lehet. A Szentírásban is kétségtelenül így jelenik meg: „mert sokan vannak az elhívottak, de kevesen a választottak" (Mt 22,14). „Jákóbot szerettem, Ézsaut pedig gyűlöltem" (Róm 9,13). „Azon az éjszakán ketten lesznek egy ágyban, az egyik felvétetik, a másik otthagyatik. Két asszony őröl együtt, az egyik felvétetik, a másik pedig otthagyatik. Ketten lesznek a mezőn, az egyik felvétetik, a másik otthagyatik" (Lk 17,34–36). A magvető példázata szerint ugyanaz az isteni ige vethető az útfélre, a köves talajra,

64 Vö. Calvin: De aeterna Dei praedestinatione, col. 306f.: „Neque ego sane ad arcanam Dei electionem homines ablego, ut inde salutem hiantes exspectent: sed recta ad Christum pergere iubeo, in quo nobis proposita est salus: quae alioqui in Deo abscondita lateret. Nam quisquis plana fidei via non ingreditur, illi Dei electio nihil quam exitialis erit labyrinthus." / „Én tehát nem Isten titkos kiválasztásához irányítom az embereket, hogy attól várják sóvárogva az üdvösséget, hanem azt tanítom nekik, hogy egyenesen Krisztushoz forduljanak, mert az üdvösség benne tárul fel nekünk; különben Istenben rejtve maradna. Aki ugyanis nem a hit egyenes útján halad, annak Isten kiválasztása nem egyéb, mint végzetes labirintus."

a tövisek közé – vagy pedig a jó földbe (Mk 3,3k.). Isten akarata és igazsága az, hogy – szabad választása alapján – az is végrehajtásra kerüljön, ami a másik oldalt érinti. Vagy „nincs-e hatalma a fazekasnak az agyagon, hogy ugyanabból az agyagból az egyik edényt nemes célra, a másikat pedig közönségesre formálja?" (Róm 9,21)

Mindez azonban kétségtelenül nem valamely logikai posztulátum kedvéért van benne a Szentírásban, mintha nem lehetne igen nem nélkül, nappal éjszaka nélkül, és így kiválasztás elvetés nélkül. Itt is veszély fenyegeti az önállósuló predesztinációtant, amely túllépi azt a feladatát, hogy a kegyelem magyarázata legyen (Kálvin egyik mondata jelezheti ezt: ipsa electio nisi reprobationi opposita non staret [Inst. II 23,1].[65] Szabad-e ezt mondani?). Vajon tudomásul lehet-e venni a predesztináció definícióját, úgy, ahogyan azt Kálvin (De Praed. CR. 8, 261f.; Instit. III 21,5. és 7.)[66] és Béza (Vö. a H. Heppe: Dogm. d. ev. ref. Kirche, neue Ausga-

65 Helyesen ld. Institutio III,23,1: „Hiszen a kiválasztás maga csak akkor áll meg, ha szembeállítjuk vele az elvetést." (Vö. Opera Selecta IV,394,3).

66 Calvin: De aeterna Dei praedestinatione, col. 261f.: „[...], fateri necesse est, Deum aeterno suo beneplacito, cuius aliunde causa non pendet, quos illi visum est, destinasse ad salutem, aliis reiectis: et quos gratuita adoptione dignatus est, spiritu suo illuminare, ut vitam in Christo oblatam recipiant: alios ita sponte esse incredulos, ut fidei luce destituti in tenebris maneant." / „[…] el kell ismernünk, hogy Isten örök jókedve és tetszése szerint, melynek oka önmagán kívül semmitől sem függ, azokat, akiket jónak látott, eleve az üdvösségre rendelte, másokat pedig elvetett. Akiket pedig ingyen való kegyelméből fiává fogadott, azokat Szentlelkével megvilágosítja, hogy a Krisztusban felkínált életet hittel elfogadják; a többiek ellenben, a hit világosságától megfosztva, önként megmaradnak hitetlenségükben és a sötétségben" – Institutio III,21,5: „Praedestinationem vocamus aeternum Dei decretum, quo apud se constitutum habuit, quid de unoquoque homine fieri vellet. Non enim pari conditione creantur omnes: sed aliis vita aeterna, aliis damnatio aeterna praeordinatur. Itaque prout in alterutrum finem quisque conditus est, ita vel ad vitam vel ad mortem praedestinatum dicimus."/ „Eleve elrendelésnek nevezzük Isten döntését, amellyel önmagában elhatározta, mit akar, hogy történjen minden egyes emberrel. Isten ugyanis nem egyforma állapotra teremtett mindenkit, egyeseket eleve örök életre, másokat pedig örök kárhozatra rendelt. Mivel tehát mindenkit e két cél valamelyikére teremtett, azért mondjuk, hogy eleve elrendelt életre vagy halálra." (Vö. Opera Selecta IV,374,11–17); Institutio III,21,7: „[...], dicimus aeterno et immutabili consilio Deum semel constituisse quos olim semel assumere vellet in salutem, quos rursum exitio devovere; hoc consilium quoad elec-

be 1935, 119. oldalán közölt grafikus áttekintést)[67], utánuk pedig |19| több református dogmatikus (pl. J. Wolleb: Chr. Theol. Comp. 1624 I c 4, § 2, 3;[68] F. Turrettini: Instit. Theol. el. I 1679 Loc. IV qu. 7;[69] anders die canones von Dordrecht I, 7.[70]) állította, anélkül, hogy meg ne ütköznénk a tiszta egyensúlyosra való törekvésen, amellyel kiválasztásról és elvetésről beszélnek? De azt a kérdést is fel lehet vetni: vajon a „kettős" predesztináció fogalmát, bármennyire helytálló is tartalmilag, nyelvileg nem kell-e aggályosnak, félreérthetőnek minősítenünk, amennyiben azt a képzetet kelti, mintha ugyanolyan módon és ugyanolyan érte-

---

tos in gratuita eius misericordia fundatum esse asserimus, nullo humanae dignitatis respectu; quos vero damnationi addicit, his iusto quidem et irreprehensibili, sed incomprehensibili ipsius iudicio, vitae aditum praecludi."/„Isten örök és változtathatatlan tanácsából egyszer s mindenkorra meghatározta, hogy kiket akar majd az üdvösségbe fogadni, és viszont, kiket szán pusztulásra. Azt tartjuk, hogy ez a választottakra vonatkozó tanácsa ingyen kegyelmén alapul, és nincs tekintettel semmiféle emberi méltóságra; akiket viszont kárhozatra ítél, azok elől elzárja az életre vezető utat, jogos és kérdőjelezhetetlen, ám felfoghatatlan ítéletével!" (Vö. Opera Selecta IV,378,32–379,3).

67 H. Heppe: *Die Dogmatik der evangelisch-reformierten Kirche, dargestellt und aus den Quellen belegt* (neu durchgesehen und hrsg. von E. Bizer), Neukirchen/Moers 1935, 118k. A 64., 65., 66., 67. jegyzetek által említett hivatkozások egy egész oldalas szemléltető ábra alapján mutatják be az emberek útját mint kiválasztottakét vagy elvetettekét, annak okait és hatásait („ordo rerum decretarum") Béza szerint (119).

68 J. Wolleb: *Christianae Theologiae Compendium, accurata methodo sic adornatum, ut Ad SS. Scripturas legendas, Ad Locos Communes digerendos, Ad Controversias intelligendas, sit manuductio*, Basel 1626, 20k.: „Hominum Praedestinatio est, qua Deus ex humano genere ad imaginem suam creato, sed sua sponte in peccatum prolapsuro, alios quidem per Christum aeternum servare; alios vero sibi in miseria sua relictos, aeternum damnare constituit, ad patefaciendum gloriam misericordiae et iustitiae suae." / „Az emberek eleve elrendelése ez: Isten, a maga képére teremtett, de tulajdon akaratából önként bűnbe esett emberi nemből egyeseket ugyan Krisztus által örökre megtart, ám mások felől úgy rendelkezett, hogy meghagyva őket nyomorúságukban, örökre kárhoztat, a maga dicsőséges igazságossága és irgalma kinyilatkoztatására."

69 Fr. Turrettini: *Institutio Theologiae elencticae, in qua Status Controversiae Perspicue exponitur, Praecipua Orthodoxorum Argumenta proponuntur & vindicantur, & Fontes Solutionum aperiuntur,* Pars Prior, Genf 1679, 353–357.

70 BSRK, 844,14–32; RefBS 3/2,1, 97,28–98,9.

lemben volna isteni elvetés, ahogyan isteni kiválasztás is van. Erről azonban semmiképpen sem lehet szó, ha a predesztinációban valóban az isteni döntésről és elválasztásról, a Jézus Krisztusban kijelentett Isten ítéletéről van szó, nem pedig azoknak a végső soron semleges és ezért egyenletes megkülönböztetéseknek egyikéről, amelyekre emberi dialektikánk képes. Ez utóbbiról, az Istennek a jobbja és balja felől végbemenő ítéletéről (vö. Mt 25,31–46) éppen a kiválasztás és elvetés túlságosan architektonikus szimmetriája adna rossz képet.

Ez azonban alighanem szorosan összefügg a klasszikus predesztinációtan egy másik aggályos pontjával. Nevezetesen arról a kérdésről van szó – és ez legnyilvánvalóbban a lutheránus egyház predesztinációtana esetében látható, mivel ott ez szinte alapelvi kérdés, de ugyanez vonatkozik Augustinusra és Kálvinra is –, hogy miért került az elvettetés kizárásra abból a krisztológiai összefüggésből, mely összefüggésben – legalábbis programja szerint – kizárólag a kiválasztásról akart beszélni? Nem volt-e ebben emberi önkényesség, amikor például a Konkordiakönyv (Solida Decl. XI 91–92.)[71] csak a

71 *Konkordienformel, Solida Declaratio XI*, 91k. (BSLK, 1089,43–1090,20; vö. BSLK.NE, 1594,19–29): „Quare si quis doctrinam de aeterna Dei praedestinatione eo modo proponat, ut vel perturbatae mentes ex ea consolationem nullam haurire possint, sed potius ad desperationem illis ansa praebeatur vel impoenitentes in sua securitate, improbitate et malitia confirmentur: tum nihil certius est, quam quod articulus de electione non ad normam et iuxta voluntatem Dei, sed secundum humanae rationis caecum iudicium et ex impulsu atque instinctu diaboli male et perverse doceatur. Quicquid enim scriptum est (ut apostolus testatur), in doctrinam nostram scriptum est, ut per patientiam et consolationem scripturae spem habeamus. Quodsi nobis per scripturam consolatio illa vel enervatur vel eripitur, certo certius est scripturam contra sententiam et mentem spiritus sancti explicari et intelligi." / „Ezek szerint, ha valaki úgy tanít Isten kegyelmes kiválasztásáról, hogy azzal a megszomorított keresztyének képtelenek megvigasztalódni, és kétségbeesnek, vagy ha a bűnbánatra nem hajlandók, konokságukban megerősödnek: akkor kétségtelenül bizonyos és igaz, hogy a tanítást nem Isten igéje és akarata, hanem az emberi értelem és a gyalázatos ördög felbujtása alapján adták elő. Mert ahogyan az apostol tanúsítja, »amit korábban megírtak, a mi tanításunkra írtak meg, hogy az Írásokból türelmet es vigasztalást merítve reménykedjünk« […]. Amikor azonban az Írás gyengíti, sőt elveszi tőlünk ezt a vigasztalást és reménységet, akkor bizonyos, hogy a Szentlélek akaratával és szándékával ellentétesen értették és magyarázták az Írást." [*Egységességi irat*, 278].

predesztinációtan *vigasztaló* jelentőségéről akart tudni? Vajon Jézus Krisztus csupán az embernek szóló isteni igen hordozója, anélkül hogy egyúttal az isteni nem hordozója is lenne? Nem ő – és egyedül ő – a bal keze felől állók isteni Bírája is? (Vö. Mt 25,41.) És hogyan is juthatnánk oda, hogy isteni elvetésről más forrásból beszéljünk, mint Jézus Krisztus megismeréséből? Vajon az isteni elvetés nem éppoly szigorúan az ő ítélete |20|, mint a kiválasztás? Milyen különös, hogy csak a mi napjainkban fogalmazta meg valaki azt a mindenesetre merész mondatot: „Ha a kiválasztás nem Krisztusban való kiválasztás volna, akkor nem volna kettős predesztináció, és nem tudnánk, hogy Isten az, aki éppúgy öl, mint ahogyan életre kelt [...]; nem tudnánk – mivel akkor valójában nem találkoztunk volna vele –, hogy »félelmetes dolog az élő Isten kezébe esni« (Zsid 10,31). Isten által eleve elrendelt elvetésről csak a Golgotára tekintve lehet beszélni; itt azonban beszélni *kell* róla" (P. Maury: i. m., 211[72]). Ez a merész mondat egyszerűen helytálló! És hozzátesszük: ha a Golgotára tekintve beszélünk az isteni elvetésről, döntő módon másként fogunk róla beszélni, mint akkor, amikor Isten valamiféle ismeretlen ítéletére gondolunk, amelyet azután valószínűleg saját értelmünk és tapasztalatunk alapján önkényesen értelmezünk, vagy pedig – alapjában feladva az Isten kiválasztásában megmutatkozó szabadságának és uralmának megismerését – mégis újra (így a Konkordiakönyv Ep. XI 12, 19; Sol. decl. XI 40, 41, 81, 85.[73]) az ember rossz akaratára gondo-

72 „Si l'élection n'était pas en Christ, il n'y aurait pas double prédestination, et nous ne saurions pas que Dieu est Celui qui fait mourir autant qu'il fait vivre, [...]; nous ne saurions pas, parce que nous ne L'aurions pas vraiment rencontré, que »c'est une chose terrible de tomber entre les mains du Dieu vivant«. On ne peut parler de perdition à propos du dessin de Dieu qu'au Calvaire, mais il faut en parler là."/ „Ha a kiválasztás nem Krisztusban volna, nem létezne kettős predesztináció, és nem tudnánk, hogy Isten az, aki éppúgy megöl, mint ahogyan életet ad [...]; nem tudnánk, mert valójában nem találkoztunk volna vele, hogy »félelmetes dolog az élő Isten kezébe esni«. Isten örök végzésével összefüggésben csak a Golgotán lehet a kárhozatról beszélni – de ott beszélni kell róla." (Maury: i. m., 211.)

73 *Konkordienformel, Epitome XI*, 12 (BSLK, 819,9–22; vö. BSLK.NE, 1289, 30–35): „Quod vero scriptum est: Multos quidem vocatos, paucos vero electos esse, non ita accipiendum est, quasi Deus nolit, ut omnes salvatur, sed damnationis

lunk, amely ellenáll az Atya vonzásának (a prédikációhallgatásra nézve! Sol. decl. XI 76–77.)[74]. Éppen a kiválasztás és elvetés egyensúlyának és szimmetriájának lesz gyökeresen vége, ha a Golgotára feltekintve beszélünk az elvettetésről.

Jézus Krisztusban való kiválasztásunkat nem ismerhetjük meg anélkül, hogy először és mindenekelőtt őbenne ne ismernénk fel elvettetésünket. Isten Fia ugyanis, aki magára vette a mi embervoltunkat, az elvetett Emberfia (Mk 8,31): aki a Gecsemáné-kertben hiába kéri, hogy ez a pohár múljék el tőle (Mt 26,42); aki a Golgotán mennyei Atyjától elhagyatottnak látja magát (Mk 15,34); aki a Heidelbergi Káté 37. kérdésének szavai szerint „földi életének egész idejében, különösen annak végén, testében-lelkében elhordozta Istennek az egész emberiség bűne elleni haragját."[75]

---

impiorum causa est, quod verbum Dei aut prorsus non audiant, sed contumaciter contemnant, aures obturent et cor indurent et hoc modo spiritui sancto viam ordinariam praecludant, ut opus suum in eis efficere nequeat, aut certe quod verbum auditum flocci pendant atque abiiciant. Quod igitur pereunt, neque Deus neque ipsius electio, sed malitia eorum in culpa est." / „Annak a kijelentésnek pedig, hogy »sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak« […] nem az az oka, hogy Isten nem akar mindenkit üdvözíteni, hanem az, hogy némelyek Isten igéjét vagy egyáltalán nem hallgatják, vagy vakmerően megvetik, fülüket és szívüket megkeményítik, és elzárjak a Szentlélek rendes útját, így ő nem végezheti el bennük munkáját; vagy amikor hallották az igét, ismét szélnek eresztik, és nem becsülik meg, amiben nem Isten vagy az ő kiválasztása, hanem saját gonoszságuk a vétkes." [*Egységességi irat*, 84]. Hasonlóképpen: *Konkordienformel, Solida Declaratio XI*, 40k.81.85 (BSLK, 1075,27–1076,17. 1086,26–44. 1088,5–23; vö. BSLK.NE, 1574,28–1576,8/ 1575,27–1577,7. 1590,7–19/1591,6–16. 1592,9–25/1593,8–22).

74 BSLK, 1085,18–42, különösen 21–28. sor (vö. BSLK.NE, 1588,11–23/ 1589,9–22): „Pater autem neminem trahere vult absque mediis; sed utitur tanquam ordinariis mediis et instrumentis verbo suo et sacramentis. Et neque patris neque filii voluntas est, ut quisquam predicationem verbi negligat aut contemnat et interim exspectet, donec a patre absque verbo et sacramento trahatur." / „Ezt azonban nem eszköz nélkül cselekszi az Atya, hanem megfelelő eszközt és szerszámot rendelt: igéjét és szentségeit. Sem az Atya, sem a Fiú nem akarja, hogy az ember ne hallgassa igéjének hirdetését, hogy azt megvesse, és hogy arra várjon, hogy az Atya az ige és a szentség nélkül vonja majd magához." [*Egységességi irat*, 274].

75 BSRK, 692,19–26; RefBS 2/2, 184,24–31. „Mit értesz azon, hogy »szenvedett«? Azt, hogy földi életének egész idejében, különösen annak végén, testében-lel-

Itt valóban Isten haragja az, ami a mennyből kinyilatkoztatásra kerül (Róm 1,19) – kijelentetik, és nem csupán sejtetésre |21| és utalásra kerül, ahogyan azt az emberi történelem és az emberi élet más retteneteiben és sötétségeiben is sejtetve és utalások kíséretében találhatjuk; kijelentetik éppen azért, mert itt Isten egyetlen kiválasztottját, az egyetlen valóban bűntelent és engedelmest sújtja. Ahogyan Jézus ott állt Gecsemáné-kertben és szenvedett a Golgotán, úgy kellene nekünk is ott állnunk: Isten színe elől így kitaszítva, így elítélve, lemeztelenítve és megalázva, hogy teremtményi mivoltunk már csupán csak a szenvedés és a meghalás lehetőségét jelentse. Vagy panaszkodhatnánk amiatt, hogy Isten öröktől fogva ilyen elvetést határozott felőlünk? Vajon panaszkodhatunk-e, szabad-e panaszkodnunk mindemiatt tekintettel a Golgotán elvetettre? Panaszkodhatunk a Golgotán kijelentett isteni harag láttán? Amikor Jézust látjuk összeroskadni alatta, vajon *nem kellene* magunkat e haragra méltó vétkeseknek éreznünk? Vajon nem éppen itt fordul-e vissza ránk a kérdés: „Ugyan ki vagy te, ember, hogy perbe szállsz az Istennel?" (Róm 9,20) Annak, aki így cselekedett az ő kiválasztottjával, ne volna-e velünk szemben ezerszeresen igaza?

Értsük jól: éppen a kereszten függő *Jézus Krisztus* Isten kiválasztottja. Nem ő, az Egyetlen volt az, aki igent mondott rá és cselekedte Isten akaratát? Ezért ő *panaszt emelhetett* volna amiatt, hogy Isten öröktől fogva ilyen elvetést határozott felőle. Vajon nem az-e itt a helyzet, hogy hallatlan és értelmetlen módon itt „Isten kerül szembe Istennel" (H. Vogel: i. m., 228.235.)[76], Isten haragjának kijelentése áll szemben

kében elhordozta Istennek az egész emberiség bűne elleni haragját, hogy szenvedésével, mint egyetlen engesztelő áldozattal testünket-lelkünket az örök kárhozattól megszabadítsa, és Isten kegyelmét, az igazságot és az örök életet elnyerje nekünk." Heidelbergi Káté, 37. kérdés-felelet [a MRE Zsinata által 2013-ban elfogadott hivatalos fordítás, online elérhető: https://reformatus.hu/isten-szolt/hitvallasaink/heidelbergi-kate/, utolsó megtekintés: 2026. július 5.].

76 „Ennek az Isteni tanácsnak a valódi megfoghatatlansága azonban abban nyilvánul meg, hogy az, akiben Isten eleve kedvét lelte, a kiválasztottja, Isten által elhagyottá, kitaszítottá és elvetetté válik. »Én Istenem, Én Istenem, miért hagytál el engem?« (Mk 15,34) Istentől elhagyott Isten! Isten Isten ellen!" Vogel: i. m., 228; „Isten, akit elhagyott Isten! Isten Isten ellen! Isten értünk!" Uo. 235.

igazságának egyetlen kijelentésével? Ám azzal a lehetőséggel, hogy itt panaszt emeljen – amely lehetőségről éppen a predesztinációtan története ad oly bőséges bizonyságtételt –, ezzel a lehetőséggel ő, az Egyetlen, akinek joga lett volna hozzá, nem él. Éppen ő hallgat és szenved; mégpedig azért, mert *hisz* Istennek, mert semmi okot nem lát vádaskodásra, semmiféle isteni jogtalanságot nem lát abban, amit felőle elhatároztak, hanem mindabban annak az Istennek legfőbb jogát látja, akinek akaratát most is eltökélten kész cselekedni és teljesíteni. Ennek az Istennek legfőbb joga az, hogy ő maga Jézus Krisztusban – aki maga Isten Fia –, a mi helyünkre lépjen, az elvetett ember legyen, és annak büntetését elhordozza. |22|

Ami itt elhatározásra és véghezvitetelre került, az valóban nem jogtalanság, hanem Isten legfőbb joga. Isten haragja az, ami itt kijelentésre kerül, és [ennek a kijelentésnek] megvan a maga tárgya, hiszen „az egész emberiség bűne" ellen irányul, ahogyan a Heidelbergi Káté említett helyén olvassuk.[77] Hogy Isten törvénye miként tudja megölni, sőt miként kell megölnie azt az embert, aki megveti a kegyelmet (amely a törvény titka), hogy Isten miként vádolja meg a bűnöst, miként bizonyítja rá vétkét, miként nyilvánítja őt bűnösnek, és miként bünteti ideig való és örök halállal: mindez itt válik nyilvánvalóvá – Isten szent joga a „massa perditionis"[78] örök elvetésében. Ez az elvetés éppen itt nem csupán tényvoltában nyilvánul meg, hanem mint megérdemelt, mint igazságos elvetés. Hiszen éppen Isten kiválasztottja az, aki minderre nem nemet, hanem Istenbe vetett hitben igent mondott.

Ám miközben itt Isten joga elhatározásra és végrehajtásra kerül, miközben itt a mi elvettetésünk kijelentésre kerül, mégpedig igazságosságában jelentetik ki, miközben Isten kiválasztottja ezt hit-

77 Ld. Heidelbergi Káté, 37. kérdés-felelet.

78 Az emberiségnek mint „massa perditionis"-nak (a megsemmisülés / romlás tömegének) az elképzelése Ágoston eredendő bűnről szóló tanításának fontos építőköve, és igazolást talál a Róm 3,9–12-ben, valamint az 5,12–17-ben. Vö. A. Harnack: *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, *Bd. 3: Die Entwicklung des Kirchlichen Dogmas*, Buch II und III, Tübingen [4]1910, 202–213.

ben igenli és magára veszi, a *mi* elvettetésünk *megszüntetésre kerül*. Ahogyan ezt Isten önmagában elhatározta, úgy az ő Fián – szintén önmagában és nem rajtunk – véghez is vitte. Vajon elvitathatjuk-e tőle azt a jogot, hogy elvettetésünket ugyanazzal a rendíthetetlen tanácsvégzéssel, amellyel elhatározta, levegye rólunk és önmagára vegye, s így tulajdon Fiát terhelje meg vele, s így annak halálában egyszer s mindenkorra lezárja? Elvitathatjuk-e tőle azt a jogot, hogy miután igazságos elvettetésünk az ő Fiában végrehajtatott és általa ő a mi sötét helyünkre lépett, bennünket ne elvessen, hanem – és itt nincs harmadik lehetőség – Fiának ezen ártatlan szenvedéséért kegyelemből gyermekeivé fogadjon, ahogyan öröktől fogva erre ki is választott? Miért nem vitatjuk el tőle ezt a tulajdonképpen Jézus Krisztus feltámadásában kijelentett csodálatos jogát: azt, hogy bennünket érdemünk nélkül és érdemünk ellenére *ne elvessen*, hanem elfogadjon? Miért nem beszélünk itt jogtalanságról? (Vö. Luther, De servo arb., W. A. 18, 730,22–731,5.)[79] Márpedig ha ezt nem tesszük, mennyire megcáfoljuk Istennek minket elvető joga elleni zúgolódásunkat! Amikor elfogadjuk Isten legfőbb jogát: vagyis szabadságát arra, hogy irgalmas |23| legyen hozzánk, és amikor felismerjük és megvalljuk, hogy Jézus Krisztus feltámadott, nyilvánvalóan elfogadjuk Isten szabadságát arra is, hogy egészen másként cselekedjék velünk: úgy cselekedjék velünk, ahogyan a Gecsemáné-kertben és

79 Saját példányában Barth a két megadott sort egy-egy függőleges vonallal jelölte meg: „At vae nobis tunc miseris apud illum Deum; quis enim salvus erit? Vide igitur nequitiam cordis humani: [...]" / „Aber dann wehe uns Elenden bei so einem Gott! Denn wer wird selig werden? Siehe also die Schlechtigkeit des menschlichen Herzens: [...]" / „Ha így volna, jaj nekünk, embereknek, mert egy ilyen Istennel szemben nincs esélyünk! Kicsoda üdvözülhet akkor? Figyeld csak meg itt az ember szívének gonoszságát!" (WA 18, 730,22f. / Luther: *A szolgai akarat*, 197–198); és: „At si placet Deus indignos coronans, non debet etiam displicere immeritos damnans." / „Aber wenn dir der Gott gefällt, der Unwürdige krönt, darf dir auch der nicht missfallen, der [andere], die es nicht verdient haben, verdammt." / „Ha neked tetszik, amikor Isten érdemteleneket megkoronáz, úgy az se lehet tetszésed ellenére, ha az arra rá nem szolgálókat kárhoztatja" (Luther: uo. 198.). Mivel az e két sor közötti szakasz tartalmilag pontosan azt érinti, amit Barth mondott, lehetségesnek tűnik, hogy Barth itt nem egyes sorokra, hanem a teljes WA 18, 730,22–731,5 szakaszra kívánt utalni.

a Golgotán Jézus Krisztussal cselekedett, hogy őérette ugyanazt a bánásmódot ne kelljen velünk szemben érvényesítenie.

Úgy tűnik tehát, hogy ahhoz, hogy valóban tudjunk elvettetésünkről, tudnunk kell kiengesztelődésünknek és megigazításunknak tényéről, tehát Jézus Krisztusban való kiválasztásunkról is. Elvetésünk ott jelentetett ki, ahol Isten maga lépett helyünkre, értünk. Ott, és csakis ott! Bármiféle kétségbeesés önmagunk vagy mások miatt a legcsekélyebb mértékben sem juttatna el bennünket elvettetésünk ismeretére. Csak ahol megszüntetve látjuk elvetésünket, ott látjuk azt a maga valóságában. Ahol azonban *megszüntetve* látjuk, ott *valóban* látjuk; ott nincs kitérés és nincs lázadás Isten szabad, és éppen szabadságában igazságos döntésével szemben. Csak az talál *vigasztalást* Isten kegyelmi kiválasztásának gondolatában, aki ismeri annak titka előtt érzett rettegést is. És fordítva: annak titka előtti *rettenet* nélkül nem lehet a kegyelmi kiválasztás gondolatával vigasztalódni.

Látjuk: a kiválasztás és elvetés közötti egyensúlynak valóban végképp vége, ha elvetésünk megismerését is Jézus Krisztusban keressük. Itt nincs egyensúly, itt a legnagyobb aránytalanság van: mint fent és lent, mint tegnap és ma, mint Isten és ember között.[80] Itt nincs architektúra; itt egy utat járunk. A predesztinációtan csak ennek az útnak a leírása lehet.

---

80 Ezt a gondolatot Barth a *Római levél-kommentár* második kiadásában (a 473. oldalon) S. Preiswerk: „Die Sach' ist dein, Herr Jesu Christ" című koráljára (RG 801) utalva tömören így fogalmazta meg: „Isten az egyházban végzi az ő munkáját, és mivel ez az ő ügye, nem bukhat el. De éppen ezért erről az »ügyről«, amely mellett kiállunk, csak a legnagyobb óvatossággal szabad énekelni; mert miközben Isten a saját ügyét véghez viszi, minden esetben elveszi tőlünk a mi ügyünket (mint a miénket!), hagyja, hogy a csoda megtörténjen vagy ne történjen meg, megerősíti az ő Izraelét (mint az övét!), és elutasítja mindazt, ami csak ezt a nevet viseli, egy népet vezet a fénybe, amely neki szolgál, és sötétségbe burkol egy másikat, amely csak azt hiszi, hogy neki szolgál, örökséget ad gyermekeinek, és elveszi azt az idegenektől, megáldja az általa elhívottakat jelenlétével, és megbünteti az általa el nem hívottakat távollétével, az emberek között az elsőket utolsókká, az utolsókat pedig elsőkké teszi (vö. Mt 19,30; 20,16) – és mindig úgy, hogy ő az Isten, az ismeretlen, és övé a királyság, az erő és a dicsőség (vö. Mt. 6,13)."

Ha pedig ez így van, akkor e tanítás áthagyományozott klasszikus formáját nyomban még egy további korrekciónak kell alávetnünk. Nem titkolhatjuk el magunk elől azt a tényt, hogy ezzel döntő módon megváltozik a predesztinációtan formája is, és hogy így sem Kálvin, sem a dordrechti atyák, sőt még a dordrechti remonstránsok és a többi régi és újabb predesztinációellenes tanítók tetszését sem nyernénk el. De éppen itt nem lehet hallgatni. A klasszikus predesztinációtan hívei és ellenfelei, katolikusok, reformátusok és lutheránusok egyetértettek abban, hogy Isten kegyelmi kiválasztását úgy kell érteni, mint az emberiségnek választottakra és elvetettekre, hívőkre és hitetlenekre, az örök üdvösség részeseire és az örök kárhozat részeseire való olyan *megkülönböztetését* és *felosztását*, amely Isten örök tanácsvégzésében visszavonhatatlanul |24| megtörtént, és amelyben Isten változhatatlansága az emberiség valamely állapotszerű meghatározottságában mozdíthatatlanul jelenik meg. Mi ezt kérdezzük: vajon nem éppen fordítva történt-e, hogy itt az emberiség állapotszerű meghatározottságáról alkotott bizonyos emberi nézet került abszolutizálásra, és ama állítólagos dekrétum formájában magának Istennek tulajdonították? Ha az isteni kiválasztást a feltámadásból, az isteni elvetést pedig Jézus Krisztus keresztjéről ismerték volna meg, bizonyosan nem taníthattak volna így. De a Biblia többi része sem ad alapot egy ilyen tanításra. A kettős predesztinációról, vagyis Isten szabad kiválasztásáról és elvetéséről beszélnek a Róm 9–11 fejezetei, nem pedig az emberek predesztináltságáról.[81] Ezek a fejezetek azt mondják az emberekről, vagyis Izráelről és a pogányokról, hogy Isten ugyanazzal az igazságossággal és irgalmassággal hol a kegyelem világosságát, hol az ítélet árnyékát rendelte, rendeli és fogja rendelni mindkettő fölé. Ábrahámra, Izsákra és Jákóbra, de Izmáelre, Ézsaura és a fáraóra is tekintve magasztalják Isten bölcsességének és ismeretének gazdagságát, ítéleteinek felfoghatatlanságát, útjainak kikutathatatlanságát. Úgy magasztalják őt, mint az Elsőt és Legfőbbet, akinek nincs szüksége tanácsadóra, akinek nincse-

81 Vö. részletesebben a *Göttingeni dogmatika* második kötetével (*Unterricht II*, 183–186).

nek szerződő felei, és aki fölött semmiféle más törvény nem érvényes, mint saját igazságos és irgalmas akaratának törvénye (Róm 11,33k.). De éppen nem teszik őt saját dekrétumának foglyává. E fejezetek nem mondják, hogy létezik így vagy úgy felosztott emberiség, hogy vannak ilyen vagy olyan predesztináltak, ahogyan vannak férfiak és nők, fehérek és feketék. A klasszikus predesztinációtan – itt több más hibája is megbosszulta magát – ezen a ponton annak a Jézus Krisztusban felettünk elhangzó fenséges isteni vagy-vagynak megengedhetetlen antropologizálását, mechanikussá tételét és stabilizálását jelentette, amely aztán a bibliai predesztinációtan bizonyságtételének eredeti értelmét homályosította el. Látszólagos komolysággal elvontan tanított ott, ahol éppen a kérdés valóságos komolysága kedvéért konkrétan kellett volna tanítani. Mivel érdeklődése az isteni kegyelmi kiválasztásnak megfelelő emberi állapotszerű meghatározottságra irányult |25|, szinte kikövetelt – és ezért minden idők szemi-pelagianizmusáért felelősség is terheli – valamiféle kiegészítő állításokat az isteni kegyelmi tanácsvégzés emberi előfeltételeiről: olyan állításokat, amelyek azután éppen a bibliai kiválasztástan központi célját, a *kegyelmes* Isten magasztalását, és ezzel e tanítás *vigasztalását* tették kérdésessé. És mivel a kegyelmes Isten magasztalását, amely voltaképpeni eredeti szándéka volt, összekapcsolta az emberi történelem olyan rendszerével, amelyet aligha lehet másként, mint spekulatív-világnézeti jellegűnek nevezni, olyan kiegészítő állításokat eredményezett – és ezzel kapcsolatosan Schleiermacher vont le nemkívánatos következtetéseket (Über die Lehre von der Erwählung 1819; D. chr. Glaube § 117–120.)[82] –, miszerint a kegyelem egyetemesen legyőzi az ítéletet, valamint mindenek fokozatosan és végül diadalmasan helyreállításra kerülnek. Olyan állításokat ered-

82 Vö. Schleiermacher: Lehre von der Erwählung, in: ders.: *Der christliche Glaube 2*, 2. részkötet, 258–266, különösen: 264k. (§ 119). Itt ezt írja a kettős predesztináció elhárításaképpen: „…Az előre elhatározás kifejezés tehát nem vonatkoztatható az egyes egyénekre; hanem a mondatot így kellene értelmezni: létezik egy isteni előreelhatározás, amely szerint az emberi nem teljes tömegéből keletkezik az új teremtmények összessége."

ményezett ez az összekapcsolás, amelyek Isten kegyelmének szabadságát szükségszerűséggé értelmezték át, s ezzel veszélybe került e tanítás *komolysága*, annak bűnbánatra hívó jellege. Ha meg akarjuk hagyni az érvényét annak, hogy a kegyelmi kiválasztás tanításának Isten *kegyelmét*, és éppen ezzel a *vigasztalást*, Isten *szabad* kegyelmét, és éppen ezzel a *bűnbánatot* kell hirdetnie, akkor ennek a tanításnak – és állítjuk, hogy ez volt Augustinusnak és a reformátoroknak is a tulajdonképpeni szándéka – a predesztináló Istenről kell beszélnie, nem pedig a predesztinált emberek két kategóriájáról. |26|

IV.

Nem vagyunk felhatalmazva annak megállapítására, hogy ki a választott és ki az elvetett. A klasszikus predesztinációtan képviselői is kifejezetten vitatták az ember ilyen irányú illetékességét. Ők is csupán bizonyos jelekről beszéltek, amelyek révén a választottak és az elvetettek mintegy sejtenék magukról, hogy kik ők valójában. Sőt, tovább menve: arra az általános megállapításra sincs felhatalmazásunk, hogy vannak választottak és elvetettek mint az emberek két elkülönített osztálya. Az a körülmény, hogy amikor Jézus Krisztus mennybemenetele és visszajövetele között a kegyelem ideje és országa véget ér, minden napok végén, az egyik ember Isten örök akarata szerint választottként, a másik ugyanezen Isten örök akarata szerint elvetettként fog ott állni az utolsó ítéletben, semmiképpen sem jogosít fel bennünket arra, hogy már itt és most az emberiségnek e két kategóriába való felosztásával számoljunk. Ezzel ugyanis meg nem engedett határokat szabnánk a kegyelemnek, és meg nem engedett határokat szabnánk Krisztus uralmának. Ami itt és most „adva van" – úgy adott, ahogyan a kijelentést Isten számunkra Jézus Krisztusban adja –, az az isteni cselekvésnek és kormányzásnak két formája: Isten kegyelemből kegyelemre történő kiválasztása mint ígéret, amely alatt életünk áll, és Isten kegyelem nélküliségből kegyelem nélküliségre történő elvetése mint fenyegetés, amelytől az előbbi ígéret megszabadít bennünket; Isten kegyelmi kiválasztásának isme-

rete nem egyenlő egy végzetes, elkerülhetetlenül determinisztikusan értelmezendő [és már véghezvitt] „mustrának" képével (helyesen hangsúlyozza ezt a Konkordiakönyv a Sol. decl. XI 9.)[83], és így egy pillanatra sem hagy teret a mintegy szemlélői kérdésnek, hogy mi magunk vagy mások kiválasztottak vagy elvetettek vagyunk-e. Inkább három dologra kötelez: 1. arra a minden pillanatban időszerű és sürgető *belátásra*, hogy Isten velünk van az úton, hogy az ő kezében vagyunk, hogy döntése, amely Jézus Krisztusban egyszer s mindenkorra érvényes, életünk eleve elrendelését jelenti; 2. arra a *bizalomra*, hogy |27| ő véghez viszi azt, amit Jézus Krisztusban felőlünk elhatározott és el fog határozni; és 3. arra az *engedelmességre*, amelyben ezt a belátást és ezt a bizalmat meg kell erősítenünk.

Az a *belátás*, amelyre a kegyelmi kiválasztás ismerete igénybe vesz bennünket, a Jézus Krisztusba vetett hit kettős belátása. Jézus Krisztusba vetett hitben írta Pál, és nekünk is így kell felismernünk és megvallanunk: „Mert Isten mindenkit egybezárt az engedetlenségbe, hogy mindenkin megkönyörüljön" (Róm 11,32). Mindenkit: ez az igehely értelme és összefüggése szerint kétségkívül azt jelenti: mindazokat, akiken Jézus Krisztusban könyörülni akar és könyörülni fog – az örök helyreállításról való spekulációnak tehát itt nincs helye. Mindenkit: éppen mivel itt azokról van szó, akiken Isten Jézus Krisztusban könyörülni akar és könyörülni fog, ezzel határozottan ki van zárva az az elképzelés is, mintha volnának választottak, akiket semmiféle elvetés nem fenyeget, és elvetettek, akiknek semmiféle kiválasztás nem volna megígérve. Ki merhetné itt önmagát vagy másokat biztonságban levőnek vagy akár reménytelennek tekinteni? – „*Isten mindenkit egybezárt az engedetlenségbe*", hogy

83 *Konkordienformel, Solida Declaratio XI*, 9: „Isten öröktől való kiválasztásáról és elrendeléséről az örök életre nem egyszerűen úgy kell gondolkodnunk, mint Istennek valamilyen titokzatos, kikutathatatlan döntéséről, mintha az nem foglalhatna többet magában és másvalami nem is tartozhatna hozzá, és nem lehetne mást gondolni róla, csak azt: ő már előre eldöntötte, kiket és hány embert üdvözít, kiket es hány embert juttat kárhozatra. Vagy mintha valamifele katonai sorozást tartana: ez üdvözüljön, az kárhozzék el." [*Egységességi irat*, 260]. Vö. BSLK, 1066,30–40; vö. BSLK.NE, 1562,35–1564,5.

mindenkin megkönyörüljön: ez az a fenyegetés, amelytől a Jézus Krisztusban nekünk adott ígéret megszabadított bennünket. Éppen az ígéret foglalja magában és mondja ki: egyedül ez szabadít meg bennünket a fenyegetéstől. Az ígéreten kívül a fenyegetés fennáll és érvényes, egy igaz és szükséges isteni ítélet teljes komolyságával: engedetlenség alá rekesztve. Ez az engedetlenség a mi saját létünk és cselekvésünk; de éppen ez az isteni elvetés: hogy Isten átad és kiszolgáltat bennünket önmagunknak, bezár minket abba a börtönbe, amelyben kegyelem nélkül és a kegyelemmel szemben harcolva saját uraink lehetünk és kell lennünk, saját akaratunkat hajthatjuk végre és kell végrehajtanunk. Hogy valamennyien – jók és gonoszok, kegyesek és istentelenek – ebbe a börtönbe tartozunk, azt Istennek a Gecsemáné-kertben és a Golgotán megmutatkozó haragja mutatja meg nekünk, az a tény mutatja meg, hogy az egyetlen Választott, aki nem követett el bűnt, ezt a haragot igazságos haragként hordozza el. Jézus Krisztusba vetett hit által nem vonhatjuk ki magunkat az alól a belátás alól, hogy elvettetésünk elhatározott, megérdemelt, és valóságosan végbe is ment – *„…hogy mindenkin könyörüljön”*; ez |28| az ígéret. Ez nem törli el a fenyegetést. Hiszen éppen ez az előfeltétele annak, hogy elvettetésünk elhatározott, megérdemelt és valóságosan végbement. A fenyegetés tehát nem játék és nem is volt az. Teljes komolysága abban mutatkozik meg, hogy Istennek saját Fiába került – nem kevesebbe és nem többe –, hogy megszabadítson bennünket tőle. De éppen ez volt és ez ma is egyszerre az ő könyörülete és igazságosságának diadala, hogy saját Fiát, és ezzel önmagát sem tartotta túl drágának ahhoz, hogy leszálljon fenségének magasságából; sőt éppen abban jelentse ki fenségének magasságát, hogy ő maga ennek a börtönnek a lakójává lett; hogy ő, maga a Bíró, értünk, bűnösnek nyilvánítottakért elszenvedte a poklot, hogy mi – mi, akik ezer kérdés közül egyre sem tudunk neki válaszolni (vö. Jób 9,3) – az ő helyén, őérte bűntelenek, tiszták, igazak és szentek lehessünk; hogy ő maga mutassa be Istennek azt az engedelmességet, az akarata előtt való meghajlást, amelyet mi, saját urainkként megállva, saját akaratunkat végrehajtva, nem tudunk megadni neki – és így ő maga

(Ő maga!) legyen a mi bölcsességünk az ő saját kijelentésének megismerésére, ő maga a mi megigazításunk saját ítélőszéke előtt, ő maga a mi megszenteltetésünk az általa megkövetelt szolgálatra, ő maga a mi megváltásunk az ő örök országa számára (1Kor 1,30). Hol marad a fenyegetés ennek az „ő magá"-nak a fényében? Nos, az ígéretben megőrízve és abban elrejtve bizonyosan megmarad a maga helyén; megőrzi, sőt csak így nyeri el komolyságát mint alázatra, bűnbánatra, hitre szólító hívás. Komolyságát azáltal nyeri el, hogy őrajta végbement. Minket pedig, akik őbenne választottak vagyunk, akiket a zuhanástól visszatart, akiket ő tart meg a megnyílt szakadék peremén, és akik ezért még rémületet élhetnek át ugyan, többé már nem sújthat. Az ígéret felől nyeri el ez a fenyegetettség a komolyságát. És mit akarhatna tőlünk egyebet az ő hívása, mint azt, hogy még szorosabban és mindig újra kapaszkodjunk bele éppen az ő ígéretébe: abba, hogy őbenne nem meghalnunk, hanem élnünk kell? (Vö. Róm 6,8–10.) Az ígéretbe – ez pedig azt jelenti: őbelé magába, „aki halálra adatott bűneinkért, és feltámasztatott megigazulásunkért" (Róm 4,25). Az, hogy Isten – Isten Jézus Krisztusban – ilyen fenyegetés és ígéret által, ebben a kettős, mégis ennyire egyenlőtlen eleve elrendelésben velünk van az |29| úton, és kezében tart bennünket: ez az a belátás, amelyre a kegyelmi kiválasztás ismerete igénybe vesz bennünket.

Ez a belátás azonban sivár elmélet volna, ha nem hordozná és nem töltené be az a *bizalom*, hogy életünknek ez az isteni eleve elrendelése valóban isteni, s hogy ezért biztosan elérjük a benne számunkra kitűzött célt. Választottak úgy vagyunk, hogy igent mondunk Jézus Krisztusban való kiválasztásunkra: éppen ezzel elvetésünkre is, de arra az elvetésünkre, amelyet Jézus Krisztus már elhordozott és megszüntetett. Ezért mégis elsőként és mindenekelőtt kiválasztásunkra mondunk igent. Létezik-e a kiválasztás bizonyossága? A 16. században voltak bizonyos [lutheránus körökből származó] antikálvinista gúnyképek, amelyeken egy haldokló volt látható az ágyában, mellette református lelkipásztora, aki semmi jobbat nem tud neki mondani, mint ezt: [Krisztus nem mindenkiért halt meg.] Sokan

vannak az elhívottak, de kevesen a választottak![84] (Mt 22,14) Tehát nincs bizonyosság a kiválasztás felől? Ezzel szemben a Trienti Zsinat (VI. ülés 12. fej., De iust. 15–16. kánon) Kálvint és övéit azért sújtotta anatémával, mert azt hirdették az embereknek, hogy teljes mértékben bízzanak a saját kitartásukban egészen a végig.[85] Tehát túl nagy a kiválasztás bizonyossága? A kegyelmi kiválasztás helyes tanítása – és Kálvin tanítása éppen ezen a ponton bizonyosan helyes tanítás volt – el fogja tudni kerülni mindkét vádat. Jézus Krisztusban hinni annyit tesz: bízni abban, hogy ő a győztes.[86] A bizalom azonban

84 [A zürichi kritikai kiadás számára] nem sikerült azonosítani a forrást. [Jelen kiadás számára viszont ld. 3. melléklet. – szerk.]

85 Vö. a Trienti Zsinat hatodik ülésszakán elfogadott „Határozat a megigazulásról" (DH 1520–1583), 12. fej. (DH 1540): „Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate vivitur, de arcano divinae praedestinationis mysterio usque adeo praesumere debet, ut certo statuat, se omnino esse in numero praedestinatorum (can. 15), quasi verum esset, quod iustificatus aut amplius peccare non possit (can. 23), aut, si peccaverit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam, nisi ex speciali revelatione, sciri non potest, quos Deus sibi elegerit (can. 16)." / „Amíg valaki ebben a halandó testben él, az isteni eleve elrendelés elrejtett titka felől nem gondolkodhat előre úgy, hogy bizonyosan állíthassa, ő maga mindenképpen az eleve kiválasztottak közé tartozik (15. kánon), mintha igaz volna, hogy a megigazult súlyosabb bűnt nem követhet el többé (23. kánon), vagy ha el is követ, biztosra vehetné, hogy meg is bánja azt. Mert senki sem tudhatja, hogy Isten kiket választott ki magának, legfeljebb külön kinyilatkoztatás útján (16. kánon)." Vö. uo. 15. kán. (DH 1565): „Si quis dixerit, hominem renatum et iustificatum teneri ex fide ad credendum, se certo esse in numero praedestinatorum: ananthema sit." / „Ha valaki azt állítaná, hogy az újjászületett és megigazult embert a hite kötelezi, hogy higgye, ő bizonyosan az eleve elrendeltek között van: legyen kiközösítve"; uo. 16. kán. (DH 1566): „Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit: anathema sit." / „Ha valaki feltétlen és csalhatatlan bizonyossággal állítaná, hogy a mindvégig való állhatatosság ama nagy ajándékát bizonyosan birtokolni fogja, anélkül, hogy ezt külön kinyilatkoztatásból megtudta volna: legyen kiközösítve."

86 Utalás a „Jézus a győztes!" jelmondatra, amely Johann Christoph Blumhardt (1805–1880) és Christoph Blumhardt (1842–1919) életéhez és munkásságához kapcsolódik; a Gottliebin Dittus gyógyulástörténetével kapcsolatos háttérhez vö. *Római levél-kommentár* második kiadás, 50. oldalon a 14. jegyzet.

csak akkor bizalom, ha bizonyosságot hordozó bizalom. Ám még a keresztyén legbizonyosabb bizalma is csak emberi bizalom lehet. „Nem állítjuk, hogy a választottak a Lélek folyamatos vezetése alatt mindig megmaradnak a helyes úton. Inkább azt mondjuk, hogy gyakran megbotlanak, tévelyegnek, akadályba ütköznek, és szinte teljesen letérnek az üdvösség útjáról."[87] „Magamat is szüntelen ingadozni látom; nem múlik el pillanat, amikor ne gondolnám úgy, hogy elveszem."[88] Kálvin írta ezt! (De Praed. CR. 8, 340, 321.) Hogy az elvettetés fenyegetésként valóban megrémíti a választottat is, az abban nyilvánul meg, ha az ember hitéhez úgy viszonyul mint saját művéhez és saját élményéhez, amelyhez mindig csak viszonylagos bizonyosság tartozik, és ki tudja hányszor a nullpontig, sőt az alá süllyed. |30| És mégis bizonyos hit a hit, és az is marad: minden emberi bizonytalanság, minden emberi biztonság és emberi kétségbeesés váltakozása ellenére hitbizonyosság marad – de annak a bizonyosságnak az erejénél fogva, amelyet még a legmagasabb emberi bizonyosság is csak távolról tükrözhet vissza: tárgyának bizonyossága által, aki egyben eredete is. Kinek köszönhetjük a hitet, önmagunknak vagy Jézus Krisztusnak, aki elhívott bennünket a benne való hitre? Önmagunknak köszönhetjük-e, vagy a Szentléleknek, aki csoda által teremtette meg bennünk, olyan csoda által, amelyben éppen már nem értjük önmagunkat? Ha kiválasztásunk Jézus Krisztusban a Szentlélek által történik, akkor „kiválasztásunk bizonyosságát magunkban nem találjuk meg" (*Kálvin*) (Instit. III 24,5.)[89]. Kiválasztásunk bizonyossága csak akkor igazán a miénk, ha Istent is magunkénak vallhatjuk, aki hitünk tárgya és eredete; ő pedig úgy a miénk, hogy ő tart *minket* birtokában. Azt, hogy ő tart bennünket

87 Calvin: De aeterna Dei praedestinatione, col. 340: „Neque enim electos fingimus continua spiritus directione semper tenere rectum cursum: quin saepe labi, errare, impingere, et fere alienari a salutis via dicimus."

88 I. m., col. 321: „Video me assidue fluctuari: nullum momentum praeterit, quo non obruendus videar."

89 Vö. Opera Selecta IV,416,1k.: „non in nobis ipsis reperiemus electionis nostrae certitudinem".

birtokában, azt tőle magától kell újra meg újra hallanunk, ígérete által (de nem a fenyegetésétől való megrettenés nélkül!). Azért, hogy ő ezt mondja nekünk, újra meg újra imádkoznunk kell. Arról pedig, hogy imádkozzunk, helyesen imádkozzunk, újra meg újra neki magának, a Szentléleknek kell gondoskodnia, aki kimondhatatlan sóhajtozással közbenjár értünk (Róm 8,26). Tehát a bizalom mégis törékeny, sokféle fenntartás által kísért bizalom? Nem, inkább azt mondhatjuk: a bizalom a legszigorúbb értelemben vett Istenbe vetett bizalom. Olyan, mint amely újra meg újra elfordul minden önbizalomtól, mint amely az ígéretre támaszkodik, mint amely imádkozik, de minden emberi imádkozáson túl a kegyelemre, sőt magára Istenre bízza magát – éppen így a helyes, töretlen, fenntartás nélküli bizalom. Nem hihetünk bizakodóbban annál, mint amikor ahhoz tartjuk magunkat, hogy Jézus a győztes ott, ahol mi ezerszer elveszítettük volna a csatát.

Éppen ez a bizalom: támaszát és erejét teljesen önmagán kívül, Isten jobbján találja, nem az emberi tapasztalás és átélés körében, ahol magunk vigasztalhatnánk vele önmagunkat, hanem ott, ahonnan csak maga Isten vigasztalhat meg bennünket. Ez a bizalom most már szüntelenül, ténylegesen és gyakorlatilag határozza meg a szabad emberi |31| döntések jellegét, és ezeknek a döntéseknek az *engedelmesség* jellegét kell hordozniuk. A predesztinációtan történetét már magának Pálnak a napjaitól fogva terheli az a kérdés, vajon Isten előzetes döntése az ő örök kiválasztásában nem teszi-e fölöslegessé, sőt nem zárja-e ki a mi emberi választásunkat és döntésünket; vajon a kegyelmi kiválasztás gondolata nem szolgáltat-e ki bennünket szükségképpen a könnyelműségnek vagy a kétségbeesésnek? Nos, éppen a Kálvin által nevelt egyházak lehetnek a legjobb történeti bizonyítékai Kálvin erőteljes, de igaz szavának: ez a kérdés a „disznók [...] röfögése" (Instit. III 23,12.)[90]. Itt persze ismét megmutatkozik,

90 Institutio III,23,12: „Ille autem foedus porcorum grunnitus a Paulo rite compescitur. Securos se in vitiis pergere dicunt: quia si sint e numero electorum, nihil obfutura sint vitia quominus tandem ad vitam perducantur." / „Ami pedig e disznók utálatos röfögését illeti, azt Pál méltóképpen elhallgattatja. Azt mondják,

milyen döntő fontosságú, hogy az isteni kegyelmi kiválasztás megismerését, a kiválasztó *és* elvető Isten megismerését Jézus Krisztusban és ne másutt keressük. Az elvettetés fenyegetettsége alatt – ahogyan az Jézus Krisztusban és egyedül őbenne komolyan végbement, Isten örök határozata és akarata szerint, hogy elvessen bennünket színe elől – nem az engedelmesség alóli felmentést kell meglátnunk, hanem az engedelmességre hívó felszólítást. Hisz éppen ez a fenyegetés jelzi nekünk, hogy ő nem engedett el, hanem elfogadott bennünket. A Jézus Krisztusban való kiválasztás azt jelenti, hogy elkülönítettek minket annak uralma alá, aki önmagát adta értünk, hogy többé ne magunknak éljünk, hanem annak, aki értünk meghalt és feltámadt (2Kor 5,15). A Jézus Krisztusban való kiválasztás Isten számára való megszenteltetést jelent, vagyis: az evangélium vigasztalásával az ő parancsolatának fegyelmező ereje alá állít bennünket; a kiengesztelődés által Isten gyermekeivé fogad, a bűnbánat által az Isten szolgálatára hív el; a bűnök bocsánatával pedig egy új élet kezdetére, amelyet ugyan egész életünkön át bűneink árnyékában töltünk, de amelynek már most ellene szegülhetünk. Az ember a maga szabad döntésében éppen az isteni előzetes döntés tárgya; miképpen menthetné fel őt saját döntése az isteni döntés érvénye alól, és miképpen ne hívná és ne kötelezné el őt ez az isteni döntés ellenállhatatlanul egy egészen meghatározott módon való saját döntésre? A hit mellett kell döntenie, és ez a döntése az isteni előzetes döntés példázatává lesz, |32| a Jézus Krisztusban megvalósult végzés megismétlésévé, amely által átkerül Isten bal keze felőli oldalról a jobb oldalára, a halálból az életbe, a szorongásból a reménységbe. Az ember Jézus Krisztus munkájától függetlenül, saját erejéből nem szentelheti meg önmagát – mert minden önerőből való kísérlet a megszentlődésre nem visszaesést jelent-e abba az elvetettségébe, ahol az ember saját maga ura akar lenni. Jézus Krisztusban egyszer s mindenkorra megvalósult megszentelés erejéből fakad azonban az az engedelmesség,

---

hogy ők nyugodtan elvannak bűneikkel, mert ha a választottak közé tartoznak, akkor semmiféle vétek meg nem akadályozhatja, hogy végül eljussanak az életre." (Vö. Opera Selecta IV,406,20–24).

amely az isteni előzetes döntés emberi tanúságtételében és elismerésében nyilvánul meg, a hit döntésében pedig annak példázatává és megismétlésévé válik. Az ilyen engedelmesség lehetővé teszi a kiválasztottaknak azon jócselekedeteit – a minden emberi cselekedetet meghatározó kérdésesség ellenére –, amelyeket Isten követel, és amelyek neki kedvesek. Ebben az engedelmességben eljut az ember arra a bizalomra, hogy ő valóban kiválasztott, és a saját cselekedetei, saját egzisztenciája valóban megfelelnek Isten elvárásának – amint arról a syllogismus practicusról szóló óreformátus felfogás (Calvin: Instit. III 14,18; Heidelb. Kát. 86; J. Wolleb, Chr. Theol. Comp. 1624 c 4 § 2 can. 15.)[91] helyesen tanított. De ha saját cselekedeteit – bűnének árnyékában és az ítélet fenyegetése alatt, amely azt az embert éri, aki saját ura akar lenni – mégsem fogja jónak találni, mégis abban ismerheti fel igazi Urának jóságos akaratát, hogy ez az a cselekedet, amelyre parancsot kapott, és azt az őbenne való hit és az eljövendő dicsőség reménységében kell végrehajtania. Ő csak magával Istennel vigasz-

91 Institutio III,14,18: „Sic fundata, erecta, stabilita conscientia operum quoque consideratione stabilitur: quatenus scilicet testimonia sunt Dei in nobis habitantis ac regnantis." / „A lelkiismeret, amely így szilárd alapot kapott, erre felépült és megszilárdult, a cselekedetek figyelembe vétele is erősítette, már amennyiben ezek a bennünk lakó és uralkodó Isten bizonyságai." (Vö. Opera Selecta IV,236,35–38). A Heidelbergi Káté 86. kérdés-felelete pedig: „…miért kell jót cselekednünk? […]: azért, hogy ki-ki a maga igaz hitéről a hit gyümölcseiből bizonyosságot szerezzen, végül azért, hogy istenfélő életünkkel másokat is megnyerjünk Krisztusnak." (BSRK, 706,25–35; RefBS 2/2, 197, 27–198,4); Wolleb: *Christianae Theologiae Compendium*, 23: „In exploranda Electione nostra, methodo analytica, progrediendum a mediis exequutionis ad decretum, facto initio a Sanctificatione nostra. Tali Syllogismo: Quicunque in se sentit donum Sanctificationis, qua peccato morimur & vivimus justitiae, is justificatus, vocatus seu vera fide donatus & electus est. Atqui per Dei gratiam hoc sentio. Ergo justificatus, vocatus & electus sum." / „Kiválasztásunk vizsgálatában analitikus módszerrel kell eljárnunk: a végrehajtás eszközeitől kell előrehaladnunk az isteni végzés felé, kiindulópontul megszentelődésünket véve. Mégpedig a következő szillogizmus szerint: Aki magában érzi a megszentelődés ajándékát, amely által meghalunk a bűnnek és az igazságnak élünk, az megigazult, elhívott – vagyis igaz hittel megajándékozott – és kiválasztott. Márpedig én Isten kegyelméből ezt érzem magamban. Következésképpen megigazult, elhívott és kiválasztott vagyok."

talódhat és fog is vigasztalódni: Istennel az ő kijelentésében, Jézus Krisztus művében és Szentlelkének bizonyságtételében. De Isten előtt éppen a hitben talál vigaszt. A hit pedig annyiban az *ő* hite, amennyiben engedelmesség: a bűnös ember engedelmessége. Ez az engedelmesség pedig, mint megigazító hit, minden fokon csak azért lehet elfogadható, mert Isten nagyobb a mi szívünknél. Ugyanakkor olyan bizonyságtétellé válhat – Isten bizonyságtételének erejénél fogva –, amelyet magunknak és *mindenki* másnak is továbbadhatunk.

KÉRDÉSEKRE ADOTT FELELETEK

1. Létezik-e kálvinizmus? (Debrecen)

A kérdező arra a mondatra utal, amelyet a „Theologische Existenz heute" 43. füzetében (4. o.) így fogalmaztam meg: „Nincs kálvinizmus." Azt kérdezték tőlem, hogyan kell érteni ezt a mondatot. Ha kálvinizmuson az így nevezett történeti jelenséget, valamint annak az európai emberiség történeti életére gyakorolt hatásait és befolyásait értjük, akkor természetesen nem vitatható, hogy létezik „kálvinizmus". A fent említett mondatot azonban szigorúan teológiai értelemben értettem, és ebben az értelemben megengedem magamnak, hogy ezt még a magyar reformátusok között is kimondjam: a fogalom komolyan vett keresztyén értelmében nincs kálvinizmus. Kálvin maga nem akart más lenni, mint a Szentírás magyarázója és az egyház tanítója. Nem akart teológiai rendszer, s még kevésbé valamely külön egyház alapítója lenni. Itt tőle kell tanulnunk: vele együtt be kell állnunk a keresztyén, evangéliumi egyház közösségébe, és ott legjobb tudásunk és lelkiismeretünk szerint kell kutatnunk a Szentírást; s ez akkor azt is jelenti: lelkiismeretesen kell hallgatnunk erre a mi tanítónkra. Valódi értelemben az ő tanítványának lenni éppen ezt jelenti: vele együtt odamenni, ahová ő ment, a Szentíráshoz mint forráshoz. Ha ezt megértik, és ebben egyetértünk, akkor úgy hiszem, így Kálvinnal magával is egyetértünk. Ő nem akarta az egyházat saját személyéhez kötni. Testvéregyházunkban, amely kezdettől fogva, Luther kifejezett tiltakozása ellenére, lutheránus egyháznak nevezte magát, intő példát látunk magunk előtt. Ez az egyház – s a neve ennek csupán tünete – túlságosan is elvi módon kötötte magát Luther emberi személyéhez és az általa meghatározott

hagyományhoz. Ha itt, Kálvin tekintetében úgy véljük, hogy más utat kell járnunk, nem kell félnünk attól, hogy református eredetiségünket |34| elveszítjük. Éppen akkor, ha „igazán" reformátusok akarunk lenni, csak a Kálvinnal együtt a Szentíráshoz vezető út tekinthető legitim útnak.

2. Milyen teret hagy a Szentírás-elv a szubjektív tapasztalat számára? (Debrecen)

Örömmel fogadom ezt a kérdést, abban a reményben, hogy válaszomban helyreigazíthatok bizonyos legendákat, amelyek a „tapasztalat" kérdésében elfoglalt álláspontommal kapcsolatban terjednek rólam! Távol áll tőlem, hogy a tapasztalatot akár ki akarjam zárni, akár tagadjam. Hiszen ez azt jelentené: kizárnám a szememet, amellyel a Szentírást olvasom, vagy a kezemet, amellyel a könyvet kézbe veszem. Nekem is feltétlenül szükségem van tapasztalatra; nekem is, mint Szentírást olvasó embernek, mindenképpen „át kell élnem" valamit. De persze teljesen világosnak kell lennie: az ember az alanya a tapasztalatnak és a keresztyén megismerésnek. Semmiképpen sem lehet tehát arról szó, hogy a tapasztalatban a megismerés második forrását lássuk. Az ismeretnek csak egyetlen forrása van: a Szentírás. A tapasztalat ahhoz a szemüveglencséhez hasonlítható, amelyen át nézek. Amilyen kevéssé érdekel a szemüvegem, amikor egy képet szemlélek vagy egy könyvet olvasok, éppoly kevéssé lehet figyelmem tárgya a tapasztalat, amikor a Szentírást kutatom. Mindkettő hozzám tartozik, az olvasó vagy szemlélő alanyhoz. A lényeges azonban itt maga a tárgy: az, amit olvasok vagy szemlélek. Ha ez tisztázódott, és így kijelöltük számára a maga jogos helyét, akkor készséggel elismerem a tapasztalat érvényét. Akkor miért ne részesüljön teljes elismerésben? Az egész embernek, tehát a tapasztalatnak és érzéseinek is szolgálnia kell; Istennek és az ő Igéjének azonban uralkodnia kell. Ebben a rendben azután elmondható mindaz, amit el kell és el lehet mondani – de éppen ebben a rendben lesz teljesen egyértelmű, hogy a tapasztalatban azzal az emberi tényezővel van dolgunk, amelyet Isten megszólít. |35|

3. Hozzátartozik-e a predesztinációtan az üdvökonómiáról szóló tanításhoz? (Debrecen)[1]

Az üdvökonómiában a predesztinációtannak nincs önálló helye. A régi református dogmatikusok igen helyesen jártak el akkor, amikor a predesztinációról nem az ordo salutis tanának összefüggésében beszéltek, hanem az istentan végén, amelyet azután a teremtésről, a bűnről és az üdvösségről szóló tanítás követett. Ezt azért tartom helyesnek, mert a predesztinációtant csupán az ételben levő „sóként", nem pedig eledelként szabad értenünk. A predesztinációtannak ott kell állnia minden keresztyén gondolkodás kezdetén és hátterében, de nem első mozzanata annak a leírásnak, hogy miként jut el az ember az Istennel való közösségre. A predesztinációtan nem konstitutív, hanem regulatív elv.

4. Milyen viszonyban áll egymással a gondviselés és a predesztináció? (Debrecen és Kolozsvár)[2]

Egyházunk dogmatikájában egy-egy külön locus szerepel a predesztinációról (*De Praedestinatione*) és a gondviselésről (*De Providentia*). E két tan között rokonság áll fenn, de különbözőség is. A gondviselés fogalma egészen általánosan ezt mondja ki: *minden*, ami történik, Isten bölcsessége és akarata alapján történik; a predesztináció fogalma viszont sajátosan az ember *üdvösségére* irányul. Ennek megfelelően első pillantásra úgy tűnhetne, mintha a kegyelmi kiválasztás csupán a gondviselés egyik sajátos esete volna. Régi református tanítóink elvileg nem ezen a véleményen voltak. Ezt már azzal is kifejezésre juttatták, hogy e két tant különböző helyen tárgyalták: a predesztinációtant az egész dogmatika élén, az istentan végén, a gondviselés tanát pedig csak a teremtéstan után. Itt tehát csak második helyen beszéltek a gondviselésről. Az üdvösség kérdése a voltaképpeni, fölérendelt és döntő kérdés! *Mindkét* esetben azonban *hitigazságokról*

1 Ld. ehhez a kérdéseket megelőző előadást ebben a kötetben. Barth: Isten kegyelmi kiválasztása, 23k.

2 Vö. Barth: i. m., 27k.

van szó, amelyek csak mint ilyenek ismerhetők meg. Ha valaki |36| Istenről alkotott önálló elképzeléséből kiindulva – eltekintve a hit és az üdvösség kérdésétől – a gondviselés kérdéséről kíván szólni, akkor elkerülhetetlen, hogy a természetes istenismeret útján úgy gondolja, hogy bizonyos információkat tud adni Isten a természetben és történelemben való cselekvéséről, és úgy látja, hogy a történelemben való életet áthatja ez az általános gondviselés, amelyhez Jézus Krisztusnak úgy kellene hozzáigazodnia, mint ahogyan egyik szó követi a másikat. Ilyenkor az ember két istent imád: Jézus Krisztus Atyját, előtte és mellette azonban egy filozófiailag elvont istent, illetve egy természet-, történelem- vagy népistent. Ahhoz, hogy erre ne kerüljön sor, akkor itt, a dogmatikában szigorú rendet kell tartani, és a gondviselés tanát a predesztinációtantól való függésében kell érteni. És tanácsos lesz itt még tisztábban gondolkodni, mint ahogyan azt például a régi dogmatikusok tették: ők ugyan kijelölték mindkét tan megfelelő helyét, a részletes kifejtésben azonban ezt az elvi tisztázást olykor elhomályosították.

(A *Providentia* és a *Praedestinatio* viszonyára vonatkozó ezen alapvető kérdéshez többé-kevésbé közvetlenül kapcsolódva Debrecenben, Sárospatakon, Kolozsváron és Nagyváradon a gyakorlati kérdések is felvetődtek: Evangélium és népiség? Evangélium és nacionalizmus?)

Ha itt az a kérdés, vajon megengedi-e a Biblia, hogy kiválasztott népekről beszéljünk, úgy gondolom, mindenki, aki ismeri a Szentírást, egyet fog érteni velem abban, hogy ez *nem megengedett*. A Szentírás szerint csak egyetlen kiválasztott nép van: *Izráel* népe. Ezen kívül csak az *egyház* minden népből kiválasztott közösségét ismeri az Írás. Isten kiválasztott népe nem lehet más nép, mint az üdvösség közösségének népe: annak a közösségnek a népe, amely nem ismer határokat, amely minden nemzetben idegen és minden nemzetben otthon van. Másként áll a dolog azzal, ha úgy kérdezzük: van-e kiválasztás az ember mint népe tagja számára? Az, hogy az ember ehhez vagy ahhoz a néphez, s ezzel ehhez vagy ahhoz a kultúrához tartozik, ugyanúgy hozzátartozik egzisztenciájához, mint

az a tény, hogy férfi vagy nő. Ez olyannyira hozzátartozik létéhez, hogy az embert valójában nem is látnánk, ha nem akarnánk őt |37| népe tagjaként is látni. Valamely meghatározott néphez való tartozás annak a tág körnek a része, amelyet emberi természetnek nevezünk, anélkül azonban, hogy éppen az emberi természetnek ezt az oldalát kellene a legmélyebbnek és legközpontibbnak mondanunk. Az emberi természet a Bibliában ezt jelenti: test, szarx. Egy néphez való tartozás az emberi természet minden más meghatározottságával együtt ehhez a testhez tartozik. Szarxnak nevezi a Szentírás az embernek azt az állapotát, amely lényegében és gyökerében Isten előtt bűnösnek minősül, s ezért egész valójában a halálnak és Isten ítéletének van kiszolgáltatva. Ehhez a bűnös és halálnak kiszolgáltatott emberhez tartozik a népi meghatározottság. A Szentírásból azonban tudjuk, hogy éppen ebben a mélységben közvetlenül a legnagyobb dolog tapasztalható meg: az Ige testté lett (Jn 1,14). A kiengesztelésben Isten nem tartotta méltóságán alulinak, hogy ezt a mi emberi természetünket sajátjává tegye: azt a természetet, amelyhez a népi meghatározottság is hozzátartozik. A kijelentés felől nézve tehát a népiség és a kultúra is olyan emberi adottságok, amelyeket Isten elveszettségükben és bűnösségükben *magára vett*. Isten emberré lett. Emberi mivoltunkat ezért már nem kell in abstracto szemlélnünk, többé nem a maga önállóságában kell néznünk, hanem Krisztus emberi, és így népi mivoltába vetett hitben szabad úgy tekintenünk rá, mint amelyet Isten kegyelemből – az ő aláhajlásában – elfogadott és magára vett.

Mit jelent ez a gyakorlatban? És innen kiindulva mit kell mondanunk a nemzeti és kulturális kérdés teológiai értelméről? Válaszomban szeretnék tartózkodni attól, hogy Magyarországról beszéljek. A nacionalizmusról nem szeretnék általában szólni, hanem arra szorítkozom, hogy Önöknek – exempli causa – megmutassam, miként látom a nacionalizmus problémáját *Svájcban*, és keresztyénként hogyan próbálok vele szembenézni. Önökre nézve érvényes: *Fiat applicatio!* Egyébként nem szoktam tapasztalatból beszélni; ezúttal engedtessék meg nekem.

Négy rövid megfontolást szeretnék Önökkel együtt végiggondolni:

1. Ahogyan Istennek úgy tetszett, hogy ne nőnek, hanem |38| férfinak teremtsen, úgy tetszett neki az is, hogy ne magyar, hanem éppen svájci legyek. Megpróbálom tehát ezt a tényt Isten kezéből elfogadni. És miközben így teszek, tudom, hogy szabad hálásnak lennem azért, hogy svájci vagyok, és hogy ezért hálásnak is kell lennem. Mert ami Isten kezéből jön, az okot ad a hálára, és kötelez is a *hálára*. És ha megkérdezem magamtól, valóban hálás vagyok-e ezért, azt mondom: igen, hálás vagyok, és örülök, hogy svájci vagyok. Svájc történetében sok mindent nagy előnynek látok más népek történetéhez képest, és örülök ennek. Tudom, hogy ez az öröm nem kizárólag Isten ajándékának szól; tudom, hogy hiúság, megszokás, képzelgés és ideológia is van benne. Tisztában kell tehát lennem azzal, hogy svájci mivoltomban újra meg újra *keresnem* kell Isten jó ajándékát. Mert: mit is jelent tulajdonképpen Isten felől nézve az, hogy svájci vagyok? Itt bizonyosan nem valamilyen ismert adottságról van szó, hanem valamiről, amit újra meg újra, engedelmességben kell felismerni, mint ahogyan mindannyiunknak újra meg újra el kell fogadnunk és tudatosítanunk kell, mit jelent férfinak vagy nőnek lenni. De éppen ebben az Ajándékozó iránti nyitottságban szabad is, kell is hálásnak lennem az ő ajándékáért – a népemhez való tartozás ajándékáért is. – A hálához kötelesség társul. Népemhez való tartozásom, amely számomra hálára ad okot, *felelősséget* jelent. Magam is felelős vagyok azért, hogy ebből a svájci népből az legyen, amivé Isten Igéje szerint válnia kell. A magam részéről közre kell működnöm abban, hogy a tévedés és hiúság e képződményében felismerhetővé váljék Isten akarata. Ez belehelyez a népem tagjaival való, magától értődő szolidaritásba: olyan szolidaritásba, amely ugyanakkor kritikai is, mert erre nem a történelem és nem a vérem hívott el, hanem Isten. – Svájci nemzeti öntudatom lényegét mindenekelőtt ebben a hálában és ebben a felelősségben kívánom felismerni.

2. Azt kell mondanom, hogy svájciként, éppen Istentől rendelt honfitársaimmal való szolidaritásomban, vád alatt, Isten ítélete alatt

állok. Svájcinak lenni azt jelenti: *bűnösnek* lenni. Engedjék meg, hogy példaképpen |39| elmondjam, mit jelenthet ez konkrétan – és végezzék el maguk a szükséges átültetést: mit jelenthet magyarnak lenni! A svájciak bűnének sajátos arca a svájci *semlegességben* mutatkozhat meg. A svájciak négyszáz éve voltaképpen már csak vendégek és nézők a világtörténelemben. A többi néppel összevetve saját szabadságuknak és okosságuknak örülnek; természetüknél fogva politikai farizeusok, akik hálát adnak Istennek azért, hogy nem olyanok, mint a többiek. A svájci ott ül kicsiny házában, kinéz ablakocskáján át, és elégedett, ha a többiek eljönnek hozzá, és megcsodálják a szép és szabad Svájcot. Talán még abban is kedvét leli, hogy jó és segítő akciókat kezdeményezzen: háború idején német és francia gyermekeket fogad be, s minden más mellett még az emberiség jótevőjévé is lesz. Nem ismeri és nem is szereti a szélsőséges problémákat, ezért szélsőséges politikai pártokat sem. A svájci politika kompromisszumokból él. A svájci ember polgári beállítottságú, és számára a maga nyugalma és biztonsága az első. – Nos, ez lehetne a svájci bűn egyik megnyilvánulása. A nemzeti öntudatban világossá lesz számunkra Istennek a világ felett álló ítélete. Ez nem szünteti meg a hálát és a felelősséget, de mindkettőt immár annak tudata alá helyezi, hogy vádlott és elítélt vagyok. *Helveticus sum, homo sum, peccator sum*.

3. Istennek hála, Svájcban is van keresztyén *egyház*, megvan az *una sancta ecclesia*, a szent keresztség és Isten Igéjének hirdetése. Innen világosság vetül a nemzeti öntudatra is. Svájc számára is van *bűnbocsánat*. Jézus Krisztus értünk is meghalt. Ezt nekünk is szabad meghallanunk, és ez a legjobb a svájci mivoltban. Ha pedig a svájci címert, a vörös mezőt a fehér kereszttel, úgy értelmezhetjük – talán atyáink is így gondolták –, hogy a vér közösségének kellős közepébe kerül a kereszt, akkor ez is annak az ajándéknak lehet a jele, amely a svájci nemzeti öntudatnak nem sajátja, de amelyet ajándékként megkaphat. A svájci ember is részesedhet a *keresztségben*. Valódi svájci nemzeti öntudat voltaképpen |40| csak a Svájcban élő megkeresztelt keresztyén öntudata lehet. Ezáltal lesz világossá, hogy svájci mivoltunk Isten ajándéka: bűnösök kezébe adott ajándék, amely éppen ebben és ez által maga is bűnné lesz: olyan bűnné,

amely felfuvalkodott módon az Istenhez való közvetlen közelséggel kíván büszkélkedni, ami pedig tilos számunkra. Nincs svájci élettotalitás, nincs svájci vallás, nincs svájci keresztyénség. Istennek nincsenek kedvenc gyermekei. És népemnek nincs joga a mennybe vezető különbejárathoz, amelynek alapján a történelemben dacosan és gőgösen viselkedhetne. A religio helvetica-nak alighanem ez volna az a lehetősége, amit nacionalizmusnak nevezhetnénk – egyszer azt hallottam, hogy létezik állítólag egy religio hungarica is, amely azonos volna a kálvinizmussal?! Nos, ez a lehetőség *meghalt* a keresztségben. Ha ez nem így lenne, akkor Svájc ismét pogány országgá vált volna, még akkor is, ha közepén egy keresztyén egyház áll. „Ragyogtasd legszebb csillagodat e földi hazám felett" („Lasse leuchten deinen schönsten Stern über dies, mein irdisch Vaterland" – Gottfried Keller). Nos, ez pogányság, még ha Istenhez intézett fohász is!! A keresztyén egyházban viszont minden nemzeti határt meghaladóan az Ige közösségét, a kegyelemben való közösséget látjuk. Ez az első, a tulajdonképpeni közösség, amelyben élünk. Először predesztináltak vagyunk, és csak azután vagyunk Isten gondviselésének erejénél fogva teremtettek. Ezért először megkereszteltek vagyunk, és csak azután születettek: vagyis először az egyháznak vagyunk tagjai, és csak azután a svájci nemzetnek; először testvérek vagyunk mindazokkal, akik a communio sanctorumhoz tartoznak és tartozni szeretnének, és csak azután állunk népünk közösségében. A nemzeti öntudat a keresztyén egyházban szükségképpen ebben a meghatározott rendben, illetve alárendeltségben áll. Itt van a helye. A nemzeti öntudat csak olyan bűnösök öntudata lehet, akiknek megbocsáttattak a bűneik. Ezt tudva kell ismernünk az Ige és a kegyelem egyetemességét, valamint a keresztség elsőbbségét a születéssel szemben. Ha ezt elismertük, akkor a nemzeti öntudat is élhet.

4. Egyáltalán nem arról van szó, hogy a nemzeti öntudat – azáltal, hogy egyértelműen a keresztségnek, az egyháznak és Isten szavának rendeljük alá – megsemmisülne, vagy akár teljesen eltűnne. |41| A harmadik hitágazatban hisszük és valljuk: Hiszem *a test feltámadását*. Ehhez a testhez hozzátartozik az én nemzeti öntudatom is, az én svájci mivoltom is. Éppen azáltal, hogy a nemzeti öntudatot a

bűnös ember lényegéhez tartozónak ismerjük fel, az emberi létnek ez az oldala és meghatározottsága is, amelyet Isten gondviselése szerint kaptam, a keresztyén reménység fényébe kerül. Éppen akkor, amikor tudom, hogy *először* megkeresztelt és csak azután vagyok született ember, szabad örülnöm születésemnek. Éppen akkor nem veszhet el semmi Isten jó ajándékából, ha tudatában vagyok annak, hogy az ő megbocsátása nélkül – éppen svájci lévén – elveszett ember vagyok, és hogy a kezeimben ez az ő ajándéka tönkremenne. Éppen ilyenkor tekinthetjük *egész* életünket az eljövendő Úr várásának szentelt életnek. – Kétségtelen, hogy közben ott húzódik a halál szakadéka; ezen a szakadékon át kell kelni, és nincs teremtett lény, amely ne lenne kiszolgáltatva a halálnak. Nem beteljesedésről van szó, hanem a test *feltámadásáról*. A halálból való feltámadásról van szó. Ami földi, annak meg kell halnia: ami Isten ítélete alatt áll, annak meg kell ítéltetnie. E halálon és ezen az ítéleten túl Isten örök világossága vár. Oda tartunk mint egyes emberek és mint népünk tagjai. Ha ezt a reményt hordozzuk, hordozhatjuk és hordoznunk kell, akkor nem csupán megengedett, hanem kötelességünk is lesz, hogy ezen az úton, legjobb tudásunk és lelkiismeretünk szerint reményünk *jeleit* felállítsunk. A célt nem mi határozzuk meg. De az időben azonban felragyogtathatjuk a jeleket, az örök világosság jeleit. Itt juthat érvényre mindaz, amit népünk tagjaiként tehetünk és tennünk kell. Nem vagyunk Isten, és nem vagyunk istenek, akik képesek volnának a népi mivoltot életben tartani. Ahogyan mi magunk a halál felé sietünk, úgy népünknek is meg kell halnia. Egyedül Isten tarthatja meg az életet a halottak közül való feltámasztás által. De ha hiszünk a feltámadásban, akkor szabad egymásnak e reménység jeleit adnunk. Ha egy orvos a reménytelen állapotú beteget mégis ápolja, talán fáradságosan, talán úgy, hogy mások gúnyolódnak: Bolond vagy! – és mégis kitart a beteg mellett, vajon bolondságot tesz-e ezzel? Nem, |42| hanem ezzel a betegség és a halál világának kellős közepén hirdeti az élet felsőbbrendűségét a halál felett. Talán alapjában véve úgy viszonyulunk népi mivoltunkhoz, ahogyan ez az orvos a reménytelen beteghez, és hozzá hasonlóan mégsem szabad elmulasztanunk, hogy hirdessük az élet jogát a ha-

lállal szemben. Itt nincs érvénye a halál semmiféle törvényének, itt nincs érvénye semmiféle politikai okosságnak, itt csak a megbízatás érvényes: Élned kell! Innen, az eszkaton felől azt mondanám: szükséges, hogy népi mivoltunkat megvédjük. Nincs természetes joga arra, hogy védelmet élvezzen, és nincs természetes igénye arra, hogy fennmaradjon; az örök élet reménysége felől azonban Isten jóságos, irgalmas ígérete szól mellette. Ezért szabad élnie, és ezért nem szabad hagynunk meghalni. Ha e végső valóság felől merünk nemzetinek lenni, akkor biztosan védve vagyunk attól, hogy bálványképeket állítsunk fel. Akkor a nemzetünk iránti szeretetünk nem az lesz, amit nacionalizmusnak szokás nevezni, hanem egészen egyszerűen az istentisztelet egy része, amely alól nem menthetjük fel magunkat. Hadd fűzzek hozzá ehhez ebben a körben még egy egészen konkrét gondolatot: Ha jó teológusok vagyunk, akik ismerik a bibliájukat és valamelyest értünk a dogmatikához – jó teológusok ugyanolyan józan értelemben, ahogyan jó tanítók és jó katonák is vannak –, akkor ezzel jó hazafiak is vagyunk. A mi feladatunk az, hogy népünknek Isten igéjével szolgáljunk. Ezzel népünk életvalóságának kellős közepébe kerülünk. Ennek az elsődleges feladatnak tudatában a teológus azokat a további feladatokat, amelyek népéhez való tartozásából adódnak számára, egyszerű, józan munkával fogja teljesíteni. Az egyetlen szükséges dolog, az unum necessarium, mindennel szemben elsőbbséget élvez majd számára. Népének Jézus Krisztust fogja hirdetni, és ezzel a bűnök bocsánatát és az örök élet reménységét; és éppen ezzel keresi majd leginkább népe javát. Az egyháznak minden körülmények között tartózkodnia kellene a kételkedéstől. Bíznia kell, és legyen bátorsága arra, hogy önmagát a maga megbízatásában egészen komolyan vegye, kíméletlenül komolyan; akkor szolgál majd népének. Akkor valóra válik: „Keressétek először Isten országát és az ő igazságát, és mindezek ráadásként megadatnak majd nektek." Bárhogyan alakuljon is népünk |43| jövője: „*mindezek* megadatnak nektek". Rövid megfontolásaink végére értünk. Svájciként beszéltem. Ne feleljenek nekem túl gyorsan azzal, hogy az önök helyzete más, és Svájcnak nem kell elszenvednie

a trianoni békét. Mindnyájunknak csak *egy* Urunk, *egy* ítéletünk és *egy* reménységünk van. Credo unam sanctam ecclesiam catholicam. Ez az első és utolsó szó az evangélium és népi mivolt kérdésében *minden* országban.

5. Vajon nem spekulatív elmélet-e mind az *infralapszárius*, mind a *szupralapszárius* tanítás? (Debrecen)[3]

Világos, hogy e két 17. századi elmélet spekulatív módon is felfogható. Ám én mégis azon a véleményen vagyok, hogy még ebben az esetben is a szupralapszárius elméletet kellene előnyben részesíteni az infralapszárius elmélettel szemben. Mégpedig azért, mert a szupralapszárius tanítás szerint Isten ugyanazzal a mindenhatósággal és bölcsességgel, amellyel a világot megteremtette, az ember üdvössége vagy kárhozata felől is döntött. Itt a teremtés és a kiengesztelés együttlátására kerül sor, és azt Isten egyetlen üdvözítő akaratára és *egyetlen* isteni lényegére vezetik vissza. Az infralapszárius tanítás szemléletében viszont a teremtést és a kiengesztelést különválasztják. Eszerint előbb Istennek egy olyan bölcsessége és jósága van, amelyben a világot megteremti és fenntartja, s mellette még egy sajátos jósága és igazságossága, amelyben az ember üdvössége vagy kárhozata felől dönt. A teremtés és a kiengesztelés ilyen szétszakításában és kettéhasításában már a természetes teológia veszélyét látom felbukkanni. Természetesen az is lehetséges, hogy a szupralapszárius elmélet úgy jött létre, hogy a megbékélést a teremtésből kiindulva értelmezték, így az is spekulációvá válik, csakhogy – az infralapszárius elmélettől eltérően – monisztikus spekulációvá, amelyben a megbékélés pusztán a teremtés beteljesítési szakaszává válik, ahogyan ezt később Schleiermacher is meghatározta. Mégiscsak azt kell tehát mondanunk: az infralapszárius elmélet *szükségképpen* spekulatív elmélet, de fennáll a lehetőség |44| arra, hogy a szupralapszárius tanítást egy helyesen értett predesztinációtan szükséges megfogalmazásaként is lássuk.

3 Vö. Barth: i. m., 27k.

6. Hogyan viszonyul egymáshoz Isten örök tanácsvégzése és az ember szabad akarata? (Debrecen)[4]

Ez a kérdés nem illeszkedik az előadásomban kifejtett gondolatokhoz; ez az a szokásos kérdés, amely óhatatlanul felmerül, ha a predesztinációtan a régi értelemben – akár Kálvin értelmezése szerint – kerül megfogalmazásra. Csak egészen röviden szeretnék válaszolni: szó sem lehet arról, hogy a predesztináció korlátozná az ember felelősségét és szabadságát. A *praedestinatio* az a keret, amely nem egy fatuskót, hanem az élő embert öleli át. Ez az ember, Istennek ez a teremtménye az Úr akarata és az Úr rendje alatt áll. Isten és ember, Teremtő és teremtmény olyan mértékben összehasonlíthatatlan partnerek, hogy az ember szabadsága és felelőssége nem válhat kérdésessé attól, hogy Isten uralma alatt áll. Hiszen éppen *szabadságában* és éppen *felelősségében* áll Isten akarata alatt. A predesztinációtan téves értelmezése volt az, amely az embert determinista módon határozta meg. Az olyan predesztináció, amelyet *decretum absolutum*ként, Krisztustól elvonatkoztatva értenek, kétségtelenül szükségképpen ehhez a determinisztikus tévedéshez vezet. Ha azonban a predesztináció alanyaként a szentháromság Istent az ő Jézus Krisztusban adott kijelentésében ismerjük fel, akkor ez a félreértés ki van zárva. Mert akkor világossá válik, hogy az ember engedetlensége éppúgy, mint engedelmessége az ember saját szabadságában és felelősségében megy végbe. Az, hogy ez egyáltalán végbemegy, Isten akarata és Isten uralma; de Isten olyan akarata és olyan uralma, amely az ember szabadságát és felelősségét nem tagadja. Kálvin erről a kérdésről igen alaposan szólt *De Providentia* című fejtegetéseiben. Az indeterminizmus és a determinizmus tévút. Itt maga a *praedestinatio* a tét: a *prae*-t az Úr Isten *prae*-jeként kell érteni, az ő akaratával és tettével együtt, úgy, ahogyan mindez Jézus Krisztusban kijelentetett. Ha innen kiindulva próbálunk gondolkodni, akkor |45| az ember szabadságát és felelősségét illető minden aggodalom tárgytalannak fog bizonyulni.

4 Vö. Barth: i. m., 57k.

7. Milyen viszonyban áll Isten örök tanácsvégzése az időbeli valósággal, illetve a jelennel, a múlttal és a jövővel? (Kolozsvár)[5]

Mi teljességgel az időben élünk, és nem tudjuk, mi az örökkévalóság. Az örökkévalóságról csak annyit tudhatunk és állíthatunk, hogy nem idő. De a kijelentés alapján azt is mondhatjuk: az örökkévalóság Isten ideje, és mint ilyen a valódi, a tulajdonképpeni idő. És ezt – mint mindent, amit Isten kijelentéséről mondunk – az idő terében mondjuk. Rámutathatunk ennek az időnek a határára, arra, hogy az idő az örökkévalóságban megszűnik, de magát az örökkévalóságot nem érhetjük el. Ha tehát Isten örök tanácsvégzéséről beszélünk, erről is csak úgy beszélhetünk, ahogyan Isten a mi időnkben kijelentette magát nekünk. Ha azonban ő, az örökkévaló Isten, eljött a mi időnkbe, és ott kijelentette magát nekünk, akkor ne tartsuk kevésnek, hogy vele kapcsolatban időileg gondolkodjunk. Az Isten iránti tisztelet félreértése volna, ha az örökkévalóságban akarnánk vele találkozni, miközben ő lehajolt hozzánk, hogy ott megtalálhassuk őt, amint Luther mondja: a betlehemi kisded pólyáiban. Az ő kijelentésére tekintve Isten örök *decretum*át ezekbe a szavakba foglalhatjuk össze: ő döntött, dönteni fog, és dönt. Nem menekülhetünk hozzá úgy, mint egy *Deus absconditus*-hoz (elrejtett Istenhez); nekünk a *Deus revelatus*-hoz (a kijelentett Istenhez) kell és szabad ragaszkodnunk. Isten örök tanácsvégzése és a mi időnk közötti kapcsolat az azonosság (identitás), de az az azonosság, amely a kijelentésben válik számunkra felismerhetővé.

8. Milyen viszonyban áll Ádám bűnének egyetemessége a Krisztusban való kiválasztás különlegességével? (Debrecen)[6]

Amikor Ádám bűnéről beszélünk, mindannyiunk bűnéről beszélünk. Az Ádám név azt mondja ki, ami mindannyiunk valósága. A Krisztus név nem ebben az értelemben szól mindannyiunkról. Itt már magában a névben benne rejlik az elkülönítés: ez az |46| ember,

5 Vö. Barth: i. m., 36k.39k.
6 Vö. Barth: i. m., 44k.

a Felkent, Krisztus! Itt kiválasztásról van szó. Ádám bűnével nem az ember igazsága áll szemben, hanem Isten kegyelme, és e kegyelem által az ember számára való igazság: az az igazság, amelyet Isten az embernek tulajdonít. Ez a Krisztusban való kiválasztás értelme. A kiválasztás az emberek alkotta összességből való kihívást, tehát *mozgást*, *eseményt* jelent. Ez az egyháznak a világgal vívott harca: hogy ez a mozgás végbemegy, hogy a *massa perditionis*-ból újra meg újra egyes emberek kihívásra kerülnek, akik Krisztus által igazak, és mint ilyenek Isten örök kiválasztásának erejénél fogva üdvözülnek.

9. Milyen logikai viszony áll fenn egyfelől Krisztus preegzisztenciája és örök fiúsága, másfelől Jézus kiválasztása között? (Debrecen)[7]

Az ember Jézus Isten Fiává való kiválasztása és Jézus Krisztus örök istensége között fennálló logikai viszony a következő: Isten örök Fia e kiválasztás *szubjektuma*, objektuma pedig a *natura humana*. Éppen az örök Isten, s így Isten örök Fia is a *kiválasztó* Isten; a kiválasztó Isten pedig nem más, mint az örök Isten, s így maga az örök Fiú, aki az Atyával és a Szentlélekkel való közösségben Szűz Máriától való születésében emberi természetet vesz magára. Miért éppen Szűz Mária, miért éppen ez az ember? Nem az emberi természet valamely adottsága vagy képessége miatt, hanem választásból, kegyelemből.

10. Szeretetből választ-e ki Isten, vagy a maga dicsőségéért? (Debrecen)

Ezt a szembeállítást tévesnek tartom. Isten lényét és cselekvését nem lehet valamely tulajdonságból meghatározni: sem a szeretetből, sem a dicsőségből. Mit jelent *Isten dicsősége*, és mit jelent *Isten szeretete*? Nem tudjuk, mit mondunk ezzel. Ha emberi fogalmainkat a végsőkig gondoljuk, és Istent egy ilyen emberi fogalom foglalataként próbáljuk megérteni, akkor nem Istent ismertük meg, |47| hanem

7 Vö. Barth: i. m., 36k.

bálványt állítottunk fel. Istenről csak ezt vallhatjuk: Isten az Atya, a Fiú és a Szentlélek. És mindaz, amit az ő mindenhatóságáról, szeretetéről, dicsőségéről és bölcsességéről mondani próbálunk, csak arra irányulhat, hogy megmagyarázza, mit jelent ez: Atya, Fiú és Szentlélek, és mi az: Isten, úgy, amint ő Jézus Krisztusban kijelentette magát nekünk. Gyermekeim, őrizkedjetek a bálványoktól! Őrizkedjetek a mindenhatóságtól, a dicsőségtől, és mindenekelőtt őrizkedjetek a szeretettől is! Mindezeket a fogalmakat csak Isten szolgálatában szabad alkalmaznunk. És ne merjük Istenből a magunk képére formált „jóistent" csinálni! Az Isten dicsősége, hogy Fiában öröktől örökké szeret minket, és az Isten szeretete, hogy rajtunk teszi naggyá dicsőségét. Az efféle fogalmak mind csak arra szolgálhatnak, hogy kölcsönösen magyarázzák és korlátozzák egymást. Isten a maga dicsőségéért szeretett minket, és Isten a maga szeretetéért kiválasztott minket. Itt nincs helye semmiféle szembeállításnak. Csak az egyik és a másik tulajdonság világosságában próbálhatjuk meg Istent megismerni. Azt, hogy mi az ő szeretete, és mi az ő dicsősége, magának Isten igéjének kell megmondania nekünk.

11. Nem áll-e ellentmondásban Isten változhatatlanságával az, hogy az emberek predesztináltságát nem feltételezhetjük? (Debrecen)[8]

Ezzel a kérdéssel eljutunk ahhoz a ponthoz, amelyet előadásomban kritikus pontnak neveztem. Szó sem lehet arról, hogy Isten változhatatlanságát akár csak távolról is kétségbe vonjuk. De világosan látnunk kell, hogy Isten változhatatlanságának fogalmát is csak azzal a fenntartással használhatjuk, hogy emberi fogalomról van szó. Istenről semmilyen tételt, semmilyen fogalmat, semmilyen képet nem meríthetünk ki a végsőkig. Szigorú következetességgel a végsőkig csak az emberi fogalmakat gondolhatjuk végig, amelyek Isten lényegét ki nem meríthetik. Ha tehát Isten „változhatatlanságáról" beszélünk, meg kell vallanunk, hogy végső soron nem tudjuk, mit mondunk ezzel. Egy ilyen fogalom

8 Vö. Barth: i. m., 50k.

használata olyan, mint egy nyíl, amely meghatározott irányba mutat. Isten Isten marad mindabban, ami ő, és mindabban, amit cselekszik. Istennek ez az |48| önmagával való azonossága nem tévesztendő össze bármely emberi eszme következményével. Minden Istenről megfogalmazott megnyilatkozásunk csak a hit nyelvén megfogalmazott állítás lehet. Csak hitben beszélhetünk Isten változhatatlanságáról, hűségéről és önazonosságáról. Ha ez így van, akkor tudnunk kell, hogy amit Isten tettéből felismerünk, az nem maga Isten, hanem Isten úgy, ahogyan az ő kijelentését mi megértjük: annak a világosságnak a megtört sugaraiban, amelybe közvetlenül bele nem tekinthetünk. Nem ellentmondás, ha azt mondjuk: Isten változhatatlanságát emberi változandóságban kell szemlélnünk. Kétségtelen, hogy az isteni predesztinációnak megfelelően számolnunk kell az ember predesztináltságával. Ám az embereknek ezzel a fogalommal kimondott, hívőkre és hitetlenekre való szétválasztása csak az utolsó ítéletben lesz láthatóvá, ott válik valóságossá. Krisztust, mint aki a juhokat elválasztja a kecskéktől, még nem ismerjük. Még az ő visszajövetele előtt állunk. A predesztináltság az eszkaton igazsága. Ezért nem mondhatjuk: vannak választottak és elvetettek; azt azonban hihetjük, sőt hinnünk kell: lesznek ilyenek. E valóság felé tartunk. Ez a mi emberi életünk: ezen az úton vagyunk. Nem volna szabad ebből a jövendőben várható szétválasztásból jelenbeli szétválasztottságot csinálnunk, hanem engedelmességben el kell fogadnunk Krisztus mennybemenetele és visszajövetele közötti helyzetünket mint olyan helyzetet, amelyben hitben járunk, nem látásban. Félő, hogy a predesztinációtan régi megfogalmazása azzal fenyegetett, hogy elmossa ezt a határt.

12. Miért látja Kálvin a kiválasztás okát és anyagát (*causa et materia*-ját) Isten örök tanácsvégzésében, az elvetés (*evidens*) okát és anyagát pedig az emberben, hozzáfűzve azt az intést, hogy az elvetés elrejtett oka *(causa abscondita)* után ne kutassunk? Pedagógiai szándékból történik ez? (Debrecen)[9]

9 Vö. Barth: i. m., 42k. Vö. Inst. 3.23.8.

Úgy tűnik, Kálvint itt valóban pedagógiai megfontolás vezette, s ez vette rá a predesztináció rejtett okára (*causa abscondita*-ra) vonatkozó, kissé szerencsétlen intésre. Nem látható |49| be, miért nem akart ő – aki pedig ezt a tételt fogalmazta meg: „Az ember Isten rendelése szerint, de saját vétke folytán esik el" *(Cadit homo Deo sic ordinante, sed suo vitio cadit)* – belenyugodni abba, hogy ezzel a causa abscondita-t *nyíltan megnevezte*. Úgy vélem, ezen a ponton Kálvin predesztinációtanának súlyos hibája bosszulja meg magát. Ha Kálvin következetesen komolyan vette volna saját tanítását arról, hogy Krisztus a predesztináció tükre *(speculum praedestinationis)*, predesztinációtana minden spekulációtól mentes lett volna, s akkor itt nem kellett volna figyelmeztetnie. Pedagógiai okokból? Nem jó pedagógia az, amely a kérdezőnek azokat a kérdéseket akarja megtiltani, amelyeket előzőleg maga tett számára elkerülhetetlenné. Az őszinteség a legjobb pedagógia. És hogy Kálvin itt visszariadt az őszinteségtől, az álláspontjának gyengeségére utal ebben a kérdésben. Ha a predesztinációtant *krisztológiai* alapokra helyezzük, akkor nyugodtan ki lehet és ki szabad mondani a kiválasztásról és az elvetésről, hogy *mindkettő* alapja Isten örök tanácsvégzése, mégpedig kétségtelenül úgy, hogy a kiválasztás az elvetés fölé van rendelve, de kétségtelenül úgy is, hogy mindkettő Krisztusban valóságos. – Kálvin e ponton alkalmazott, kissé mesterkélt konstrukciója számomra igen tanulságos példának látszik arra, hogy a mester nyomdokain járva, s mint az ő tanítványai, itt mégis valamelyest más úton kell járnunk!

13. Van-e értelme a predesztinációtannak a keresztyén élet számára, ha a predesztináltság megismerése kizárt? (Kolozsvár)[10]

A predesztinációtannak csak akkor van értelme a keresztyén élet számára, ha kiiktatjuk a predesztináltság képzetét. Éppen ez a hamis képzet szolgáltatott újra meg újra alapot ahhoz a vádhoz, hogy a predesztinációtan lehetetlenné teszi a keresztyén erkölcsi életet. Ha világos előttünk, hogy a predesztinációtan nem más, mint a Jézus

10 Vö. Barth: i. m., 50k.57k.

Krisztusban adott üdvösség szabadságának kifejezése, akkor ez a vád többé nem jogos. Akkor éppen a predesztinációtan lesz az egyik legerőteljesebb kifejezése Jézus Krisztus egész életünkre szóló ígéretének. A predesztinációtan azt hirdeti az embernek: Isten *kegyelmes* hozzád, hozzád, az *elveszetthez!* Elveszett volta az embert a bűnbánatra |50| és az alázatra emlékezteti. És amikor nemcsak a törvényt hirdetik neki, hanem Krisztus jótéteményét is, ez megragadja és kiemeli őt kétségbeeséséből. Nem marad számára más, mint az alázat bátorsága, az egyedül jó Isten előtti meghajlás ereje. Ha helyesen értjük a predesztinációtant, akkor éppen maga a predesztinációtan teszi világossá számunkra az Isten kegyelmi kiválasztásába vetett keresztyén hit gyakorlati jelentőségét.

14. Ha Isten mégiscsak az örök szeretet, hogyan beszélhetünk akkor elvetésről? (Kolozsvár)[11]

Még egyszer: Nem tudjuk, mi a szeretet. Ezt meg kell tanulnunk, mégpedig úgy, hogy Istent tanuljuk meg megismerni. Az ő szeretete más, mint az emberi szeretet. És nyitottaknak kell maradnunk arra, hogy ez ellentmondhat a szeretetről alkotott fogalmunknak. Csak így kerülhetjük el a zúgolódás kísértését. Természeti teológia volna, ha Isten szeretetét a saját értelmünkből és tapasztalatunkból akarnánk megismerni. Gondoljanak Jób könyvére! Ez azt hirdeti nekünk, hogy meg kell hajolnunk Isten előtt a maga valóságában, egészen függetlenül attól, hogy értjük-e vagy nem értjük rendelését. Ha bizonyos, Istenről alkotott elképzelésekhez kötjük magunkat, akkor újra meg újra okunk lesz zúgolódni. Ezzel alapjában véve Istent tagadjuk. Ez az Isten fölött rendelkezni akarás a tulajdonképpeni ateizmus, sokkal rosszabb és veszélyesebb minden bolsevik ateizmusnál, mégpedig azért, mert a keresztyén hitet a gyökerénél támadja meg. A keresztyén hit gyökere az *engedelmesség*. Itt mindnyájan a test és a Lélek harcában állunk. A test a „kedves Jóistenre" tart igényt, a Lélek pedig az Igét szólja hozzánk. Jézus Krisztus a kereszten, engedelmességében ismerte

11 Vö. Barth: i. m., 44k.

fel Isten örök szeretetét. Engedelmesség és hit, hit és engedelmesség: ez az az út, amelyen Isten szeretete mint az a szeretet jelenti ki magát nekünk, amely Krisztusban kiválaszt és elvet.

15. A bűneset előtti világ tükrözi-e az üdvösség állapotát, és a megváltásban ismét tükrözni fogja-e azt? Nem oldódik-e fel az elvetés az egyetemesen minden embert üdvözíteni akaró kegyelemben? (Debrecen)[12]

A Szentírás alapján nem mondhatjuk, hogy a világ kezdetén |51| az „üdvösség állapota" lett volna. A világ kezdetén *Isten* áll: Isten, az Úr, aki megteremti a világot, és elválasztja a világosságot a sötétségtől. Ő a kezdet, és ő a vég is. Az „üdvösséget" nem érthetjük absztrakt módon, tőle elvonatkoztatva. Bizonyosak lehetünk afelől, hogy Isten uralma mindenütt jelen van, mindenütt jelen lesz, és mindenütt érvényesülni fog; de hogy ez mit jelent számunkra, azt Istenre kell bíznunk. Ezért azt sem mondhatjuk, hogy az egyetemes kegyelemben a kárhoztatás feloldódik. A Szentírás kiválasztásról és elvetésről beszél. Az Isten szeretetéről alkotott filozófiai felfogásnak itt persze szégyent kell vallania; a keresztyén hit azonban Istent éppen abban a szabadságában, hogy kiválaszt és elvet, Úrként fogja megismerni, akiben az üdvösség egésze bennefoglaltatik.

16. Kiválasztott-e és elvetett-e ugyanaz az ember? (Kolozsvár)[13]

A kiválasztás és az elvetés viszonyát nem merev egymásmellettiségként kell látnunk. A két fogalom olyan utat jelöl, amely kétségkívül roppant változást jelent. Az Újszövetség ezt a halálból az életre való átmenetként írja le. Az az ember, akin ez az átmenet végbemegy, ugyanaz az ember, és mégis alapjaiban más. Ami vele történik, az, hogy átkerül Isten egyik kezéből a másik kezébe. Nem az ember valamely tulajdonságáról van szó, hanem a rajta végbemenő történésről: elvettetik és kiválasztatik. Ez olyan út, amelyet Isten vele jár be.

12 Vö. Barth: i. m., 51k.
13 Vö. Barth: i. m., 44k.

17. Lehet-e hinni az elvettetésben, és lehet-e hirdetni azt? (Kolozsvár)[14]

Az elvettetésben való hit önmagában véve egyenesen hátborzongató lehetőség. Elismerem azonban, hogy határesetként lehetséges: az ember nemcsak azt hiheti, hogy a pokolban van, hanem hogy ő maga az ördög. Helyesen értve viszont az elvetés csak üdvös nyomorúságként fogható fel. A valóságos, az isteni elvetés, amint azt Jézus Krisztus keresztjén megismerjük, nem végső, hanem |52| utolsó előtti szó. Az absztrakt elvetés-gondolat ellenben, amelyről az ember azt véli, hogy hihet benne, számára csak végső szó lehet. De ezzel Krisztus ellen lázadna fel, és valójában elfordulna a hittől: olyan történés ez, amelyet alighanem annak kellene neveznünk, amit a Szentírás a Szentlélek elleni bűnnek nevez. Ha az ember önmagára támaszkodik, és a kegyelemmel szembeni végletes ellenségeskedésben csak a cselekedetek általi megigazultságban akar megmaradni, akkor valóban a saját elvettetésében hisz. Ez akkor valóban azt jelentené: a pokolban lenni, sőt többet: ördögnek lenni. Ezért az ember a saját elvettetésében való hite képtelen gondolat. E gondolatvezetés csak akkor lehet termékeny, ha azt mint lehetetlen lehetőséget ismerjük fel. Arra vagyunk elhívva, hogy higgyünk abban az elvetésben, amelyben Jézus Krisztus részesült. Ha azt mondjuk, hogy az elvetést hirdetni kell, és hinni kell benne, akkor *erre* az utóbbira, nem pedig valamiféle abszolút elvetésre kell gondolnunk. Ezt az elvetést azonban hirdetni *kell*. A keresztyén igehirdetés nem fajulhat el Isten szeretetéről és jóságáról szóló általános csevegéssé. Ehelyett az igazság konkrét komolyságát kell érvényre juttatni. Az elvont komolyság mindig az istentelenség komolysága, és átkozottabb minden könnyelműségnél. Ez az istentelen komolyság minden cselekedetek általi önigazságra való törekvés és minden szektáskodás lényege.

14 Vö. Barth: i. m., 42k.

18. Vannak-e jelei a kiválasztásnak és az elvetésnek? (Kolozsvár)[15]

Emberi életünk szakadatlan jeladás. Mindaz, ami létünkben és cselekvésünkben így vagy úgy megjelenik, jellé válik. Jeleket azért adunk, hogy meglássák és felismerjék őket. És ez együttélésünk kérdése: a kiválasztás jeleit vagy az elvetés jeleit adjuk-e egymásnak? Az emberi élet egész felelőssége egyenesen ebben a kérdésben foglalható össze. A kérdésre – hogy vannak-e jelei a kiválasztásnak és az elvetésnek – csak ez a felszólítás lehet a válasz: Légy bizonyos kiválasztásod felől, légy tudatában e saját felelősségednek, és higgy úgy, hogy hívőként szabad legyen kiválasztásodnak jelét adni! |53|

19. El vannak-e vetve a pogányok? (Kolozsvár)[16]

Hallottuk: nem beszélhetünk választottakról és elvetettekről. Így a pogányokat sem nevezhetjük elvetetteknek. Csak annyit tudunk: ők még nem hallották az igehirdetést. Mi azonban hallottuk. Ezért ne azon töprengjünk, vajon a pogányok el vannak-e vetve, hanem menjünk el hozzájuk, és hirdessük nekik az evangéliumot. Az egyház arra kapott megbízatást, hogy missziót végezzen, nem pedig arra, hogy spekuláljon.

20. Tanítja-e Kálvin a *syllogismus practicus*-t, és nem veszélyes-e ez a tanítás az Igétől való elfordulás miatt? (Debrecen)[17]

A kérdésre, vajon Kálvin tanította-e a syllogismus practicus-t, csak igennel válaszolhatok, és az Institutio 3.14.18-ra, valamint a Heidelbergi Káté 86. kérdésére utalok. Továbbá azt kérdezték, vajon ez a tanítás nem veszélyes-e, vajon benne nem terelődik-e át a figyelem az Igéről az ember saját cselekedetére? – Nekem is meg kellett győződnöm arról, hogy ez a régi református tanítás *lényegét* tekintve helyes. Természetesen nem az lehet az értelme, hogy az ember képes

15 Vö. Barth: i. m., 52k.59k.
16 Vö. Barth: i. m., 50k.52k.
17 Vö. Barth: i. m., 59k.

lehet valamit tenni, egy szót kimondani vagy egy tettet véghezvinni, amellyel Isten elé állhatna: Íme, valami jót tettem, amivel dicsekedhetem! A *syllogismus practicus* tanításának nyilvánvaló értelme inkább ez: mint kiválasztott – és mint olyan valaki, aki a hitben bizonyos lehet kiválasztása felől, és mint aki tudhatja, hogy bűnei bocsánatot nyertek – azzal a bizalommal állhatok meg a jelenben és tarthatok a jövő felé, hogy Isten kegyelmes hozzám! Ebben a bizodalomban szabad élnem; ez nem csupán gondolat, hanem igazság, amely az egzisztenciámat érinti: gondolataimat, szavaimat, cselekedeteimet, egész életemet. Ha megkockáztathatom, hogy hitemből éljek, akkor életem számomra az Isten jóságára való emlékezéssé válhat, sőt azzá is kell válnia. Nem az én jóságomra!! Bűneim bocsánatot nyertek; szabad *hinnem*, szabad hallanom az ő *parancsolatát*. De *nekem* szabad hallanom. Ez az én hitem. A |54| kegyelem által megszólított vagyok. Az Ige testté lett. Ha Krisztushoz tartozom, akkor részesedem ebben a testben. Akkor Krisztus testéhez tartozom, és hozzá tartozva tudom, hogy ami belőlem fakad, bűn, de az, ami vagyok és amit teszek, őérette igaznak van nyilvánítva. Szabad tehát az én életemet Isten jóságáról szóló bizonyságtételként szemlélnem, és hitem felől annak gyümölcseiből bizonyosságot nyernem!

E tanítás különös veszélyességét nem tudnám elismerni. Minden keresztyén tanítás veszélyes. Világosan különbséget kell azonban tenni veszélyes tanítások és tévtanítások között. Ha a *syllogismus practicus*-t egy körhöz hasonlítjuk: az ember a hitéből él, így saját létéből az Isten jóságáról való bizonyságot nyer, és innen tér vissza ahhoz, aki mindent fenntart, magához Istenhez – így a veszély, amelyet ez a tanítás magában rejthet, elkerülhető lehet.

21. Miért nem tudunk kitérni a kegyelem elől? (Debrecen)

Itt egy ellenkérdéssel szeretnék válaszolni: a kegyelem neve: Jézus Krisztus. Vajon ki lehet térni őelőle? Kitérhetünk előle, ha Krisztust úgy hirdetik nekünk, mint Isten hozzánk szóló Igéjét, mint a testet öltött és hozzánk eljött Istent, mint az értünk meghalt és feltámadott Urat? *Krisztus* maga a kegyelem. Mit jelenthetne előle kitérni? Az el-

veszést és kárhozatra jutást jelentené. Ha itt azt akarnám válaszolni: *ki tudok térni*, az azt jelentené: önmagamat pokolra ítélhetem, önmagamat elveszettként adhatom fel. Ha pedig azt válaszolom: nem tudok kitérni előle, akkor ezt nem a magam jóságából, nem Istennel való kapcsolatomból, nem a hitre való képességemből mondom, hanem azért, mert maga Isten akadályoz meg abban, hogy kitérjek előle, mert ő tolja helyére a reteszt, mert ő küldi el Szentlelkét. Mit tehetünk egyebet, mint hogy hálát adunk neki ezért, és imádjuk őt? – Mi akadályoz meg bennünket abban, hogy kitérjünk a kegyelem elől? Az Ige mindenhatósága, a Szentlélek mindenhatósága – az Ige is, a Szentlélek is maga Isten. |55|

22. Milyen erőket ad nekünk a predesztinációba vetett hit az elpogányosodott tömegek elleni harcban? (Debrecen)

Ez a kérdés számomra felettébb nyugtalanító. Holland-szaga van! Tudják, *melyik* Hollandiára gondolok! Nem tehetek mást: itt élesen *kell* fogalmaznom! Az az erő, amelyet a predesztinációba vetett hit az elpogányosodott tömegek tekintetében ad nekünk, nem lehet más, mint az, hogy tudjuk: *szolidárisak* vagyunk ezekkel az elpogányosodott tömegekkel. Amíg azt gondoljuk, hogy református hívőkből álló kiválasztott kis csapatocska vagyunk, amellyel *szemben* odakint az elpogányosodott tömegek állnak, addig még egyáltalán *semmit sem* értettünk meg az evangéliumból! Az evangélium ott kezd megelevenedni, ahol a keresztyének a többiek mellé állnak, és megvallják: Mi még sokkal istentelenebbek vagyunk. *Mi* vagyunk a vétkesek, *mi*, akik az egyházban vagyunk. Nem volnának elpogányosodott tömegek Európában, ha valóban volna egyház. Itt bűnbánatot kell tartanunk a magunk üdvössége érdekében. Csak ekkor értjük meg, mi a kegyelem, csak ekkor vehetjük át igazságunkat Istentől ajándékba kapott igazságként. Amíg nem tudom, hogy keresztyénként is elveszett ember, valóságos pogány vagyok, addig a saját igazságomban bízom, és nem Isten kegyelmében. – Nem, ez a kérdés eretnek kérdés. Gonosz kérdés. És ha egy teológus ki akarna tartani mellette, ki akarna tartani ebben a farizeusi szembehelyezkedésben

az elpogányosodott tömegekkel szemben, akkor ezzel alkalmatlannak bizonyulna hivatalára. Ha pedig ez a tévedés egy keresztyén egyház általános nézete volna, akkor még ma megszavaznám, hogy ezt az egyházat zárják be. Mert ha van valami, ami az evangélium ellen és a törvény ellen, s ezzel Krisztus ellen harcol, akkor az éppen ez a gőg, amely az igazak kicsiny seregét ki szeretné szakítani az elpogányosodott tömegekkel való szolidaritásból.

23. Mit tegyünk, ha nem tudunk imádkozni? (Kolozsvár)

Itt nem lelkigondozóként kell szólnom, hanem egészen egyszerűen dogmatikus teológusként és exegétaként. Erre a kérdésre adott válaszomnak |56| egészen másként kellene hangoznia, ha személyesen nekem tennék föl. Általánosságban válaszolva csak ennyit mondhatok: Azt kérdezik tőlem: mit tegyünk, ha nem tudunk imádkozni. Engedjék meg, hogy visszakérdezzek: *Ki* tud hát imádkozni? Van-e ember, aki azt merhetné mondani: tudok imádkozni? Attól tartok, az az ember, aki ezt akarná mondani, valójában éppen hogy nem tud imádkozni. Megfordítva pedig talán annak, aki így panaszkodik: „Nem tudok imádkozni!", ezt kellene odakiáltani: „Éppen így vagy egészen közel ahhoz, hogy valóban imádkozz!" Hiszen a valóságos imádkozás olyasmi, amit nem mi teljesítünk, hanem ami *megtörténik*; kétségtelenül rajtunk keresztül történik meg, de nem valamely képesség alapján, hanem azon az alapon, hogy Isten gyermekeivé fogadott bennünket. Ha az ő gyermekei vagyunk, akkor hozzá is kiáltunk. Ez az elfogadottság, s ezért az ebből az elfogadottságból fakadó kiáltás is, túl van a mi képességeinken. Nem, erre nem vagyunk képesek. A Szentírás parancsa azonban ezt parancsolja nekünk: „Kérjetek!" És most talán ott állsz, és csak panaszkodva ismételgetni tudod: „Nem vagyok rá képes!" Tartsd szemed előtt a mi Urunkat, Jézus Krisztust, aki a kereszten értünk is imádkozott! Nincs más tennivalód, mint elfogadni az ő kegyelmét. Ha igent mondasz Isten kegyelmére, akkor engedelmeskedsz annak a parancsnak, akkor imádkozol. Ez a kis sóhaj, amellyel azt mondjuk Istennek: „Ó, igen!" – ez az imádság és minden imádság forrása!

Ebben benne van az egész Miatyánk, valamint minden Miserere és minden Gloria, amelyet az egyház valaha imádkozott. Ebben a kis sóhajban minden benne van, és mindennek újra meg újra e kis sóhajjá kell válnia. Itt nincs szó az imádkozásnak semmiféle művészetéről; itt csak arról van szó, hogy Isten gyermekeinek egészen egyszerűen szabad imádkoznia. Ezzel a szabadsággal kell élned: ezt kell tenned, ha nem tudsz imádkozni.

MELLÉKLETEK

1. melléklet

BARTH KÁROLY KÖZELGŐ ELŐADÓI KÖRÚTJA[1]

Szeptember hó utolsó napjaiban Deo volente megkezdi magyarországi, erdélyi és délvidéki előadói körútját Dr. *Barth* Károly, századunk legnagyobb élő theológusa. Szeretettel és szívesen készítettük elő körútját. Nem azért, mintha a „barthiánizmus" zászlóhordozói vagy pedig „impresszáriói" óhajtanánk lenni. Nem is azért, mintha fellebbezhetetlennek és csalatkozhatatlannak tartanók mindazt, amit ő tanít. Sőt még csak nem is azért, mintha „rajongói" volnánk az ő kétségtelenül „megejtő" egyéniségének és prófétai értékeket, vonásokat hordozó és megvalósító személyiségének. Hanem kifejezetten és csakis azért, mert benne a reformátori küldetéstudat és életforma egyik legkiválóbb képviselőjét látjuk, aki igehirdetésében és theologiai munkásságában önmagától mindig a felé az igazán szent ügy felé fordul, amelynek szolgálatában áll.

Ez év májusában, 50. születésnapja alkalmából nagyon sokan keresték fel Barthot jókívánataikkal, amelyekre ő nyílt levélben válaszolt. E levélben többek között ezt olvassuk: „Különös örömömre szolgál, hogy majdnem mindabban, amit e napokban nekem írtak, üdvözlőim a rólam való megemlékezésnél teljesen az üggyel foglalkoztak s csak mellékesen személyemmel s azért nem nekem, hanem Istennek adtak hálát s őt dicsőítették. Mindannyian azért élünk, hogy az ügy szolgálatába álljunk s ha ezt tesszük, nincs helyünk, hogy a saját vagy más valaki munkateljesítményében mint olyanban

1 Megjelent: *Igazság és Élet* 2 (1936), 275–276. Ld. még „A Barth Károly közreműködésével tartandó debreceni theologiai továbbképző tanfolyam programja" [Debrecen, Városi nyomda 1936–1707] címen. TtREK R 7934/3/11.

gyönyörködjünk... Milyen jó, hogy ma ismét belátták és sokan megértették, az ember a theologiában és egyházban... nem tárgy elmefuttatások számára, hanem eszköz, akinek el kell végezni szolgálatát és akit szolgálatáért, de *csak szolgálatáért* kell szeretni." Ez a barthi idézet, úgy gondoljuk, mindennél jobban kifejezésre juttatja, mi indított bennünket arra, hogy Barth Károlyt magyarországi előadói körútjára meghívjuk.

Barth minden egyes református theologiai főiskolánkra ellátogat. *Reprezentatív előadássorozatát* azonban Debrecenben tartja, a theologiai továbbképző tanfolyam keretében, az *eleveelrendelésről*. Erre az előadássorozatra szeretettel hívjuk mindazokat, akik nem elégesznek meg a hangzatos és jelszavas, mindig csak a felszínen mozgó beszédekkel, hanem hajlandók komoly, alapos és intenzív együttes theologiai megbeszélésre, mert hiszik azt, hogy magyar református egyházunk megújhodása *igehirdetésünk tisztaságától* s az ennek szolgálatában álló *theologiai munkásságtól* függ. A továbbképző tanfolyam teljes programját az alábbiakban közöljük:

Szept. 28-án délután 4 órakor: Bibliát olvas, imádkozik és a tanfolyamot megnyitja *Dr. Szász Imre* esperes. *D. Dr. Barth Károly bázeli egyetemi professzort üdvözli és előadásai megtartására felkéri: Dr. Erdős Károly* dékán. – 1/2 5–1/2 7-ig: *D. Dr. Barth Károly első előadása az eleveelrendelésről*. Az előadást tolmácsolja: *Dr. Vasady Béla* egyetemi tanár. – 1/2 7–8-ig: Áhítat közös megbeszéléssel: *A küldetéstudat ima-életemben és igehirdetésemben*. Vezeti: *Dr. Révész Imre* egyetemi tanár. A rendezőség által felkért első hozzászóló: *Nagy Lajos* sárándi lelkipásztor.

Szept. 29-én délelőtt 8 órakor: Áhítat: *A szuverénül kiválasztó Isten*. Tartja: *Dr. Erdős Károly* egyetemi tanár. – 9–1/2 11-ig: *Barth Károly második előadása*. – 1/2 12–1-ig: *Barth Károly harmadik előadása*. – Délután 1/2 5–1/2 7-ig: *Barth Károly negyedik előadása*. – 1/2 7–8-ig: Áhítat közös megbeszéléssel: *A küldetéstudat lelki gondozói munkámban*. Vezeti: *Dr. Soós Béla* debreceni lelkipásztor, egyetemi m. tanár. A rendezőség által felkért első hozzászóló: *Ördög Lajos* pocsaji lelkipásztor.

Szept. 30-án délelőtt 8 órakor: Áhítat: *Krisztus, kiválasztottságom tüköre*. Tartja: *D. Dr. Kállay Kálmán* egyetemi tanár. – 9–12-ig: *Az eleveelrendelésről elhangzott előadások megbeszélése a Tisza István tudományegyetem református hittudományi karának tagjaival.* – Délután $^{1/2}$5–$^{1/2}$7-ig: *Barth Károly felelete az előadásai alatt írásban benyújtott kérdésekre.* (E kérdések benyújtásának végső határideje szept. 29-én délután 7 óra.) – $^{1/2}$7–8-ig: Záró áhítat közös megbeszéléssel: *A küldetéstudat közéleti forgolódásomban*. Vezeti: *Gönczy Béla* vésztői lelkipásztor. A rendezőség által felkért első hozzászóló: *Uray Sándor* debreceni lelkipásztor.

A tanfolyamra való jelentkezés határideje: *Szept. 20.* A jelentkezési díj debrecenieknek 2 P, nem-debrecenieknek 1 P 50 fillér, amely a jelentkezéssel egyidőben küldendő a tanfolyam adminisztratív intézőjének: **Ördög Lajos** lelkipásztornak a címére, *Pocsaj, Bihar vm.* A tanfolyamra *bárki* jelentkezhetik. A tanfolyam tagjainak olcsó és jó együttes étkezéséről a kollégium tápintézetében történik gondoskodás.

(Vasady Béla)

2. melléklet

BESZÁMOLÓ BARTH KÁROLY ELŐADÓI KÖRÚTJÁRÓL

Miért hívtuk meg Barthot előadói körútjára?[2]

Mielőtt Barth Károly magyarországi és erdélyi előadói körútjáról részletesebb beszámolót nyújtanánk, mindenekelőtt azokra a lelki rugókra szeretnénk röviden rámutatni, amelyek bennünket arra késztettek, hogy őt erre az előadói körútra meghívjuk. Annál is inkább szükséges ezeknek a lelki rugóknak a feltárása, mert az „izmusok" szerelmesei lépten-nyomon hajlandók „barthiánizmusról" csevegni, hogy azután azt a varázsos csengésű „kálvinizmussal" állíthassák szembe. Így gondolják ui. legkönnyebben elérhetőnek ama „rejtettnek" egyáltalában nem mondható céljukat, hogy Barthot „antikálvinistává" minősíthessék, a Barth útját előkészítőket pedig „idegen antikálvinista irányzatok propagandistáinak" nyilváníthassák. Hisszük azonban, hogy a tárgyilagosságot szerető magyar református lelkészi kar nem az „izmusok" mesterkélt ellentétezésében keresi és találja meg az igazságot, hanem meglátja és értékelni tudja azokat az alapmotívumokat, amelyek túl minden „izmus"-imádaton az egy szükséges dologra figyelmeztetnek bennünket.

1. Barthot elsősorban is azért hívtuk meg, mert könyveinek olvasása és a vele való személyes ismeretségünk egyaránt meggyőzött bennünket arról, hogy ő *a Szentírásnak és a Szentléleknek iskolájába iratkozott be theologusnak* és egyetlen életcéljának épp ezért csakis azt tekinti, hogy Verbi Divini Minister lehessen.

2. Mert Barth éppen mint Kálvin-tanítvány iratkozott be ebbe az iskolába, ahol Kálvinhoz hasonlóan természetes szükségszerűséggel

2 Megjelent: Igazság és Élet 2 (1936), 393–395.

megtanulta azt, hogy az írott Ige ítélete alá állítva mindenféle „kálvinizmusnak" és „barthiánizmusnak" egyaránt meg kell áldoznia önmagát, mert egyébként veszedelmes bálvánnyá aljasul.

3. Mert azt akartuk, hogy a Barthtal való személyes találkozás révén lelkésztestvéreink közvetlenül tapasztalhassák azt, hogy ez a világhírű református theologus a maga puritán megjelenésével, természetes közvetlenségével és alázatos szerszámszerűségével nem óhajt se többnek, sem pedig kevesebbnek látszani, mint akivé „felülről" formáltatott: *„egyházi tanító"* ő is, csakúgy mint Kálvin, s épp ezért vele együtt önmagáról is elmondhatná, hogy „amióta az egyházban a tanítói tisztet felvette, semmi egyéb célja nem volt, mint hogy az egyháznak használjon a kegyesség tiszta tudományának biztosításával".

4. Mert alkalmat óhajtottunk nyújtani lelkipásztor-testvéreinknek és theologus ifjainknak arra, hogy Isten ez alázatos szolgájával pár napra közös asztal mellé telepedhessenek le és *mint ugyanabba az iskolába beiratkozott tanítványtársak a vele való együttes munkálkodás közben a komoly theologiai továbbképzés sorsdöntő jelentőségét még inkább megtanulják értékelni.*

5. Mert fölöttébb fontosnak ítéltük azt, hogy itt *Magyarországon is megforduljon az a theologus*, aki anélkül, hogy pártpolitikai programokba zárná a Szentírásnak a társadalmi, gazdasági és kulturális életre vonatkozó tanításait, az Istentől kapott „napi parancs" kategorikus felismerésének konkrét pillanatában, a totális államforma egyházellenes igényeinek érvényesülni akarása idején igenis *mert „hitvallónak" bizonyulni*. Márpedig az ily hitvallónak bizonyulás az egyetlen, Istennek is tetsző keresztyén politika.

6. Mert tudtuk azt, hogy *Barth Károly a nemzeti öntudatnak elmélyített keresztyén értékelését fölöttébb fontosnak tartja*, viszont nekünk is nélkülözhetetlen feladatunk, hogy magyarságunkat a legfőbb mérték alá állítva az Ige tükrében tanuljuk meg igazán szeretni. És ez az előadói körút valóban nemcsak a vendéglátó magyarokra, hanem magára Barthra is fölöttébb gyümölcsözőnek bizonyult. Mint kör-

utunk végén ő maga is mondotta, egyik legnagyobb áldása reá nézve ennek az útnak az volt, hogy a „nacionalizmus" kérdéskomplexumát megtanulta nemcsak a németországi nemzeti szocializmushoz való vonatkozásaiban szemlélni, hanem egészen másszínű és jellegű megnyilatkozásainak a mozzanatait is kellő figyelemre méltatni. „Magyarországi és erdélyi körutam után valószínűleg jobban meg fogom érteni a német nacionalizmust is."

6. Barth meghívására természetesen az is késztetett bennünket, hogy e világhírű református theologus *közvetlenül megismerhesse a magyarországi és erdélyi egyházi és nemzeti múltat és jelenlegi viszonyainkat.* „Magyarország többé nem üres lap számomra" – mondta búcsúzáskor Barth. „Világképem ezzel a körúttal jelentős mértékben kitágult." „Most már önkéntelen és nem erőltetett érdeklődéssel fogok olvasni mindent, ami Önökkel kapcsolatos." Magyar református egyházunk múltja, jelene és jövője minden bizonnyal Barth személyén keresztül is szóhoz jut ezután a világprotestantizmus legfőbb képviselőinek konferenciai találkozásain.

7. Barth magyarországi és erdélyi előadásai német nyelven is napvilágot látnak. A Sárospatakon, Budapesten és Pápán tartott előadása a népegyház, szabad egyház és hitvalló egyház kérdéséről már meg is jelent az *„Evangelische Theologie"* novemberi számában. A Debrecenben és Kolozsvárott *„Isten kegyelmi kiválasztásáról"* tartott négy előadása, valamint a kérdésekre adott feleletei pedig a *„Theologische Existenz heute"* füzetsorozat legközelebbi számaként fognak nyomtatásban megjelenni. Meggyőződésünk, hogy Barth ez előadásai nemcsak az előadások tárgyai iránt fognak érdeklődést támasztani, hanem a magyar református főiskolák iránt is. Barth könyveit a világ minden táján olvassák s így jogosan számíthatunk arra, hogy a világprotestantizmus legkomolyabb theologus köreinek figyelme ez által is fokozottabb mértékben fog ráirányulni a magyar református egyházra és theologiai tudományos törekvéseinkre.

8. Végül nem titkoljuk, hogy Barth meghívásánál az a cél is vezetett bennünket, hogy *magyar nyelven közreadhassunk oly ta-*

nulmányokat és előadásokat, amelyeket ő kifejezetten nekünk, magyar reformátusoknak készített. Magyarországon ugyanis Barth kritikusainak tábora leginkább olyanokból rekrutálódik, akik eddig még nemigen adták bizonyságát annak, hogy ők Barthot közvetlenül olvasnák, hanem rendszeresen másodkézből vett és teljesen általánosságban mozgó kritikák alapján nyilvánítottak róla véleményt. Vagy pedig Barthot legfeljebb a „Römerbrief" alapján ismerik s az évekkel ezelőtt róla megalkotott felfogásukhoz makacsul ragaszkodnak, ahelyett, hogy Barth theologiai fejlődésvonalát, fokozatos izmosodását kellő figyelemre méltatnák. Nos, Barth magyarországi előadásainak megjelenése után e Barth-kritikusoktól most már igazán elvárhatjuk azt, hogy a mai Barthnak épp magyar földön hirdetett tanításaival kötelességszerűen és lelkiismeretesen foglalkozzanak és ne csak mesterkélt szellemi vámsorompókkal védett fellegekben elhangzó röpke szavak foszlányai útján nyilatkozgassanak ezekről az előadásokról is, hanem merjék rábízni a nyomdafestékre is a bizonyára nem minden haszon nélküli mondanivalójukat. Mert csak a nyomdafesték útján történő komoly theologiai megbeszélések során deríthetünk fényt arra, hogy jogosan nevezték-e Barthot „antikálvinistának", és hogy „sub specie aeternitatis" vagyis kifejezetten theologiai, hitelvi szempontból nézve Barth csakugyan önmaga gondolatainak s így a „barthianizmusnak" szerelmese-e, s nem az felel-e meg inkább a valóságnak, hogy ő Kálvinnal együtt tényleg magának a Szentírásnak az iskolájába iratkozott be?!

Ezekben foglaltuk össze feleletünket arra a kérdésre, hogy mik voltak Barth általunk eszközölt meghívásának lelki rugói. A következőkben Barth előadói körútjának főbb eseményeiről és azok hatássugarairól fogunk röviden beszámolni.

(Vasady Béla)

DAS ZWINGLISCHE BETT

Fünff Calvinische Articul, darmit ein Christ, der in dem calvinischen Glauben absterben will, sich in seinem Todbett trösten soll, Tübingen, Georg Gruppenbach, 1590 – fametszet: Jakob/Joachim Lederlein, Jacob Züberlein rajza után; Más néven: *Das Zwinglische Bett. Vö.* Werner Fleischhauer: *Renaissance im Herzogtum Württemberg,* Stuttgart, Kohlhammer, 1971, 112.
Online elérhető: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J_Lederlin_n_J_Z%C3%BCberlin_-_Das_Zwinglische_Bett_1590_(RHWi112).jpg

RÖVIDÍTÉSEK

CR	*Corpus reformatorum. Vol. 36: Ioannis Calvini opera quae supersunt omnia*, hrsg. von J. W. Baum, Brunsvigae, Schwetschke, 1888. – *Vol. 93,2/ 93,3: Huldreich Zwinglis sämtliche Werke, Bd. 6,2/6,3*, hrsg. E. Egli, Berlin – Zürich, Schwetschke – Theologischer Verlag, 1968/1983.
BSLK	*Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, hrsg. von Deutschen Evangelischen Kirchenausschuß im Gedenkjahr der Augsburgischen Konfession 1930, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, [13]2010.
BSLK.NE	*Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Vollständige Neuedition*, hrsg. von I. Dingel im Auftrag der Evangelischen Kirche in Deutschland, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2014.
BSRK	*Bekenntnisschriften der reformierten Kirche*, hrsg. von Ernst Friedrich Karl Müller, Leipzig 1903.
DH	*Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum / Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen*, hrsg. von H. Denzinger – P. Hünermann, Freiburg im Breisgau [42]2009. Magyarul: Denzinger, H. – P. Hünermann, P.: *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*, Örökmécs Kiadó – Szent István Társulat, Bátorterenye – Budapest, 2004.

Inst.	J. Calvin: *Institutio christianae religionis*, Genevae, Oliua Roberti Stephani, 1559. https://archive.org/details/institutiochrist1559calv/page/n3/mode/2up Kálvin János: *Institutio. A keresztyén vallás rendszere, I-II. kötet* (ford. Buzogány Dezső), Budapest, Kálvin Kiadó, 2014.
KBA	Karl Barth-Archiv, Basel.
KD	Karl Barth: *Die Kirchliche Dogmatik*, Bd. I/1–IV/4, München 1932; Zollikon 1938; Zollikon-Zürich 1942–1959; Zürich 1967.
MPL	Migne. Patrologiae Latina / J. P. Migne (ed.): *Patrologiae Cursus Completus. Series Latina*, Paris, Apud Garnier, 1878.
Opera Selecta	*Joannis Calvini Opera selecta*, hrsg. von P. Barth et al., München, Kaiser, 1926k.
RefBS 1/1–3/2	*Reformierte Bekenntnisschriften*, im Auftrag der Evangelischen Kirche in Deutschland hrsg. von H. Faulenbach – E. Busch (Bd. 1) / A. Mühling – P. Opitz (Bd. 2), Bd. 1/1: 1523–1534; Bd. 1/2: 1535–1549; Bd. 1/3: 1550–1558; Bd. 2/1: 1559–1563; Bd. 2/2: 1562–1569; Bd. 3/1: 1570–1599; Bd. 3/2 (in zwei Teilen): 1605–1675, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2002–2009.
WA	*D. Martin Luthers Werke [Abt. 1., Werke], Bd. 18, Schriften des Jahres 1525*, Weimar, Böhlau, 1908.

EINLEITUNG ZUR NEUEN UNGARISCHEN AUSGABE UND INHALTSVERZEICHNIS

VORWORT ZUR NEUEN UNGARISCHEN AUSGABE

Karl Barths vier Vorträge über die „Gottes Gnadenwahl" wurden vor genau 90 Jahren, am 28. und 29. September 1936 in Debrecen in deutscher und ungarischer Sprache im Reformierten Kollegium von Debrecen im Rahmen eines theologischen Fortbildungskurses gehalten, der von der damaligen Theologischen Fakultät der Tisza-István-Universität Debrecen organisiert wurde und an dem zahlreiche Pfarrer, Theologieprofessoren, Kirchenvorsteher und Theologiestudenten teilnahmen. Die Wiederholung der Vorträge fand einige Tage später, am 5. Oktober 1936, in Kolozsvár/Klausenburg/Cluj-Napoca (Rumänien) im Rahmen der Konferenz zur Eröffnung des akademischen Jahres an der Theologischen Fakultät des Reformierten Kirchenbezirks Siebenbürgen statt. Barths geplante Vortragsreise durch Ungarn, Siebenbürgen (Rumänien) und die ungarischsprachigen Gebiete in der damaligen Serbien wurde von Béla Vasady, dem Professor für Dogmatik an der theologischen Fakultät in Debrecen, vorbereitet und begleitet; die Vorträge – parallel zu den Originalen – wurden (mit Ausnahme von Kolozsvár) in seiner Übersetzung und Interpretation auf Ungarisch gehalten. Anlass für diesen Besuch war unter anderem, dass Barth 1931 zum Ehrenprofessor der Theologischen Hochschule in Sárospatak gewählt worden war; aus diesem Grund wurde er nach Ungarn eingeladen, doch er wagte sich damals nicht auf die Reise und zur Entgegennahme der Auszeichnung – aufgrund seiner damaligen universitären Verpflichtungen und seiner Verstrickung in die turbulente kirchliche und politische Lage in Deutschland, genauer gesagt aufgrund seiner Beteiligung am Kampf der Bekennenden Kirche in Deutschland. Diese Reise konnte erst nach seinem erzwungenen Rücktritt von seinem

Lehrstuhl an der Universität Bonn und seiner Ausreise aus Deutschland stattfinden, nun jedoch in seiner neuen Rolle als Universitätsprofessor in Basel. Er besuchte alle theologischen Ausbildungsstätten Ungarns. Seine Reise führte ihn von Debrecen nach Sárospatak, von dort nach Kolozsvár, auf dem Rückweg nach einem Predigtdienst in Nagyvárad/Oradea nach Budapest und schließlich nach Pápa. Den geplanten Abstecher nach Bácsfeketehegy (Feketić) in Serbien musste er aufgrund von Änderungen der Reisebedingungen absagen. Der Bericht über diese Reise – verfasst von Charlotte von Kirschbaum,[1] die Barth auf seiner Vortragsreise begleitete – sowie der entsprechende Briefwechsel zwischen Barth und Vasady wurden vor fast zwanzig Jahren anlässlich der Gründung und in dem ersten Heft der Schriftenreihe unseres Karl-Barth-Forschungsinstituts in Debrecen unter dem Titel „Wanderer zwischen den Zeiten" in ungarischer Sprache herausgegeben.[2]

Für die Forschung ist noch nicht hinreichend geklärt, was Barth dazu veranlasst hat, das Thema seiner Vorträge unter den Titel „Gottes Gnadenwahl" zu stellen. Nach unserem bisherigen Kenntnisstand lassen sich dafür zwei Impulse identifizieren: zum einen Vasadys – in seiner theologischen Biografie erwähnte – Bitte aus dem Jahr 1935, wonach es sinnvoll wäre, die Frage unter theologischen Gesichtspunkten zu untersuchen, „angesichts der besonderen, seit der türkischen Besatzung fast fatalistischen ungarischen Auslegung des Predestinationsglaubens"[3]. Auch Vasadys Berichte über Barths

1 Charlotte von Kirschbaum: *Brief über unsere Herbstreise in den Osten (Ungarn und Siebenbürgen 1936)*, eigeleitet und erläutert von Árpád Ferencz (Schriftenreihe der Karl-Barth-Gesellschaft, 5), Bünde, Karl-Barth-Gesellschaft, 2000.

2 Árpád Ferencz (Hrsg.): *Világok vándorai. Úti beszámoló Karl Barth 1936-os és 1948-as magyarországi látogatásáról. Karl Barth és Vassady Béla levelezése* [Wanderer zwischen den Welten. Reiseberichte über Karl Barths Besuche in Ungarn in den Jahren 1936 und 1948. Der Briefwechsel zwischen Karl Barth und Béla Vassady] (KBKK, 1), Debrecen, Karl Barth Kutatóintézet, 2007.

3 Béla Vassady: *Az Ige útján sántikálva. Teológiai önéletrajz* [Auf den Spuren des Wortes. Theologische Autobiografie] (Studienhefte des Lehrstuhls für Kirchengeschichte der DRTA, 28), Debrecen 1993, 83–84.

Vortragsreise unterstützen diese Annahme.[4] Andererseits könnte der internationale Calvin-Kongress 1936 in Genf eine Rolle bei Barths Themenwahl gespielt haben. Mehrere dort gehaltene Vorträge forderten eine Neuinterpretation der Calvin zugeschriebenen Prädestinationslehre. Auf jeden Fall nehmen die Vorträge in Debrecen in Barths Gesamtwerk einen besonderen Platz ein: nicht nur dadurch, dass die Frage nach der Gnadenwahl Gottes sein gesamtes Werk durchzieht und sogar „der Schlüssel zu Barths gesamter Theologie […], Eckpfeiler und Schwerpunkt"[5] ist, sondern auch dadurch, dass in diesen – in Debrecen und Kolozsvár gehaltenen – Vorlesungen jene „christozentrische Wende"[6] erkennbar wird. Diese verpflichtet sich der christologisch begründeten Erwählungslehre und wird das weitere Werk prägen.[7] Eine ausführliche Erörterung dieser Fragestellung erfolgte einige Jahre später im 1942 erschienenen Band II/2 der „Kirchlichen Dogmatik" (§ 32–35).

Die vier Vorträge über Gottes Gnadenwahl erschienen erstmals in deutscher Sprache im November 1936, unmittelbar nach der Vortragsreise. Die Vorträge erschienen in der von Barth und seinem Freund und Kollegen Eduard Thurneysen begründeten Reihe „Theologische Existenz heute"[8]. Im folgenden Jahr erschienen die

4 Vgl. Béla Vasady: Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról. Miért hívtuk meg Barthot előadói körútjára? [Bericht über die Vortragsreise von Karl Barth. Warum haben wir Barth zu seiner Vortragsreise eingeladen?], in: *Igazság és Élet* 2 (1936), 393–395. Dieser Bericht ist am Ende des Bandes als Anhang abgedruckt. Der zweite, ausführlichere Bericht, der 1937 ebenfalls in *Igazság és Élet* erschien, wurde bereits neu aufgelegt, vgl. Béla Vasady: Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról [Bericht über die Vortragsreise von Karl Barth], in: Ferencz (Hrsg.): *Világok vándorai,* 183–189.

5 Hans Urs von Balthasar: *Karl Barth. Darstellung und Deutung seiner Theologie* (1951), Einsiedeln, Johannes Verlag, [4] 1976, 186.201.

6 Bruce L. McCormack: *Karl Barth's Critically Realistic Dialectical Theology. Its Genesis and Development; 1909 – 1936,* Oxford, Clarendon Press, 1995, 453–463, 463.

7 Weitere Einzelheiten zur Themenwahl werden in der nächsten Ausgabe dieser Publikationsreihe bzw. in Konferenzband veröffentlicht.

8 Karl Barth: *Gottes Gnadenwahl* (ThExh, 47), München, Chr. Kaiser Verlag, 1936.

Vorträge auch in ungarischer Sprache in der Übersetzung von Béla Vasady als Teil der Reihe „Igazság és Élet füzetei"[9].

Als Grundlage für die vorliegende Übersetzung diente die 2021 erschienene, mit einem kritischen Textapparat versehene Textfassung aus der kritischen Gesamtausgabe Karl Barths.[10] Diese kritische Ausgabe enthält zusätzliche, auf die Barth-Forschung basierende Informationen. Weitere Verweise erschließen einerseits den theologiegeschichtlichen Kontext von Barths Gedanken aus dem Jahr 1936 und bilden zugleich eine unverzichtbare Grundlage für ihre heutige Interpretation, andererseits für eine angemessene, für die heutigen Leser relevante Auslegung der Prädestinationslehre unverzichtbar sind.

Barths eigene Fußnotenverweise haben wir im Fließtext angegeben; in den Fußnoten beschränken wir uns auf die Anmerkungen der kritischen Ausgabe. Allerdings werden die deutschen Übersetzungen der lateinischen Zitate mit Rücksicht auf die verfügbaren Übersetzungen auf Ungarisch wiedergegeben. Insbesondere die Luther- und Calvin-Übersetzungen sowie die der evangelischen und reformierten Bekenntnisschriften haben Eingang in die Fußnoten gefunden. Für die Bibelzitate haben wir die neu übersetzte ungarische Bibel (RÚF 2014) zugrunde gelegt. Der im Rahmen der Zürcher Gesamtausgabe von 2021 erschienene Text enthält jedoch nicht jene von Charlotte von Kirschbaum eigenhändig am Seitenrand vermerkten Ergänzungen, die in den maschinengeschriebenen und vermutlich originalen Exemplaren zu finden sind.[11] Diese ha-

9 Barth Károly: *Isten kegyelmi kiválasztása. Négy előadás az eleveelrendelésről* [Gottes Gnadenwahl. Vier Vorträge über die Prädestination] (Igazság és Élet füzetei, 8), Debrecen, Városi Nyomda, 1937.

10 Karl Barth: Gottes Gnadenwahl, in: ders.: *Vorträge und kleinere Arbeiten 1935–1937* (GA III/55 – hrsg. von L. Kratzert und P. Zocher), Zürich, Theologischer Verlag, 2021, 533–577.

11 Siehe Manuskriptarchiv der Großen Bibliothek des Reformierten Kollegiums in Debrecen – TtREK R 7934/4. Für die Identifizierung der Handschrift danken wir Peter Zocher, dem Leiter des Karl-Barth-Archivs in Basel, für seine freundliche Unterstützung.

ben wir an der jeweiligen Stelle – ebenso wie Barths eigene Verweise – in eckigen Klammern als Teil des fortlaufenden Textes angegeben. Einen Teil dieser Ergänzungen hat auch Béla Vasady in der ersten ungarischen Übersetzung übernommen. Höchstwahrscheinlich standen Vasady die Barthschen Exemplare zur Verfügung, sodass er sie und die Ergänzungen zur Erstellung der ersten ungarischen Übersetzung heranziehen konnte. Die Seitenangaben, die auf das Seitenlayout der deutschen Originalausgabe von 1936 verweisen, haben wir im Text belassen.

Die kritische Ausgabe von 2021 enthält nicht das Material der „Fragebeanwortung" im Anschluss an die 1936 gehaltenen Vorträge. Wir hielten es jedoch für wichtig, auch Barths Antworten auf die Fragen im Anschluss an die Vorträge erneut zu veröffentlichen, da sie das damalige Interesse und die damaligen Diskussionen dokumentieren.[12] Als Grundlage dienten uns hierfür die Textfassungen der ersten deutschen und ungarischen Ausgaben. Genau wie bei den Vorträgen haben wir auch bei den Fragen und Antworten die im Manuskriptarchiv der Großen Bibliothek in Debrecen befindlichen Fassungen – maschinengeschriebene Texte mit handschriftlichen Anmerkungen – berücksichtigt und die Texte mit diesen abgeglichen.[13]

Die Übersetzung wurde unter Einsatz künstlicher Intelligenz angefertigt. Der Originaltext wurde mithilfe von Skripten in der Programmiersprache Python aus früheren gedruckten Texten in lateinischer und gotischer Schrift extrahiert. Um die Qualität der Übersetzung zu gewährleisten, haben wir anhand mehrerer zuvor theologisch begutachteter ungarischer und deutscher Barth-Texte ein Terminologieregister erstellt. Anschließend wurde die Übersetzung mithilfe eines Python-Skripts unter Verwendung des Sprachmodells GPT-5.5-Pro angefertigt. Auf diesen Arbeitsprozess folgten eine weitere theologische Fachbegutachtung sowie ein Korrekturle-

12 Barth: *Gottes Gnadenwahl* (1936), 33–56; Barth Károly: *Isten kegyelmi kiválasztása* (1937), 35–53.

13 TtREK R 7934/3.

sen durch Muttersprachler, anschließend erfolgte die Überprüfung der lateinischen Zitate und deren Übersetzungen.

Unser Dank gilt der Leitung des Zürcher Theologischen Verlags, der die Gesamtausgabe der Werke Barths betreut und zur Veröffentlichung der neuen ungarischen Übersetzung beigetragen hat. Unser Dank gilt auch der Leitung der Großbibliothek und des Manuskriptarchivs des Reformierten Kirchenbezirks Tiszántúl, die uns flexiblen Zugang zu wertvollen und teilweise der internationalen Barth-Forschung noch unbekannten Materialien gewährt haben.[14] So konnten wir nicht nur Vergleiche mit dem Abdrucken der ersten Vorträge vornehmen, sondern auch weitere unbekannte Details der Vorträge und der Reisen aufdecken und rekonstruieren. Die für die Übersetzung und Herausgabe erforderlichen finanziellen Mittel wurden von der Reformierten Theologischen Universität Debrecen bereitgestellt.

Wir sind überzeugt, dass wir mit der Neuauflage der vier Vorträge Karl Barths ein wertvolles theologiegeschichtliches Erbe der Nachwelt zugänglich machen und zugleich die Bedeutung des Debreceners Aspektes weitergeben. Der Glaube an die Prädestination bzw. die richtige Auslegung der Gnadenwahl Gottes betraf nicht nur das kirchliche Denken in der Zwischenkriegszeit, sondern auch eine ganze Theologengeneration existenziell. Auch heute, im Kontext veränderter gesellschaftlicher und kirchlicher Rahmenbedingungen, können Barths vier Vorträge zahlreichen Kirchenmitgliedern und unseren Mitmenschen, die auf dem Weg ihres persönlichen Glaubens nach Glaubensgewissheit suchen, Trost und Hoffnung spenden und biblische Grundlagen aufzeigen. Diese Texte können auch eine große Hilfe sein, um die aufgeheizten politisch-nationalen und identitätspolitischen Narrative zu klären und die richtig verstandene ungarisch-reformierte Identität zu verdeutlichen, wie es Béla Vasady – wenn auch vielleicht in einer für seine eigene Zeit noch weniger verständlichen Weise – formulierte: Unsere Geschöpf-

14 Vgl. den umfangreichen Briefwechsel unter den Signaturen TtREK R 7934/1 sowie 3403/1–4.

lichkeit, unser individuelles und gemeinschaftliches Schicksal lassen sich nicht losgelöst von der Prädestination in Christus betrachten.[15] Wir dürfen uns nicht mit den auch heute noch typischen, von Zeit zu Zeit wiederkehrenden wohlklingenden Schlagworten und mit oberflächlichen Gerede, das gerne die Autorität des Wortes in Anspruch nimmt, zufrieden geben. Wir brauchen vielmehr einen ernsthaften, gründlichen und intensiven theologischen Dialog. Möge diese Publikation – mit ihrem auch aus der Perspektive von 90 Jahren noch beeindruckenden Inhalt und Stil – diesen Dialog und die gemeinsame Reflexion fördern.

August 2026

(Sándor Fazakas)

15 Vgl. Vasady: Beszámoló Barth Károly előadói körútjáról (1937), 184–185.

INHALTSVERZEICHNIS

Sándor Fazakas
Vorwort zur neuen ungarischen Ausgabe 7

** *

Karl Barth
Gottes Gnadenwahl..... 13

Fragebeantwortung..... 63

** *

Anhänge..... 89

1. *Béla Vasady:* Die bevorstehende Vortragsreise von Karl Barth. Programm 91

2. *Béla Vasady:* Bericht über die Vortragsreise von Karl Barth. Warum haben wir Barth zu seiner Vortragsreise eingeladen? ... 94

3. *Jakob Lederlein*: Fünff Calvinische Articul (Illustration)..... 98

4. Abkürzungsverzeichnis 99

** *

Vorwort zur neuen ungarischen Ausgabe und Inhaltsverzeichnis (auf Deutsch)..... 101

